

**TITTELIT NAULAAN JA SAUNAAAN
SAUNA-ALASTOMUUDEN MONET MERKITYKSET JA
KRIITTINEN KULTTUURIPERINTÖTUTKIMUS**

Anna Talasniemi
Maisterintutkielma
Kulttuuriympäristön
tutkimuksen maisteriohjelma
KUOMA, taidekasvatus
Musiikin, taiteen ja kulttuurin
tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä: Anna Talasniemi	
Työn nimi: Tittelit naulaan ja saunaan. Sauna-alastomuuden monet merkitykset ja kriittinen kulttuuriperintötutkimus	
Oppiaine: Taidekasvatus, kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriohjelma (KUOMA)	Työn laji: Maisterintutkielma, pro gradu
Aika: Syksy 2022	Sivumäärä: 62 + liitteet (2 kyselyrunkoa)
<p>Saunomisen kysymykset ovat viimeisen kahden vuoden aikana olleet erityisen ajankohtaisia, kun suomalainen saunaperinne valittiin joulukuussa 2020 Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon. Tutkielma syventää ymmärrystä saunomisesta kulttuuriperintönä tarkastelemalla saunakulttuurissa keskeisen alastomuuden merkityksiä ja alastomuuteen liittyviä muutostarpeita ns. kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen kontekstissa.</p> <p>Kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen näkökulmasta kulttuuriperintö voidaan nähdä aktiivisena merkityksenannon prosessina ja tulevaisuutta rakentavana tekemisenä, tulevaisuusperintönä. Alastomuuden merkityksiä tarkastellaan tutkielmassa erityisesti sukupuolen- ja kulttuurintutkija Ruth Barcanin analysoimien merkitysten ja metaforien valossa, joita on täydennetty sukupuolen- ja saunatutkimuksen teorioilla. Työn aineistona olevan kahden saunakyselyn (2021) alastomuutta koskevia vastauksia on analysoitu laadullisen sisällönanalyysin avulla, jossa teoria ja aineisto ovat olleet vuoropuhelussa. Sauna-alastomuutta tarkastellaan etenkin yleisten saunojen näkökulmasta.</p> <p>Sauna-alastomuuden nähdään takaavan saunomisen perinteisyyden ja autenttisuuden; toisaalta alastomuus koetaan epämiellyttävänä pakkona. Suomalaiseen saunakulttuuriin kuuluu vahvasti ajatus saunasta tasa-arvoisena paikkana, jossa alastomuus edesauttaa tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja keskustelua. Tätä voidaan pitää sauna-alastomuuden erityispiirteenä. Toisaalta tutkimus kertoo, että alastomuus koetaan yhdenvertaisuutta kaventavana etenkin ruumiillisista normeista poikkeavien kohdalla. Alastomuus kytkeytyy tyypillisesti erilaisiin vallan ja sukupuolen kysymyksiin. Kyselyvastaukset kertovat sukupuolikäsitykseltään binäärisestä saunakulttuurista ajallisine ja tilallisine järjestyksineen. Alastomuuden pakkoon ja binääriseen saunakulttuuriin toivotaan muutosta. Länsimaisessa kulttuurissa vaatetus yhdistetään kulttuuriin ja sosiaaliseen ja alastomuus luontoon, mikä näkyy myös suomalaisen sauna-alastomuuden merkityksissä. Heterotooppisuuden ja liminaalisuuden käsitteet auttavat ymmärtämään alastomuudelle annettujen merkitysten moninaisuutta ja ristiriitaisuutta.</p> <p>Työn lopussa pohditaan, millaisella tulevaisuuden huomioivalla kulttuuriperintöalan metodologialla voidaan edistää osallisuutta ja inklusiivisempaa saunomisen perintöä. Kulttuuriperintö on lähtökohtaisesti ristiriitaista, ja ristiriidat voivat toimia keskustelun tilan avaajana. Kulttuuriperintötyössä ja -tutkimuksessa voisi hyödyntää taiteen keinoja, ja tutkielman lopussa ehdotetaan jatkotutkimusta, jossa ammennetaan ns. dialogisen estetiikan metodeista.</p>	
Asiasanat: sauna, alastomuus, kulttuuriperintö, aineeton kulttuuriperintö, tulevaisuusperintö, kriittinen kulttuuriperintötutkimus	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja: Työn ohjaaja: Pauline von Bonsdorff	

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Saunakulttuuri ja alastomuus tutkimuskohteena.....	1
1.2	Tutkimuksen rakenne.....	4
2	TEOREETTINEN TAUSTA JA AIEMPI TUTKIMUS: KULTTUURIPERINTÖ, SAUNA JA ALASTOMUUS.....	5
2.1	Kulttuuriperintö aktiivisena tekemisenä ja merkityksenannon prosessina	5
2.2	Saunatutkimus.....	10
2.3	Alastomuuden tutkimus ja alastomuuden merkityksiä	14
3	AINEISTO JA MENETELMÄ: SAUNAKYSELYT JA SISÄLLÖNANALYYSI	21
3.1	<i>Tule tekemään saunatulevaisuutta ja Seurasauna-kyselyt</i>	21
3.2	Kyselyjen tietoteoreettiset ja muut haasteet	27
3.3	Tutkimuskysymykset	28
3.4	Sisällönanalyysin soveltaminen tutkimuksessa ja analyysin eteneminen	29
4	SAUNA-ALASTOMUUDEN MERKITYKSIÄ JA ALASTOMUUTEEN LIITTYVIÄ MUUTOSTARPEITA.....	31
4.1	”Alastomuus riisuu meistä roolit” – alastomuus statuksettomuutena, totuudellisuutena ja tasa-arvon edellytyksenä	31
4.2	Alastomuus ja luonto: ”Luonto tuntuu iholla”	34
4.3	Alastomuus ja ei-normatiiviset ruumiit.....	36
4.4	Alastomuus, häirintä ja häiritsevyys	40
4.5	”Pitääkö saunassa olla alasti?” Alastomuuden ja asujen perusteluja.....	42
4.6	Alastomuuden pyhyys ja liminaalisuus.....	45
4.7	Yhteenvedoa ja pohdintaa sauna-alastomuuden merkityksistä.....	47
5	MONIMERKITYKSEN SAUNA-ALASTOMUUS JA KRIITTINEN KULTTUURIPERINTÖTUTKIMUS.....	50
6	PÄÄTÄNTÄ.....	55
	LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	58
	LIITTEET: KYSELYT.....	63

1 JOHDANTO

Tässä luvussa kerron kiinnostuksestani työni aiheeseen ja tutkimuksen rakentumisesta. Perustelen, minkä vuoksi olen valinnut tarkasteluni kohteeksi saunakulttuurin ja alastomuuden ja kerron myös, mistä aiheista toivon työni kautta syntyvän lisätietoa ja ymmärrystä. Alaluvussa 1.2. kuvaan tiiviisti tutkielman päälukujen sisällön.

1.1 Saunakulttuuri ja alastomuus tutkimuskohteena

Saunomisen ja saunaperinteen kysymykset ovat viimeisen kahden vuoden aikana olleet erityisen ajankohtaisia, kun suomalainen saunaperinne valittiin joulukuussa 2020 Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon. Saunominen on monelle Suomessa syntyneelle ja kasvaneelle lähes itsestään selvä asia, emmekä juuri pysähdy pohtimaan elävää perintöämme ja sen merkitystä. Tutkielmani pyrkii syventämään ymmärrystä saunomisesta kulttuuriperintönä tarkastelemalla saunakulttuurissa keskeistä alastomuutta ja sen merkityksiä ns. kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen kontekstissa. Aiempaa tutkimusta sauna-alastomuudesta ei juuri ole, vaikka saunaan liittyvässä tutkimuksessa aiheetta usein sivutaan.

Osana *Kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriohjelman (KUOMA)* -opintoihin kuuluvaa *Kulttuuriympäristökasvatus*-kurssia toteutin yhdessä opiskelija Simo Karvisen kanssa *Tule tekemään saunatulevaisuutta* -kyselyn keväällä 2021. Vastauksissa esitetty kysymys ”Pitääkö saunassa olla alasti?” ja muut lukuisat alastomuutta käsitelleet vastaukset innoittivat tämän tutkielman tekoon. Kysely toteutettiin Saunaringille, joka on suomalaista saunakulttuuria edistävä ja säilyttävä Unesco-hakemusprosessin aikana perustettu verkostotoimija. Kysely koski saunomista ja kestävästä kehitystä, niin sosiaalista, kulttuurista, ekologista kuin taloudellista kestävyttä. (Ks. luku 2.)

Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta hyväksyttiin vuonna 2003 ja Suomi allekirjoitti sen vuonna 2013. Unescon sopimuksen voi nähdä osana yleisempää kehitystä, jonka myötä kulttuuriperintötyössä on ryhdytty kiinnittämään enemmän huomiota perinnön aineettomiin merkityksiin ja yhteisöjen rooliin kulttuuriperinnön tekijöinä. Sopimuksen voi nähdä tässä mielessä pyrkivän vastaamaan joihinkin ns. kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen esiin nostamiin kehitys-

tarpeisiin, kuten kulttuuriperinnön monumenttiluonteen muuttamiseen ja erilaisten yhteisöjen osallisuuden edistämiseen. Tarkasteluni teoreettiseksi taustaksi olenkin valinnut kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen ja näkemyksen kulttuuriperinnöstä aktiivisena tekemisenä. Hyödynnän teoreettisessa viitekehityksessäni etenkin tulevaisuusperinnön ja kulttuuriperinnön ristiriitaisuuden oletettavan inklusiivisen kulttuuriperintödiskurssin käsitteitä. *KUOMA*-maisteriohjelman opiskelijana tuon mukaan myös kulttuuriperinnön lähikäsitteen kulttuuriympäristön. (Ks. luku 2.)

Kyselyaineisto osoittautui niin kiinnostavaksi, että hyödynsin sitä myös muilla opintokursseilla ja lopulta tässä pro gradussa. Valitsin sauna-alastomuuden sukupuolentutkimuksen oppiaineen *Sukupuolitettu ja normitettu ruumis* -seminaarin loppuesseen aiheeksi. Alastomuuteen liittyvät kyselyvastaukset kietoutuvat monin tavoin kurssin teemana olleisiin sukupuoliin ja ruumiin normeihin, kuten binäärisen sukupuolikäsityksen haastamiseen ja naisen ruumiiseen kohdistettuihin käsityksiin. Alastomuuden tematiikka tuo mukanaan kysymyksiä mm. ruumiillisuudesta, sukupuolesta, seksuaalisuudesta, erilaisten vähemmistöjen huomioimisesta, perinteen merkityksestä ja vallasta. Kiinnostuin vastauksissa näkyvistä ristiriitaisista alastomuuden merkityksistä, joita tarkastelin esseessä australialaisen kulttuurin- ja sukupuolentutkijan Ruth Barcanin alastomuutta käsittelevän tutkimuksen valossa. Tutkielmassani kehitän edelleen, syvennän ja laajennan *Sauna, ruumis ja normit: alastomuuden merkityksiä* -esseen teemoja.

Tutkielman rinnalla on kulkenut *Seurasauna*-projekti. Elokuussa 2018 saimme ystäväni Katja Ojalan kanssa ajatuksen yleisen saunan perustamisesta Seurasaaressa kansanpuistoon Helsinkiin. Ystävyystyimme kesätoissa Seurasaaressa ulkomuseossa 2000-luvun alkupuolella, ja lisäksi meitä yhdistää kiinnostus ja innostus saunomiseen. Tästä lähti liikkeelle verkkaan edennyt *Seurasauna*-hanke, joka innosti yhä enemmän saunan pariin: aloitin vuonna 2019 *Perinnesaunottaja*-koulutuksen, vierailimme lukuisissa saunoissa ja lisäksi opintovapaani *KUOMA*-maisteriohjelmassa mahdollisti syvemmän saunaan ja yleisemmin kulttuuriperintöön perehtymisen sekä saunahankkeen edistämisen.

Helsingin kaupunki avasi kesäkuussa 2021 saunapaikkahaun, jossa Seurasaaressa uimala oli yksi haettavista saunan paikoista. Osallistuimme *Seurasauna*-hankkeellamme hakuun, ja meidät valittiin toisen hankkeen kanssa jatkoneuvotteluihin. Saimme valitettavasti tammikuussa 2022 tiedon, että *Seurasauna*-konseptimme oli jäänyt haussa toiseksi. Tämän tutkielman teon loppuvaiheessa syksyllä 2022 saimme uuden tiedon, että haun voittanut toimija on vetäytynyt ja meille tarjoutuu mahdollisuus viedä *Seurasauna*-hanketta eteenpäin. *Seurasauna*-hankkeen ja muun toiminnan kautta haluamme olla aktiivisesti kehittämässä suomalaista saunaperinnettä.

Seurasauna-hankkeessa olemme alusta alkaen nostaneet keskeiseksi pohdinnan aiheeksi, mitä saunakulttuuri on nyt ja tulevaisuudessa kuitenkin perinteitä ja historiaa unohtamatta. Mitkä saunaperinteet kannattaa ottaa mukaan 2020-luvulle? Millaisia saunomisen uudistustarpeita on? Miten ja millaista saunakulttuuria tulisi siirtää eteenpäin? Millainen on unelmien sauna? Mitä tarkoittaa tasa-arvoinen ja yhdenvertainen sauna nykypäivänä? Miten sauna voi edistää kehorauhaa ja olla osa kehopositiivisuusaktivismia? Miten sukupuolen moninaisuus voitaisiin ottaa yleisissä

saunoissa paremmin huomioon? Miten saunomisesta taataan kaikkien kulttuuria ja turvallinen kokemus kaikille (“kaikkien sauna”)? Voisiko sauna – perinteisenä sekä rauhoittumisen että yhdessäolon paikkana – tukea erilaisten ihmisten dialogista yhdessäoloa polarisoituvassa yhteiskunnassa? Mitä perinteiseen saunakokemukseen kuuluva luontosuhde tarkoittaa ekokriisin aikana? Miten entisajan saunan monikäyttöisyys voisi näkyä yleisessä saunassa? Miten vahvistaa ja hyödyntää saunan moniaistisuutta ja elämyksellisyyttä? Kysymykset ovat taustalla myös tässä tutkimuksessa.

Saunahankkeessamme esittämämme kysymykset asettuivat *KUOMA*-opintojen myötä kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen ja tulevaisuusperinnön käsitteen avulla tutkimukselliseen kontekstiin. Kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen näkökulmasta *Seurasauna*-hanketta saattoi tarkastella kulttuuriperinnön aktiivisena tekemisenä, jossa tulevaisuusperinnön käsitettä soveltaen tavoitellaan haluttua, kestäväää tulevaisuutta.

Pro gradu -työni kautta pyrin lisäämään ymmärrystä suomalaisesta sauna-alastomuudesta, sen merkityksistä ja alastomuuteen liittyvistä kehitystarpeista ja toiveista. Haluan siten olla mahdollistamassa saunomisen elävän perinteen kehittymistä kestävämmäksi. Kestävyys ja kulttuurinen kestävyys sen osana pyrkivät toisiinsa kietoutuneiden elon- ja kulttuurinkirjon hyvinvoinnin varmistamiseen. Jatkuvassa kehitysprosessissa tarvitaan dialogia, merkityksellistämistä, merkityksistä neuvottelua sekä yhteisten tavoitteiden asettamista. Tarvitaan myös niin sosiaalisesti kuin ympäristön kannalta oikeudenmukaisia tulevaisuuden visioita. (Parra et al. 2018, 7.)

Pro graduni tutkimusongelmat nousevat näistä aineksista. Haluan tutkimuksellani lisätä ymmärrystä suomalaiseen saunomisen kulttuuriperintöön liittyvän alastomuuden merkityksistä nykyajassa ja siihen liittyvistä muutostoiveista ja -tarpeista. Tutkimukseni ja toimintani kautta haluan olla myös kehittämässä inklusiivisempaa saunakulttuuria, tulevaisuusperintöä ja kulttuuriperintötyötä. Koska suomalainen saunakulttuuri on ensimmäinen suomalainen kohde Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luettelossa, näen saunakulttuurin ja siihen liittyvän alastomuuden merkitysten tarkastelussa myös mahdollisuuksia kulttuuriperintötyön ja kulttuuriperintöön liittyvien käsitysten ja metodologioiden tarkasteluun. Näiden ajatusten kautta olen muotoillut tutkimuskysymykseni seuraavasti:

- (1) Millaisia merkityksiä alastomuudella on nykysaunakulttuurissa Suomessa?
- (2) Millaisia muutostarpeita ja -toiveita liittyy alastomuuteen saunassa?
- (3) Millä tavoin sauna-alastomuuden merkityksiä ja alastomuuteen liittyviä muutostarpeita voi tarkastella kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen ja kulttuuriympäristön käsitteen näkökulmista?

Esitän luvussa 3 tutkimuskysymysten alakysymyksiä, jotka ovat syntyneet tutkimusprosessin aikana.

Aineistonani on kaksi kyselyaineistoa eli jo edellä mainitun *Tule tekemään sauna-tulevaisuutta* -kyselyn lisäksi *Seurasauna*-hankkeen kehittämiseksi toteutettu *Seurasauna*-kysely. Tarkastelen sauna-alastomuutta ja sen merkityksiä erityisesti yleisten saunojen näkökulmasta, mutta mukana on huomioita myös yksityisestä saunomisesta.

Oppiaineeni *KUOMA*-ohjelmassa on taidekasvatus, mikä näkyy työni aihevalinnassa. Saunominen on kokemuksellista, aistimellista ja ruumiillista toimintaa ja kytkeytyy sitä kautta taidekasvatuksellisen ja ympäristöesteettisen tutkimuksen keskeisiin kysymyksiin, vaikka työn teoreettinen tausta on kriittisessä kulttuuriperintötutkimuksessa. Alastomuutta on tutkittu paljon taiteen kontekstissa, ja viittaan työssäni tuohon tutkimukseen. Lisäksi tutkielman loppupuolella esitän jatkotutkimusidean, joka on innoittanut taiteen keinojen käytöstä.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Luvussa 2 esittelen tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat sekä saunaa ja alastomuutta koskevaa aiempaa tutkimusta. Kuvaan ensin lähestymistapaani kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen kontekstissa ja käsittelen aineettoman kulttuuriperinnön, tulevaisuusperinnön ja inklusiivisen kulttuuriperintödiskurssin käsitteitä. Esittelen myös kulttuuriympäristön käsitteen ja Emilia Rönkön väitöskirjassaan erittelemät kulttuuriympäristön ulottuvuudet. Tämän jälkeen kerron ensin yleisesti aiemmasta saunatutkimuksesta ja nostan esiin saunomisen merkityksiä ja kokemuksia käsitteleviä tai sivuavia, tutkielman kannalta relevantteja tutkimuksia ja artikkeleita. Lopuksi käsittelen alastomuutta ja sen merkityksiä yleisesti sekä saunaan liittyen. Tässä yhteydessä käsittelen myös sukupuolta ja sukupuolentutkimusta sekä taiteentutkimusta.

Kolmannessa, aineisto- ja metodiluvussa kerron tutkimukseni aineistoista eli *Tule tekemään saunatulevaisuutta* ja *Seuras sauna*-kyselyistä ja niiden toteuttamisesta. Kuvaan myös toteuttamaani sisällönanalyysiä. Luvun lopussa esitän tutkimuskysymykseni alakysymyksineen ja tarkastelen työssäni keskeistä merkityksen käsitettä. Pohdin luvussa myös kyselyaineistojen luonnetta ja haasteita.

Luvussa 4 analysoin kahden kyselyn vastauksia ja erittelen erilaisia merkityksiä, joita kyselyvastaukset antavat alastomuudelle. Tarkastelen ja pohdin vastauksia etenkin Ruth Barcanin tutkimuksessaan erittelemien alastomuuden merkitysten ja mielle-yhtymien kautta, joita täydennän saunatutkimuksella ja muutamien sukupuolentutkijoiden teorioilla ja näkemyksillä. Käsittelen myös aineistosta nousevia sauna-alastomuuteen liittyviä muutostarpeita ja -toiveita. Analyysin kautta aineistosta hahmottuu suomalaisen sauna-alastomuuden erityispiirteitä.

Luvussa 5 lähestyn sauna-alastomuutta ja aineistosta nousseita teemoja kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen kontekstissa. Tarkastelen sauna-alastomuuden merkityksiä aktiivisen kulttuuriperinnön tekemisen ja kulttuuriympäristön näkökulmasta ja esitän, että tulevaisuusperinnön käsitettä voi täydentää kulttuuriperinnön ristiriitaisuuden olettavalla inklusiivisella kulttuuriperintödiskurssilla. Lopuksi ehdotan saunan keskustelullisuuden tietoista hyödyntämistä kulttuuriperinnön tekemisessä.

Päätännässä nostan esiin työssäni tekemiäni huomioita ja esitän jatkotutkimusehdotuksen.

2 TEOREETTINEN TAUSTA JA AIEMPI TUTKIMUS: KULTTUURIPERINTÖ, SAUNA JA ALASTOMUUS

Tässä luvussa esittelen kriittistä kulttuuriperintötutkimusta, jossa näen keskeisenä ajatuksen kulttuuriperinnöstä aktiivisena tekemisenä ja merkityksenannon prosessina. Näkökulma ei ole kulttuuriperintötutkimuksessa ja -työssä uusi, mutta etenkin virallisissa hallintoprosesseissa kulttuuriperintö nähdään melko staattisena. Käsittelen tässä yhteydessä aineettoman (elävän) perinnön käsitettä ja Unescon aineettoman kulttuuriperinnön sopimusta, jonka voi nähdä – ongelmistaan huolimatta – monipuolistaneen käsityksiä kulttuuriperinnöstä. Tuon mukaan tulevaisuusperinnön, inklusiivisen kulttuuriperintödiskurssin ja kulttuuriympäristön käsitteet.

Käsittelen myös aiempaa suomalaista saunaa ja saunomista koskevaa tutkimusta. Yleisen saunatutkimuksen esittelyn lisäksi tuon esiin oman tutkimukseni kannalta keskeisiä ja kiinnostavia näkemyksiä. Alastomuutta ja sen merkityksiä käsittelen Ruth Barcanin tutkimuksessaan analysoimien merkitysten ja metaforien kautta, joita täydennän sukupuolentutkimuksen ruumista ja sukupuolta koskevilla aiheen kannalta relevanteilla tutkimuksilla sekä esittelen myös suomalaista alastomuutta ja sauna-alastomuutta koskevia tutkimuksellisia näkemyksiä.

2.1 Kulttuuriperintö aktiivisena tekemisenä ja merkityksenannon prosessina

Tutkimukseni teoreettinen tausta ja motivaatio on etenkin kriittisessä kulttuuriperintötutkimuksessa (*critical heritage studies*). Vuonna 2012 julkaistussa *Kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen seuran* manifestissa nostetaan esiin kulttuuriperinnön käsitteeseen ja tutkimukseen liittyviä haasteita. Manifestin mukaan vanhentunut käsitys kulttuuriperinnöstä pönkittää konservatiivisia kulttuurisia ja taloudellisia valtasuhteita ja ns. auktorisoidussa kulttuuriperintödiskurssissa (AHD) etusijalla ovat vanha, suuri ja arvovaltainen sekä asiantuntijoiden hyväksymät paikat, rakennukset ja artefaktit. Tämä ylläpitää länsimaisia kansan, luokan ja tieteen narratiiveja. Muutoksen keinoina manifestissa nostetaan esiin muun muassa kulttuuriperinnön tietoinen demokratisointi, joka tapahtuu kiinnittämällä huomiota niiden ihmisten, yhteisöjen ja kulttuurien

näkemyksiin, jotka on perinteisesti ohitettu kulttuuriperintöpolitiikkojen määrittelyssä. (Association of critical heritages studies -seuran verkkosivusto.)

Kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen seuran perustajajäseniin kuuluva Laurajane Smith tarkastelee teoksessaan *Uses of heritage* kulttuuriperintöä sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneena, diskursiivisena konstruktiona (Smith 2006, 11). Smith määrittelee kulttuuriperinnön kulttuurisena prosessina, jossa muistaminen luo tapoja ymmärtää nykyisyyttä ja sitoutua siihen. Paikat tai muut materiaaliset objektit voidaan nähdä tuota prosessia helpottavina työkaluina, mutta ne eivät ole välttämättömiä. (Smith 2006, 44.) Tässä mielessä kaikki kulttuuriperintö on aineetonta eli arvoja, merkityksiä ja affekteja, joita paikat, esineet tai kulttuuriset käytännöt symboloivat tai representoivat (Smith 2006, 56–57). Kulttuuriperintö on tekemistä, joka koostuu muistamisesta, kommunikoinnista, tiedon ja muistojen siirtämisestä, identiteetin ilmaisemisesta ja vahvistamisesta sekä sosiaalisista ja kulttuurista arvoista ja merkityksistä (Smith 2006, 83). Tekeminen on ruumiillista ja siinä tunteet, muistaminen ja muu kognitio kietoutuvat yhteen (Smith & Campbell, 453).

Kulttuuriperintö on aktiivista tekemistä, jossa ei vain kiinnitytä historiaan ja pohdita, mistä olemme tulleet, vaan jonka piirissä pohditaan myös kysymystä siitä, minne olemme menossa (Smith 2006, 84). Kulttuuriperintö on vahva tulevaisuuden luomisen resurssi, ja kulttuuriperinnön uudelleenkäsitteellistämisen kautta kytkeydytään myös nykyajan eettis-moraalisiin kysymyksiin (Butler 2006, 476). Luen tämän havainnon kehotuksena aktiiviseen pohdintaan siitä, miten kulttuuriperintötyö, mukaan lukien tutkimus, vaikuttaa tulevaisuuteen. Lähestymistapa myös tekee selväksi, että kulttuuriperintötyöhön kuuluu paljon arvovalintoja.

Tulevaisuusnäkökulma on kulttuuriperintötutkimuksessa ollut viime vuosina esillä etenkin tulevaisuusperinnön (englanniksi *heritage futures*) käsitteen muodossa. Vuonna 2020 ilmestyi *Heritage futures: Comparative approaches to natural and cultural heritage practices* -teos (Harrison et al. 2020a), joka kokoaa monivuotisen tutkimusohjelman tuloksia. Kulttuuriperinnön tutkimuksen professori Rodney Harrisonin vetämässä hankkeessa tutkittiin, miten erilaiset kulttuuri- ja luonnonperintökäytännöt ovat osallisena tulevaisuuden maailmojen tekemisessä. Tutkimuksessa todetaan, että vaikka yleisesti jaetaan käsitys, että kulttuuriperintötyö ”koskee menneisyyttä nykyhetkessä tulevaisuutta varten” ja vaikka kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelussa yleensä nähdään olevan kyse sen hallinnoimisesta ja ylläpitämisestä, mitä biologista ja kulttuurista moninaisuutta jää menneisyydestä tulevaisuuteen, tutkijat ovat yllättävän vähän pohtineet vakavasti ja kriittisesti sitä, mikä on erilaisten suojelukäytäntöjen rooli tulevaisuuksien tekemisessä.¹ Tavallisesti mainitaan työtä tehtävän, jotta esineet, paikat ja käytännöt säilyvät tulevaisuuden sukupolville. (Harrison et al. 2020b, 3–4.) Vaikka kulttuuriperintöä tunnustetaan säilytettävän tuleville sukupolville, on tulevaisuusajattelu verrattain vierasta kulttuuriperintöalalla.

¹ Saman toteavat Cornelius Holtorf ja Anders Högborg toimittamassaan *Cultural heritage and the future* -kirjassa (Holtorf & Högborg 2021, 1–2).

Myös *Heritage futures* -kirjan tutkimusryhmä näkee kulttuuriperinnön prosessuaalisena ja diskursiivisena – ja toisaalta myös materiaalisena – ja tämä näkemys ohjaa myös eksplisiittisemmin siihen suuntaan, että kulttuuriperintöä tutkitaan tulevaisuuden ja maailmojen tekemisen käytäntöinä. Hankkeessa kysytään: “How can the comparative project we map out for heritage studies help to rethink and actively create alternative future heritages?” (Harrison et al. 2020b, 5–7.) Tutkimuksessa on myös pohdittu suojelua (*conservation*) huolenpitona (*care*). Harrison näkee erilaiset kulttuuri- ja luonnonperintötyöt tulevaisuutta varten tehtävinä huolenpidon käytänteinä, jotka voivat avata uusia näkymiä eettiseen yhteiseloon ei-inhimillisen kanssa. (Harrison 2020, 41–42.)

Kun Harrison käy läpi kulttuuriperinnön ja tulevaisuusajattelun suhdetta, nostaa hän esiin esimerkkejä 1800-luvun John Ruskinista 1980-luvun Brundtlandin komission kestävästä kehityksestä ja sukupolvien väliseen vastuullisuuteen (Harrison 2020, 21–26). Brundtlandin komissio määritteli kestävästä kehityksestä kolme ulottuvuutta, ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen, ja kulttuuri on kestävästä kehityksestä kontekstissa nähty yleensä sosiaalisen ulottuvuuden osana ja toimenpiteiden kohteena. Kansainvälinen tutkijaverkosto määritteli kulttuurisen kestävyuden muotoja julkaisussaan *Culture in, for and as sustainable development: conclusions from the COST Action IS1007 investigating cultural sustainability* (2015), jossa kulttuurinen kestävyys on nostettu mukaan ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen elementin rinnalle ja sekaan. (Dessein et al. 2015, 14–16.)

Yksi näkemys kulttuurisesta kestävydestä on kulttuurin näkeminen keskeisenä muutosvoimana kestävästä kehityksestä tavoitteiden saavuttamiseksi (*culture as sustainability*) (Dessein et al. 2015, 29–31). Suomessa tulevaisuusperinnön käsitettä käyttänyt ja kehittänyt Katriina Siivonen lähtee liikkeelle kestävästä kehityksestä ja näkee kulttuurin ja kulttuuriperinnön muutosvoimana siirtymisessä kestävämpään maailmaan. Siivonen määrittelee kulttuurin alati muutoksessa olevana virtana ja kehityksenä, jolloin kulttuuriin itsessään sisältyy muutosvoimaa. Se, että kulttuuri ja kulttuuriperintö kuuluu kaikille, tarkoittaa, että jokaisella tulisi olla oikeus osallistua omaksi kokemansa kulttuurin muutoksen määrittämiseen. Tämän Siivonen näkee keskeisenä kulttuurisen kestävyuden toteuttamisen menetelmänä. (Siivonen 2020, 11–16.)

Tulevaisuusperintö voidaan määritellä tulevaisuutta rakentavana kulttuuriperintönä, joka perustuu elävän aineettoman kulttuuriperinnön keskeisten piirteiden varaan. Tulevaisuusperintö on prosessuaalista, yhteistoiminnallista ja se rakentaa uudenlaista tulevaisuutta. Se on kulttuurinen proaktiivinen keino ekososiaalisen sivistyksen tavoittelemiseksi. Siihen kiteytyy aktiivista kulttuurista toimijuutta, kulttuurista muutosvoimaa ja lisäksi paikallisia ja maailmanlaajuisia jännitteitä ja tarvetta löytää tasapainoa näiden välille. Siivosen mukaan kestävä tulevaisuusperintötyö edellyttää laajaa osallisuutta ja tulevaisuutta rakentavia ja osallistavia menetelmiä. Huomio ei ole itse kulttuuriperinnössä vaan ihmisissä ja luonnossa, joihin kulttuuriperintö vaikuttaa. Siivonen kirjoittaa, kuinka aineeton elävä perinne antaa mahdollisuuden muutokseen ja kuinka “aineeton kulttuuriperintö muodostuu tulevaisuusperinnöksi, kun se ilmenee tietoisena ja merkityksellistettynä

toimintana, jolla ihmiset yhteistoimin muuttavat aktiivisesti vaikutuksiaan luontoon ja ihmisiin.” (Siivonen 2020, 16–17.)

Neuvottelun ja keskustelun merkitys on kulttuuriperintötyössä oleellinen.² Kulttuuriperinnön tutkija ja museologi Višnja Kisić esittelee julkaisussa *Governing heritage dissonance. Promises and realities of selected cultural policies* inklusiivisen kulttuuriperintödiskurssin (*inclusive heritage discourse, IHD*) käsitteen vastauksena auktorisoidun kulttuuriperintödiskurssin (AHD) ongelmiin. Keskeistä on ajatus kulttuuriperintöön kuuluvista ristiriidoista. Kisić haastaa myös ns. ristiriitaisen kulttuuriperinnön (*dissonant heritage*) ajatuksen, jolla viitataan usein jollain lailla hankalaan, esimerkiksi konflikteihin ja kolonialismiin liittyvään kulttuuriperintöön ja joka erotetaan muusta perinnöstä, ja nostaa esiin kaikkeen kulttuuriperintöön kuuluvan ristiriitaisuuden (*heritage dissonance*).³ Usein kulttuuriperintö valjastetaan yhteisyyden luomiseen ja kulttuuriperintöprosessien tavoitteena on pikemminkin vähentää ristiriitaisuutta. Tämä tarkoittaa, että samalla joitain tulkintoja marginalisoidaan. Ristiriitojen hyväksyminen avaa tilaa keskustelulle ja neuvottelulle. (Kisić 2016, 49–57.)

Kisić kirjoittaa Unescon aineettoman perinnön sopimuksen ja etenkin Faron sopimuksen (Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä) piirteistä, jotka tekevät eroa auktorisoituun kulttuuriperintödiskurssiin ja luovat kulttuuriperintötyön uutta etiikkaa. Hän kirjoittaa etenkin osallisuudesta, kulttuuriperintöyhteisöistä ja kulttuuriperinnön moninaisuudesta. (Kisić 2016, 65–76.) Aineettomaksi perinnöksi Unescon määritelmän mukaan lasketaan käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoa, taitoja – sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä ja kulttuurisia tiloja – jotka yhteisöt ja ryhmät (ja joissain tapauksissa yksityishenkilöt) tunnustavat osaksi kulttuuriperintöään. Tämä voi tarkoittaa vaikkapa suullista perinnettä tai esimerkiksi maailmankaikkeutta koskevia tietoja, taitoja ja käytäntöjä. (Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta.) Aineettoman kulttuuriperinnön sopimus ja Faron sopimus korostavat yhteisöjen ja ryhmien sekä laajasti ajatellen kansalaisyhteiskunnan merkitystä. Tavoitteena on tuoda kulttuuriperintöä lähemmäs arkielämää ja kansalaisten toimintoja. (Kanerva & Mitchell 2015, 19.)

Sopimusten voi katsoa osaltaan vastaavan kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen esiinnostamiin muutostarpeisiin kulttuuriperinnön demokratisoimisesta ja painopisteen siirtämisestä pois materiaalisesta ja monumentaalista. Toisaalta esimerkiksi Laurajane Smithin mukaan aineettoman perinnön sopimus vahvistaa länsimaista, kansallisia

² Tutkimuksen johdannossa kirjoitin siitä, miten elon- ja kulttuurikirjo kietoutuvat yhteen ja kuinka molempien hyvinvoinnista huolehtiminen on jatkuva kehitysprosessi. Prosessissa tarvitaan mm. merkityksistä neuvottelua ja yhteisten tavoitteiden määrittelyä. Tähän liittyvät kysymykset siitä, miten voisimme elää niin rakennetussa kuin luonnonympäristössä tavalla, jolla sekä nämä ympäristöt että ihminen säilyvät ja kukoistavat. (Parra et. al. 2018, 7.)

³ Laurajane Smith kirjoittaa samasta aiheesta klassikkoteoksessaan *Uses of heritage*. Kisić ja Smith viittaavat molemmat Ashworthin ja Tunbridgen (1996) tutkimukseen, jossa kulttuuriperinnön ristiriitaisuus nostetaan esiin etenkin perinnön kaupallistamisen ja ihmisen julmuuteen liittyvien kulttuuriperintöpaikkojen yhteydessä. Smith näkee, samoin kuin Kisić, että kulttuuriperinnössä on aina kyse konflikteja koskevasta neuvottelusta. (Smith 2006, 80–82.)

identiteettejä pönkittävää käsitystä kulttuuriperinnöstä ja sen sisältämä yhteisöjen määrittely tarvitsee uudelleenmäärittelyä. Kun kaikki kulttuuriperintö on aineetonta, kaipaa Unescon aineettoman ja aineellisen perinnön dikotomia uudistamista. (Smith 2015 [2014], 140–141.) Kaikessa kulttuuriperinnössä on kyse merkityksellistämisen prosesseista, joissa esimerkiksi identifioimme, määrittelemme ja hallinnoimme paikkoja tai tapahtumia kulttuuriperinnöksi (Smith 2006, 3). Tämän vuoksi olen myös itse kiinnostunut juuri niistä merkityksistä ja arvotuksista, joita kulttuuriperintöön, tässä tapauksessa saunaan ja siihen liittyvään alastomuuteen, liitämme.

Sauna on kulttuuriperintöalan kannalta ajankohtainen asia suomalaisen saunaperinteen Unesco-statusin vuoksi. Suomi hyväksyi Unescon yleissopimuksen aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta vuonna 2013. Ensimmäiseksi Suomen ehdotukseksi Unescon valittiin suomalainen saunakulttuuri ja joulukuussa 2020 saunakulttuuri hyväksyttiin aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon. (Aineeton kulttuuriperintö - verkkosivusto.) Saunakulttuuri on hyvä esimerkki aineettoman ja aineellisen perinnön erottelun keinotekoisuudesta. Saunomisen aineeton perintö tarvitsee tapahtuakseen materiaalsen tilan ja erilaista materiaalista välineistöä.

Aineellisen ja aineettoman yhteenkietoutumista – myös sauna ja saunomista – on mahdollista tarkastella kulttuuriympäristön käsitteen kautta. Kulttuuriperinnön lähikäsitteellä kulttuuriympäristöllä viitataan kulttuurin vaiheita ja ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta ilmentävään ympäristöön, ja siihen kuuluvat myös ihmisen suhde ympäristöönsä sekä sille annetut erilaiset merkitykset ja tulkinnat (Rakennusperinnön suojelun käsitteitä). Emilia Rönkön väitöskirjassaan *Kulttuuriympäristöselvitykset. Tieto, taito ja ymmärrys maaseudun maankäytön suunnittelussa* esittelemä kulttuuriympäristön tarkastelun integroiva malli auttaa jäsentämään kulttuuriympäristön käsitettä, siihen liittyviä prosesseja ja aineettomien merkitysten ja fyysisen ympäristön suhdetta. Rönkkö puhuu toisiinsa kietoutuneista fyysisestä ympäristöstä, toimintaympäristöstä, moniaistillisesti havaitusta aistiympäristöstä ja sosio-kulttuurisesta merkitysympäristöstä (Rönkkö 2012, 170–187).

Ulottuvuudet ilmentävät hyvin aineettoman ja aineellisen vuorovaikutusta. Aineellinen ympäristö, tilat ja esineet, toimivat alustana toiminnalle ja merkityksenannolle, ja toiminnan ja merkitysten muutokset vaikuttavat fyysiseen ympäristöön. Niin sauna ja saunominen kulttuuriperintönä kuin kulttuuriympäristönä muodostuu fyysisestä toiminnan ympäristöstä, jota aistimme ja johon sidomme erilaisia merkityksiä. Merkityksistä, käsityksistä ja kokemuksista osa on olemassa monenlaisissa fyysisissä ympäristöissä, mutta osa nousee ja määrittyy fyysisestä, materiaalisesta ympäristöstä. Saunat toimivat saunomisen fyysisenä alustana, johon saunomisen toiminta, kuten riisuminen, saunominen, peseytyminen ja vilvoittelu, kiinnittyvät. Fyysinen ympäristö kertoo myös käsityksistämme ja arvostuksistamme sekä menneinä aikoina että nyt.

Kulttuuriympäristön voidaan ymmärtää tarkoittavan kaikkea ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksessa syntynyttä ympäristöä. Yhtä kaikki, kun ihmisinä aistimme ja koemme maailmaa, muodostuu kulttuuriympäristö merkityksenantomme kautta samalla tavoin kuin kulttuuriperintö. Rönkkö kuvaakin väitöskirjassaan

merkityksen ulottuvuutta läpileikkaavana. Tässä mielessä mikään ympäristö, johon ihmisiin olemme suhteessa ja vuorovaikutuksessa, ei ole muuta kuin kulttuuriympäristöä. Merkityksenanto sitoutuu niin toiminnalliseen, rakennettuun ja fyysiseen kuin aistittuunkin (Rönkkö 2012, 184). Merkityksenannon kautta ihminen myös kiintyy ja kiinnittyy ympäristöön. Rönkkö mainitsee tässä yhteydessä identiteetin, yhteisöllisyyden ja jatkuvuuden kokemukset. (Rönkkö 2012, 186.) Samaan tapaan Pauline von Bonsdorff kuvaa rakennettua ympäristöä: Merkityksellinen ympäristö auttaa meitä toimimaan ja orientoitumaan sekä tekee helpommin ymmärrettäväksi oman paikkamme niin maantieteellisesti, poliittisesti, sosiaalisesti kuin eksistentiaalisesti. Merkityksellisessä ympäristössä myös luomme merkityksiä rikkaammin. (von Bonsdorff 1998, 101.)

Merkityksen käsite sekä merkityksellistämisen ja arvottamisen prosessit ovat keskeisiä niin kulttuuriympäristön kuin kulttuuriperinnön tekemisessä ja määrittelyssä. Palaan merkityksen käsitteeseen vielä luvun 3 päätteeksi. Työssäni tarkastelun kohteena ovat alastomuuteen saunassa liitetyt merkitykset, mutta tarkastelen sauna-alastomuutta myös sitä kautta, miten sitä arvotetaan ja tehdään merkitykselliseksi kulttuuriperintönä, jolloin katseen suunta on hieman toinen.

2.2 Saunatutkimus

Australialainen historian- ja uskonnotutkija ja saunaentusiasti Jack Tsonis on ollut ajamassa saunatutkimuksen saamista kansainväliseksi ja tunnustetuksi akateemiseksi tutkimusalaksi.⁴ Artikkelissaan *Sauna studies as an academic field: A new agenda for international research* Tsonis luo pohjaa tutkimusalalle selvittämällä aiempaa tutkimusta, olemassaolevaa kirjallisuutta ja luotaamalla uutta tutkimusaluetta kolmen eri osa-alueen eli terveyden tutkimuksen, historian ja kulttuurin tutkimuksen sekä teknologian ja designin tutkimuksen kautta. (Tsonis 2016, 41.) Tsonis toteaa, että terveyteen liittyvä saunatutkimusta on tehty mahdollisesti eniten, teknologia ja design taas on lähes tutkimaton alue akateemisessa kontekstissa ja saunomisen historiaa ja kulttuuria koskevaa tutkimusta on olemassa jonkin verran. Tutkimukset ovat kuitenkin huonosti saatavissa ja lisäksi melko hajanaisia. Tsonis kirjoittaa: "We have no authoritative general work, no encyclopaedias, no book series, no systematic analysis of national and industrial archives, and hardly anything in the domain of ethnography, sociology, and cultural theory." (Tsonis 2016, 54, 58–60.)

Suomessa tehdyn saunatutkimuksen painopisteet ja lähestymistavat ovat vaihdelleet eri aikoina. Itsenäistyvässä Suomessa saunaa tutkittiin etenkin kansatieteellisesti ja historiallisesti ja sotien jälkeen keskityttiin saunomisen lääketieteellisiin ja terveydellisiin vaikutuksiin. Myöhemmin sauna palasi myös ihmistieteelliseen tutkimukseen, josta esimerkkinä ovat Lisa Edelswardin ja Kaarina

⁴ Projektin suunnitelmiin on kuulunut myös *International journal of sauna studies* -julkaisun perustaminen, mutta asia ei ole edennyt.

Kailon⁵ antropologiset saunatutkimukset sekä muistitietokeräyksen innoittama Laura Seesmeren väitöskirja. Kulttuuriperintöalalla Eeva Karhusen väitöskirja Porin Kuudennen kaupunginosan kulttuuriperinnöstä (2014) käsittelee myös alueen yleisiä saunoja. (Seesmeri 2018, 18–22.) Kuitenkin esimerkiksi humanistista ja kulttuurintutkimuksellista saunatutkimusta saunomisen kokemuksesta on tehty kovin vähän (Seesmeri 2019, 9). Saunomisen itsestänselvyyden ja keskeisyyden suomalaisessa arjen kulttuurissa arvellaan olevan verrattain niukan saunatutkimuksen syynä (Leimu 2002, 72; Laaksonen 2005, 136.)

Sauna on ollut useiden pro gradu -töiden aiheena. Historiallisesti kiinnostava ja alastomuuteen ja sukupuoleen liittyvä on Tapio Laaksosen gradu yhteissaunomisen historiasta. Yhteissaunomisella Laaksonen viittaa ydinperheeseen kuulumattomien naisten ja miesten yhteiseen saunomiseen ilman uima-asua. Opinnäytteen mukaan yhteissaunominen on ollut yleinen tapa koko maassa, mutta monin paikoin lakannut jo 1800- ja 1900-lukujen taitteessa.⁶ (Laaksonen 1994.) Myös saunaa ja pyhää käsittelevässä Kimmo Känvälän uskontotieteen gradussa alastomuudella on rooli. Hän erittelee neljä saunaan liittyvää, sen pyhydestä kertovaa kieltoa: kiellettyä on alkoholi, riitaan johtava keskustelu, seksi ja vaatteet. Känvälä tarkastelee saunomista rituaalina sekä pyhän käsitteeseen kuuluvan rajojen asettamisen ja ylittämisen näkökulmista. (Känvälä 2013.) Laura Seesmeri (aiemmin Puomies) on tarkastellut saunan merkityksiä jo pro gradussaan ja tehnyt huomion saunasta paikkana, jossa luonto ja kulttuuri kohtaavat. Hän kuvaa saunaa ihmisen rakentamana luonnontilana. Tutkielmani kannalta kiinnostava on havainto, että yksilön näkökulmasta luonto tulee läsnäolevaksi ja esiin saunomisessa nimenomaan alastomuuden kautta. (Puomies 1999, 224.) Lisäksi itseäni on innostanut Ayana Palanderin (2015) opinnäyte Helsingin yleisistä saunoista ja niiden merkityksestä. Saunaa on tutkittu opinnäytteissä viime vuosina myös sosiaalisen pääoman kannalta (Vähäajkkä 2019), diplomatian materiaalisena kulttuurin paikkana (Ventelä 2019) ja suomalaisen identiteetin rakentajana (Riikonen 2019).

Olen kiinnostunut saunaan ja saunomiseen liitetyistä merkityksistä ja tutkielmassani käsittelemäni etenkin alastomuuden merkityksiä. Laura Seesmeren väitöskirja *Sauno itsellesi menneisyys. Kehollisuus osana muisteltua ja esitettyä kokemusta* (2018) on tästä näkökulmasta kiinnostava, vaikka alastomuus ei tutkimuksessa ole juuri esillä. Seesmeri on väitöskirjassaan tutkinut saunaa maisemana ja paikkana sekä sitä, millaisia sisältöjä sauna saa kehollisissa ja aistimellisissä kokemuksissa. Hän tarkastelee, millä tavoin menneisyys on läsnä saunaan liitetyissä tunteissa ja arvoissa (Seesmeri 2018, 48). Saunassa nyt-hetkeen limittyy eriaikaisia sekä yksilön että yhteisön muistoja ja menneisyyksiä: Aistit laukaisevat menneisyyden kokemuksia tai menneisyyttä

⁵ Antropologi Kaarina Kailo lähestyy saunaa ja saunomista feministisen tutkimusintressin, parantamisen ja ekopsykologian kannalta. Viitataan Kailon tutkimuksiin alastomuutta koskevan alaluvun lopussa.

⁶ Yhteissaunominen alasti on oletettavasti ollut yleistä koko itämerensuomalaisessa kulttuuripiirissä. (Laaksonen 1994, 92). Toisaalta agrariiyhteiskunnan Suomesta tunnetaan myös käytäntöjä, että miehet ja naiset ovat saunoneet erikseen, tai yhdessä saunottaessa saunan hämäryys on suojannut alastontä, haavoittuvaksi katsottua ruumista. Sukuelimiä on saatettu myös peittää vihdalla. (Laaksonen 1994, 53–54).

muistellaan aktiivisesti saunassa. Menneisyyden ja tulevaisuuden välinen dikotomia purkautuu, ja myös mielen ja ruumiin välinen erottelu purkautuu, kun sauna moniaistisuudessaan herkistää aistimaan myös mielensisäisiä asioita. Seesmeri kuvaa tätä dikotomioiden purkautumista sekä saunan monipaikkaisuutta ja -aikaisuutta Foucault'n heterotopian käsitteen kautta. Saunomisessa suuressa roolissa on myös kokemus itsestä osana maisemaa ja luontoa. (Seesmeri 2018, 237–244.)

Seesmeri kirjoittaa Foucault'n heterotopioista tavallisuudesta poikkeavina tiloina tai paikkoina, ajallisten tasojen verkostoina ja kumuloitumina, sekä näkee saunat heterotopioina, koska saunassa voi kokea jotain, joka on saunan senhetkisen paikan, ajan ja arjen ulkopuolella. (Seesmeri 2018, 14–15). Myös Foucault itse mainitsee saunat heterotopiaa käsittelevässä moneen suuntaan kurkottavassa *Of other spaces* -tekstissään. Foucault kuvaa heterotopiaa suhteessa utopiaan: Utopiat ovat perustavanlaatuisesti epätodellisia, paikkoja ilman todellista paikkaa, ja ne esittävät yhteiskunnan sen täydellistyneessä muodossa. Kaikissa kulttuureissa on Foucault'n mukaan kuitenkin todellisia paikkoja, heterotopioita, jotka ovat samalla kaikkien paikkojen ulkopuolella, jonkinlaisia vastapaikkoja ja kuin tarkkaan säädelyjä utopioita.⁷ (Foucault 1984, 3–4.) Museot ja kirjastot ovat heterotopioita, koska niissä viitataan eri aikojen todellisuuksiin. Saunat Foucault mainitsee kuvatessaan heterotopian tyyppiä, jossa sisään- ja ulospääsyä paikkaan on rajoitettu tai se on jollain tavalla osoitettu ja joihin tarvitaan tiettyjä rituaaleja ja puhdistautumista sisäänpäästykseen. Saunat ja islamilaiset hammamkylpylät ovat Foucault'n mukaan heterotopioita, jotka ovat täysin keskittyneet puhdistautumiseen. (Foucault 1984, 7.)

Amerikkalainen antropologi Lisa Edelsward tarkastelee suomalaista saunaa käsittelevässä väitöskirjassaan saunomista rituaalina. Edelsward hyödyntää tutkimuksessaan antropologi Victor Turnerin ajatuksia siirtymäriiteistä. Niiden käsitteellistämiseksi Turner käyttää Arnold van Gennepin liminaalitalan (lat. *limen* tarkoittaa kynnystä) eli siirtymäriitin välivaiheen käsitettä. Sauna voidaan tulkita siirtymänä tilasta toiseen. Edelsward nostaa esiin useita suomalaisen saunomisen piirteitä liminaalisuuden ja siirtymäriitin kontekstissa, kuten alastomuuden, tasa-arvon ja erilaiset tabut. Erityisesti hänen analyysissään nousevat esiin rituaalisen puhdistautumisen ja itsen uudistumisen teemat: Saunasta tullaan toisessa tilassa kuin sinne mentiin, uudistuneena. Ruumiin lisäksi saunassa puhdistuu sielu ja arjen huolet unohtuvat. (Edelsward 1991, 83–116). Suomalaisessa agraariyhteiskunnan perinteessä sauna on ollut kodin piirin tuonpuoleisin ja siirtymäriittien, parantamisen ja taikojen paikka (Pulkinen 2014, 135–136).

Sosiologi Pertti Alasuutari pohtii artikkelissaan *Ruumiillisuus, rituaalit ja valta* (2006) kulttuuristen rituaalien ja ruumiillisuuden suhdetta ja kulttuuristen merkitysten

⁷ Foucault käyttää peilin metaforaa havainnollistaakseen heterotopiaa ja utopian ja heterotopian sekoittunutta kokemusta. Peili on paikaton paikka, utopia, mutta peilissä voi nähdä itsensä poissaolevana. Peili on kuitenkin myös heterotopia, koska se on olemassa todellisuudessa. (Foucault 1984, 4.)

syntymistä arjen käytännöissä ja käsittelee saunomista esimerkkinä.⁸ Saunominen on kulttuurisidonnainen kokemus, jossa todellisuus kohdataan merkitysvälitteisesti, ja merkitykset syntyvät arjen käytännöissä, eivät (vain) lukemalla ja kuulemalla saunomisesta (Alasuutari 2006, 97). Kulttuurisidonnaisen kokemukseen synnyn edellytyksenä Alasuutari pitää ruumiillisia aistimuksia, joihin kokemuksen merkityssisältö voi kiinnittyä (Alasuutari 2006, 100). Sauna ja saunominen onkin tässä suhteessa erityisen kiinnostava tarkastelukohde siihen liittyvän ruumiillisuuden ja moniaistisuuden vuoksi, mistä Seesmerikin kirjoittaa tutkimuksessaan.

Keskeinen ajatus on, että rituaalinomaiset kokemukset ankkuroivat merkityksiä kohteisiinsa, ja kun tarkastellaan yhteiskuntaa erilaisten rituaalikäytäntöjen kautta, huomataan ruumiillisuuden ja rituaalien liittyvän läheisesti valtaan ja politiikkaan. Mitä tämä tarkoittaa saunomisen, saunomisrituaalin kohdalla? Millaisia ovat saunomisen, rituaalin ja vallan yhteydet? Alasuutari mainitsee vallan sosiaalisten verkostojen näkökulmasta, johon liittyy muun muassa saunan historia diplomatian ja neuvottelujen⁹ paikkana, mutta keskittyy kuitenkin ruumiillisuuden, rituaalin ja vallan yhteyksiin hieman eri näkökulmasta. (Alasuutari 2006, 98.) Hän pohtii Max Weberiin viitaten traditionaalista, vakiintuneen perinteen auktoriteettiä vallankäytön ja vallan legitimoimien muotona. Alasuutari kuvaa tätä tilanteena, jossa esimerkiksi toimitaan tiettyjen annettujen ehtojen puitteissa ja ihmiset noudattavat rutiininomaisesti – jopa rituaalinomaisesti – tiettyjä sääntöjä eikä vakiintuneen perinteen legitimitettä kyseenalaisteta. (Alasuutari 2006, 104.) Saunomiseen voidaan nähdä liittyvän tällaisia perinteen legitimoimia käyttäytymisohjeita tai jopa -sääntöjä. Alasuutari nostaa esiin myös saunan arkkitehtuurin puitteiden antajana ja saunomistapahtuman ehtojen asettajana; toisaalta arkkitehtuuri on syntynyt juuri saunomistapahtumaa palvelemaan. (Alasuutari 2006, 101–102.) Saunan materiaallinen ja tilallinen ympäristö ohjaavat saunomista yhtä lailla kuin (muut) perinteet.

Alasuutarin mielestä saunomisinstituutiota voidaan pitää kansallistunnetta vahvistavana ja rituaalinomaisena käytäntönä siinä mielessä, että se liittyy Alasuutarin mukaan kaikkiin perinteisiin suomalaisiin vuotuisjuhliin ja rituaalien tuottama ruumiillis-emotionaalinen kokemus tuottaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Alasuutari 2006, 105–109.) Sauna nostetaan usein esiin yhtenä suomalaisuuden symbolina ja suomalaisen identiteetin tärkeänä osana. Vaikka esimerkiksi Virossa ja Venäjällä on myös aktiivinen saunakulttuuri, ei sauna siellä ole kansallisen symbolin roolissa. (Leimu 2004, 379.) Lisa Edelswardin mukaan älymystö nosti 1800-luvulla Kalevalan ja suomen kielen lisäksi saunan kansallisuusaatteen tärkeäksi osaksi ja suomalaisuuden symboliksi

⁸ Alasuutari ei hyödynnä uskontotieteellistä laajaa rituaalin ja pyhän tutkimusta, kuten myös Käsälä gradussaan huomauttaa (Käsälä 2013, 5).

⁹ Saunasta on tehty ainakin kaksi jo edellä mainittua pro gradu -tutkimusta tästä näkökulmasta. Satumaari Ventelä (2019) tarkastelee saunaa materiaalisen diplomatian näkökulmasta ja Marika Vähäjylkkä (2019) sosiaalisen pääoman ja sosiaalisten verkostojen kautta.

(Edelsward 1991, 186–187). Edelswardin näkemystä saunan roolista kansallisuusaatteen keskeisenä tekijänä on tosin myös kritisoitu.¹⁰

2.3 Alastomuuden tutkimus ja alastomuuden merkityksiä

Kun kiinnostuin alastomuudesta aiheena, yllätyin, kuinka niukasti on olemassa tutkimusta alastomuudesta, sen kulttuurisista merkityksistä ja historiasta. Tämän toteaa myös australialainen kulttuurin- ja sukupuolentutkija Ruth Barcan tutkimuksessaan *Nudity: A cultural anatomy* (2004). Hänen mukaansa akateemista tutkimusta alastomuudesta on melko vähän lukuun ottamatta taiteen ja pornografian tutkimuksen aloja. Joitakin tutkimuksia on olemassa alastomuuden uskonnollisesta merkityksestä¹¹ ja nudismin ja naturismin¹² historiasta ja nykypäivästä. Yhteiskuntatieteiden ja psykologian alalla alastomuutta koskevat tutkimukset ovat Barcanin mukaan usein liittyneet jollain lailla poikkeavuuteen ja/ tai rikollisuuteen. (Barcan 2004, 4–6.)

Barcanin oma tutkimus osoittautui hyvin kiinnostavaksi yleisesitykseksi alastomuuden merkityksistä, metaforista ja kokemuksista – saunaa ei tutkimuksessa kuitenkaan mainita. Barcan kirjoittaa, että erilaiset yhteiskunnalliset kategoriat, kuten luokka, sukupuoli ja asema sekä samoin vallan, politiikan ja seksuaalisuuden kysymykset kiinnittyvät alastomuuteen perustavanlaatuisella tavalla; alastomuus yhdistyy monella tavalla ihmisyyteen. (Barcan 2004, esim. 1, 4.) Barcanin ajatusten lisäksi nostankin tässä alaluvussa esiin alastomuuden ja työni kannalta kiinnostavia ajatuksia ja teorioita sukupuolentutkimuksen alalta, joista osasta myös Barcan kirjoittaa, ja kirjoitan myös muutamasta saunaa ja alastomuutta koskevasta tutkimuksesta.

Barcan käsittelee alastomuutta niin metaforana, käsitteenä kuin kokemuksena. Oman tutkimuksensa paikkaa suhteessa aiempaan tutkimuksen Barcan kuvaa mm. siten, että hän ei oleta alastomuutta itsestäänselvänä kategoriana vaan kysyy, mitä alastomuudella eri konteksteissa tarkoitetaan. Hän tutkii alastomuuden metaforisia merkityksiä ja näiden suhdetta ruumiilliseen kokemukseen. Barcan käyttää työssään monialaisesti aiempaa tutkimusta ja etnografista haastatteluaineistoa. (Barcan 2004, 6, 8.)

¹⁰ Esimerkiksi Pekka Leimun mukaan ajatus saunasta kansallisuusaatteen osana 1800-luvulla ei ole ollut ainakaan koko kuva saunan kehittymisessä kansallisen identiteetin tekijäksi, vaan hänen näkee etenkin kaupunkeihin muuttaneen työväestön roolin suurena, kun he toivat saunaperinteen mukanaan maaseudulta: Sauna mukautui uusiin oloihin, myös osaksi kesämökkikulttuuria, osaksi uusia uimahalleja ja pikkuhiljaa myös asuntokohtaisiksi saunoiksi. Kesämökki- ja uimahallikulttuurin myötä uiminen tuli saunaperinteen osaksi. (Leimu 2004, 376–379.) Saunan vahva yhdistäminen suomalaisuuteen ja jopa suomalaisen kulttuurin avainsymboliksi tuntuu myös oletettavan melko yhtenäisen saunakulttuurin, vaikka saunomisessa on ja on ollut eroja muun muassa maantieteellisen sijainnin ja ainakin historiallisesti myös ihmisten yhteiskunnallisen luokan mukaan. Esimerkiksi kun Alasuutari kirjoittaa, että sauna yhdistetään kaikkiin suomalaisiin vuotuisjuhliin (ks. edellä), arvelen, että tämä ei nyky-Suomessa pidä paikkaansa.

¹¹ Suomessa muun muassa uskontotieteilijä Terhi Utriainen on käsitellyt alastomuutta kristinuskon kontekstissa kirjassaan *Alaston ja puettu. Ruumiin ja uskonnon ääret* (2006). Utraisen näkökulma nousee ruumiin pukemisesta ja verhoamisesta, ja alastomuus ja sen merkitykset ovat kirjassa vahvasti läsnä. Hän käsittelee pukeutumista, identiteettiä ja uskontoa.

¹² Myös suomalaista naturismia on tutkittu yhden opinnäytteen verran. Timo Taajaranta tarkastelee aihetta suomalais-ugrilaisen kansatieteen pro gradussaan *Vaatteitta paras – kuvastimessa suomalainen naturismi* (2008).

Tutkimus käsittelee alastomuuden historiallisia ja nykymerkityksiä länsimaisessa kulttuurissa, ja nykyajassa keskitytään erityisesti englanninkielisiin konteksteihin. Barcan kirjoittaa, että hän ei väitä tutkimuksessaan kertovansa alkuperäiskansojen tai ei-englanninkielisten maiden asukkaiden kokemuksista. Hän keskittyy juutalais-kristillisen (ja sen taustalla myös antiikin kreikkalaisen kulttuurin) perinteen merkitykseen suhtautumisessa alastomuuteen. (Barcan 2004, 6–7.)¹³

Barcan erittelee niin positiivisina kuin negatiivisina pidettyjä alastomuuteen liitettyjä arvoja ja merkityksiä. Positiivisena pidettyjä ovat yksinkertaisuus sekä teennäisyyden ja maailmallisuuden puute, avoimuus ja rehellisyys, viattomuus, nöyryys ja lapsuus, vapaus, luonto ja luonnollisuus sekä autenttisuus ja totuus. Negatiivisina pidettyjä assosiaatioita ovat näytteillepano (*exposure*), synty ja rikollisuus, seksi (myös positiivisia merkityksiä), kuolema, häpeä, ahdistus ja huoli (*anxiety*), rangaistus, nolaaminen/nöyryytys ja alennustila, köyhyys, surkeus ja haavoittuvaisuus, paljas ihmisyyden sekä viljeily. (Barcan 2004, 83–138.) Valtaosa metaforista on jollain lailla tuttuja myös suomalaisessa kontekstissa.

Yhdeksi tärkeimmistä aiemmista tutkimuksista oman työnsä kannalta Barcan mainitsee Mario Perniolan esseen *Between clothing and nudity* (Barcan 2004, 7). Perniola käsittelee länsimaisen historian kahta erilaista metafysisistä traditiota, jotka molemmat ovat vaikuttaneet nykykäsityksiin alastomuudesta: Juutalaisessa traditiossa alastomuus nähtiin erona ja etäisyytenä jumalasta, orjien, hullujen ja prostituoitujen ja kirottujen tilana, ja vaatetus oli jopa jumalan attribuutti. Antiikin Kreikassa alastomuus oli ideaalin ihmisen tila. Kreikkalainen käsitys näkyi niin urheilussa, kuvanveistossa kuin platonisessa metafysiikassa, ja Kreikasta on peräisin ”alastoman” totuuden metafora. (Perniola 1989, 237–238.) Molemmat traditiot ovat monimutkaisia ja monipuolisia, itsessään monin tavoin ristiriitaisia, ja ne ovat kietoutuneet toisiinsa historian kuluessa. Nykyisiin länsimaisiin alastomuuskäsityksiin ovat vaikuttaneet lisäksi globalisaatio ja eri kulttuureista saadut vaikutukset, mikä on ennestään monipuolistanut ja -mutkaistanut alastomuuteen liittyviä käsityksiä ja käytäntöjä. (Barcan 2004, 7.) Kuten Perniolan esseen nimikin kertoo, alastomuutta käsitellään usein suhteessa vaatetukseen ja päinvastoin.

Monissa myyttisissä ja uskonnollisissa kertomuksissa alastomuutta ja vaatteita käsitellään keskeisenä asiana suhteessa ihmisyyteen. Esimerkiksi tarinaa Aatamista ja Eevasta voi Barcanin mukaan lukea useiden ihmisyyttä ja ihmisyyhteisöä tai yhteiskuntaa määrittävien asioiden ja ilmiöiden synnyn kuvauksena: tarina kertoo, miten seksi, kuolevaisuus, synty, tiedonjano, tietoisuus itsestä, vaatetuksen välttämättömyys ja ruumiiseen ja feminiinisyyteen yhdistetty häpeä saavat alkunsa. Alastomuutta käsittelevät kertomukset ja myytit kytkevät alastomuuden myös vallan ja tiedon laajempiin konteksteihin. (Barcan 2004, 3–4.)

¹³ Nykyajan suomalaisen kulttuurin ja Suomen ajatellaan kuuluvan länsimaiseen kulttuuripiiriin, joten näen Barcanin tutkimuksen relevanttina myös suomalaisessa kontekstissa. Käsitelen myöhemmin suomalaisen kansanuskon ja kansanperinteen näkemyksiä alastomuudesta.

Yksi Barcanin tutkimuksen ydinargumenteista on, että käsitys alastomuudesta ja sen merkityksestä on kiinteässä suhteessa luonnon ja luonnollisuuden ymmärtämiseen. Luonto on käsitteenä hyvin monimerkityksinen ja "liukas", ja tämä käsitteellinen liukkaus on kulkeutunut myös alastomuuteen. Aatehistorioitsija Arthur Lovejoy onkin kutsunut luonnon käsitettä "jokapaikanhöyläksi". Barcan kuvaa tätä kautta myös alastomuutta rikkaana kulttuurisena maaperänä, mikä on mahdollistanut sen, että monet alastomuuteen liittyvät metaforat ja merkitykset ovat keskenään ristiriitaisia ja ambivalentteja. (Barcan 2004, 14–15, 79.) Useimmiten alastomuus liitetään luontoon¹⁴, totuuteen, muuttumattomuuteen ja esisosiaaliseen – toisaalta etenkin kolonialismin myötä myös villeyteen ja primitiivisyyteen – ja vaatteet taas kulttuuriin, sivilisaatioon, muuttuvuuteen, valheeseen sekä yhteisöön ja yhteiskuntaan. Luonto-kulttuuri-erottelu on yksi tyypillisistä länsimaisen kulttuurin binäärisistä jaotteluista, joista Barcan antaa useita esimerkkejä: nainen-mies, halu-järki, erityinen-universaali, passiivisuus-aktiivisuus, eläin-ihminen, villi-sivistynyt, yksityinen-julkinen. Näihin kahtiajakoihin asettuu myös alaston-vaatetettu-erottelu, jossa käsitteet voivat olla keskenään erilaisissa hierarkkisissa ja arvoon liittyvissä suhteissa kontekstista riippuen. (Barcan 2004, 12–14, 136.)

Yksi keskeinen länsimaisen historian erottelu, joka toistaa luonnon ja kulttuurin kytkeytymistä alastomuuteen, näkyy englannin kielen sanoissa *naked* ja *nude*. Käsitteiden eroa on pohdittu etenkin taidehistoriassa: yksinkertaistetusti voi sanoa, että *naked* on "raaka" ja luonnollinen ihmisruumis ilman vaatteita ja *nude* syntyy, kun taiteilija käyttää em. raakamateriaalia estetisoidun, ideaalin, kulttuurisen ja universaalin alastoman kuvan luomiseen. *Nude*-sanaa pidetään myös kielellisesti sofistikoituneempana. (Barcan 2004, 31–33.) Suomen kielessä tällaista erottelua ei ole olemassa. Barcan myös kirjoittaa, että *naked/nude*-aiheesta kirjoittanutta Kenneth Clarkea on monin tavoin kritisoitu esimerkiksi siitä, kuinka hän käyttää em. käsitteitä sukupuolittuneesti ja hierarkkisesti: *naked* on feminiininen ja hierarkkisesti alempi, *nude* maskuliininen ja ylempi hierarkiassa, kun miestaiteilija muokkasi *naked*-naisesta *nuden*. (Barcan 2004, 36–37.) Yhä nykypäivänä etenkin alaston naisruumis on tällaisen idealisoinnin kohteena eli *nakedista* tulee *nude*, kun rypyt ja ruumiin muhkurat käsitellään valokuvissa digitaalisesti. (Barcan 2004, 39.)

Suhtautumisessa naisten ja miesten alastomuuteen on paljon eroavaisuuksia. Moni ero kietoutuu em. *naked/nude*-traditioon. Barcan kertoo muun muassa feministi Annette Kuhnin (1985) näkevän nykyajan mainos- ja pornokuvaston glamourestetiikan *nude*-tradition jatkeena: naisten kauneus ja seksuaalisuus esitetään idealisoituna ja saavuttamattomana, ja toisaalta siirtymä *nakedista nudeksi* tekee naisesta objektin.¹⁵ *Naked-*

¹⁴ Luonnon yhdistäminen alastomuuteen näkyy myös naturismiliikkeen nimessä. (Barcan 2004, 97.)

¹⁵ Barcan kuvaa esimerkiksi, miten australialaisessa pornolehdeissä häpyhuulet korvataan kuvankäsittelyssä leikkaamalla ihoa vaikkapa jalan takaosasta, ja näin saadaan lehden valokuvassa olevista häpyhuulista sileämmät, pyöreämmät ja karvattomat (Barcan 2004, 40). Barcan käsittelee kiinnostavalla tavalla ihmisen karvoja etenkin kirjan alaluvussa A limit case: Hair as a form of clothing, mikä myös liittyy luonnon ja kulttuurin ja *naked*- ja *nude*-käsitteiden tematiikkaan. Karvat toisaalta muistuttavat vaatteita ja siinä mielessä ne voidaan liittää kulttuurin ja kulttuurisuuteen; esimerkiksi

nude-erottelussa keskeistä on katse, visuaalisuus, joka on yhä yksi keskeinen näkökulma feministisessä tutkimuksessa. Barcan kirjoittaa John Bergerin (1972) ja Laura Mulvey'n (1975) näkemyksistä, jossa naisesta ja naiseudesta rakennetaan speaktaakkelia – jopa naisille itselleen. Naisena oleminen voidaan nähdä katsottuna olemisena (Mulvey'n termi *to-be-looked-at-ness*).¹⁶ (Barcan 2004, 41.)

Naisen alastoman ruumiin katsomisella on pitkät perinteet, ja naisen alastomuuteen on pitkään liitetty eroottisuus. Kun kreikkalainen alaston miesruumis oli sotilaan, urheilijan ja sankarin kuva eikä yleensä ensi sijassa eroottinen, etenkin naisruumiin alaosan alastomuus oli lähes aina eroottinen ja halun objektina olemisen kuva. Attikalaisessa taiteessa alastomat naiset olivat yleensä prostituoituja. (Barcan 2004, 82.) Yhäkin alaston naisruumis yhdistetään lähes aina eroottisuuteen (Barcan 2004, 197). Katseeseen ja naisruumiiseen liittyy myös meikkaaminen, mikä on saanut historian kuluessa negatiivisia merkityksiä esimerkiksi valheellisuuden ja turhamaisuuden muodossa. Barcan kirjoittaa muun muassa psykoanalyttikko Joan Riviéren ajatuksista naiseudesta ja feminiinisyydestä naisellisuuteen naamioitumisena (*masquerade*). Nainen on yhtä kuin naamionsa eli naiseus on lähtökohtaisesti teeskentelyä. Feminiinisyyden merkitykset kertovat peittelystä, valheesta, petollisuudesta ja epäautenttisuudesta. (Barcan 2004, 58–59.)

Naked-nude-vastakkainasettelua voi peilata myös normatiiviseen ruumiin käsityksiin. Normatiivinen on ideaalia ja siinä mielessä *nude*. Feministisen ruumiintutkimuksen klassikkokirjassaan *Unbearable weight: feminism, Western culture, and the body* Susan Bordo kirjoittaa representaatioiden homogenisoivasta voimasta ja samankaltaistuneiden representaatioiden normalisoivasta voimasta. Omaa itseä, omaa ruumista tarkkaillaan suhteessa kulutuskapitalismin yhdenmukaisiin kuviin; Bordo viittaa Foucault'n itsetarkkailun (*self-surveillance*) ajatukseen, jossa valta ja kuri ei kohdistu meihin näennäisesti ”ylhäältä” tai yhteiskunnasta, vaan luomme sen itse. (Bordo 2003 [1993], 24–25, 27.) Suomessa Hannele Harjunen on tutkinut uusliberaalin talousajattelun vaikutuksia ruumiisiin ja ruumisnormeihin, erityisesti lihaviin ruumiisiin. Lihavuus on poikkeama hoikkuudesta ja siihen yhdistetään mielikuvien tasolla alhainen luokkastatus, epäterveellisyys ja moraalinen vajavaisuus. Uusliberaalissa tehokkuusajattelussa lihaviin lisäksi esimerkiksi vanhat, köyhät, sairaat ja vammaiset määritellään ”tuottamattomiksi” ja näin normista poikkeaviksi. Epänormatiivisuus, esimerkiksi lihavuus, voi olla voimakkaasti stigmatisoivaa ja syrjinnälle altistavaa. (Esim. Harjunen 2017, 168, 172–174.) Uusliberaalissa

häpykarvat ovat toimineet kuin vaate sukuelinten peitteenä. Toisaalta karvat yhdistetään villiin luontoon ja ajatellaan, että luonto on kesytetty ja siivottu, kun karvoja ei ole. Karvat rinnastuvat Mary Douglasin lian käsitteeseen, ne ovat vaateen ja ruumiin rajalla. Karvoihin liittyvät käytännöt ja käsitykset ovat vahvasti sukupuolittuneita. Naiset esitettiin pitkään taiteessa karvattomina, ja Barcan kertoo tekstissään arvelusta, kuinka 1800-luvulla elänyt taidekriitikko ja filosofi John Ruskin olisi purkanut avioliittonsa, koska piti vaimoaan jollain lailla epäkelpona tai friikkinä, ja syynä olisivat olleet vaimon häpykarvat: Ruskin ei mahdollisesti ollut ennen avioliittoa nähnyt alastonta naista paitsi taiteen kuvaamana, häpykarvattomana. Barcan käsittelee myös nykyajan sukupuolittuneita karvakäytäntöjä ja osin nopeastikin muuttuneita muoteja. (Barcan 2004, 25–30.)

¹⁶ Mulvey käsittelee klassikkotekstissään *Visual pleasure and narrative cinema* (1975) miehisen katseen (*male gaze*) käsitettä.

yhteiskunnassa tavoiteltavaksi ja normatiiviseksi ruumiiksi piirtyy valkoinen, cis-sukupuolinen¹⁷ mies, joka on heteroseksuaalinen, keskiluokkainen, hoikka, terve, nuori ja vammaton.

Kuten edellä mainitsin, katseen ja visuaalisuuden rooli on alastomuuden yhteydessä ollut hyvin keskeinen ja on yhä, mutta feministisessä tutkimuksessa on myös kiinnostuttu ruumiista kokevana ja tuntevana. Ideaalin, universaalin, objektivisoidun *nuden* sijaan on kiinnostuttu subjektiivisesta, kokevasta ruumiista kaikkine muhkuroineen ja jälkineen. (Barcan 2004, 42–44.) Tämä liittyy myös yhteen feministisen tutkimuksen keskeisistä tavoitteista, länsimaisen (sukupuolittuneen) henki-ruumis-dualismin purkamiseen, jossa tajunta ja sielu on nähty arvokkaana ja maskuliinisenä, kun feminiiniseen assosioitu ruumis ei (esim. Grosz 1994, 3–4).

Filosofi ja ruumiillisuuden teoretisoija Elizabeth Grosz käsittelee *Volatile bodies* -teoksessaan ruumiillisuuden ja sukupuolen sosiokulttuurista rakentumista ja (ruumiin) biologian ja luonnon sosiaalisuutta ja kulttuurisuutta. Ei ole olemassa puhdasta, todellista tai alkuperäistä ruumista, joka olisi kulttuurin ulkopuolella ja erikseen tuota ruumista koskevia kulttuurisia representaatioita (Grosz 1994, x). Barcan viittaa Grosziin nostaessaan esiin mahdollisuuden katsoa alastomuutta sosiaalisena käytäntönä yhtä lailla kuin pukeutumista ja siteeraa Groszin kuvausta siitä, kuinka alaston ruumis kantaa kulttuuria ja historiaansa ja on vaatetetun ruumiin tapaan kulttuurisesti, rodullisesti, seksuaalisesti ja mahdollisesti myös yhteiskuntaluokan mukaan tunnusomainen (Barcan 2004, 97; Grosz 1994, 142).

Eroottisuus ja seksuaalisuus yhdistetään länsimaisessa kulttuurissa yleisesti alastomuuteen, ei ainoastaan naisten kohdalla – ja Rob Coverin mukaan enenevässä määrin. Yhteiskuntatieteilijä ja mediatutkija Rob Cover tarkastelee artikkelissaan *The naked subject: Nudity, context and sexualization in contemporary culture*, kuinka länsimaisessa nykykulttuurissa tietyissä tiloissa tai konteksteissa, kuten yhteisissä suihkutiloissa, alastomuudesta on pyritty erottamaan siihen tavanomaisesti liitetty seksuaalisuus ja eroottisuus. Cover esittää, että viime vuosikymmeninä ajatus alastomuuden ei-seksuaalisista konteksteista on vähentynyt ja alastomuus liitetään yhä enemmän seksuaalisuuteen kontekstista riippumatta. (Cover 2003, 53–54.) Toisin sanoen erilaisin koodein, tavoin ja rituaalein ylläpidetyt ei-seksuaaliset alastomuuden tilat ovat yhä enemmän seksualisoituneet. Tilojen ei-seksuaalisuus on tavallisesti kietoutunut binääriseen sukupuolikäsitykseen ja Judith Butlerin heteroseksuaaliseen matriisiin, jossa seksuaalisen halun kohteeksi ajatellaan ainoastaan muun kuin oman sukupuolen edustaja. Kun heteroseksuaalisuus ei ole nykyään entisellä tapaa ”pakollista”, on Coverin mukaan noussut homofobisia pelkoja seksuaalisesta katseesta esimerkiksi suihkutiloissa. (Cover 2003, 61.)

Sukupuolentutkija ja filosofi Judith Butler käyttää heteroseksuaalisen matriisin käsitettä tarkoittamaan kehikkoa, jossa kehot, sukupuolet ja halut luonnollistetaan (Butler 2006, 251, loppuviite 6). Yhteiskuntaan oletetaan heteroseksuaalinen järjestys ja

¹⁷ Cis-sukupuolisuudella viitataan henkilön sukupuolen olevan sama kuin hänen syntymässä kirjattu sukupuolensa. Termi syntyi transaktivistien keskuudessa 1990-luvulla. (Aultman 2014, 61.)

binäärinen sukupuoliäksitys. Keskeistä Butlerin klassikkoteoksessa *Hankala sukupuoli* on, että Butler pyrkii biologisen ja kulttuurisen, *sex* ja *gender* -jaottelun tuolle puolen ja että Butlerin mukaan sukupuoli on performatiivinen eli sukupuoli (ja seksuaalisuus) muotoutuu toistoteoissa ja kielessä, toisin sanoen sukupuoli tehdään. Kielellä ja ruumiillisesti muodostetaan todellisuutta. (Pulkinen ja Rossi 2006, 9–10.)

Käsittelen vielä alaluvun lopuksi sauna-alastomuuden mainintoja tutkimuksessa. Sauna nostetaan usein esiin selityksenä suomalaisten mutkattomaan alastomuussuhteeseen ja sauna-alastomuus yhdistetään yleisesti myös tasa-arvoon¹⁸, mutta sauna-alastomuutta ei juuri ole tutkittu.¹⁹ Sanna Kivimäen artikkelissa '*Pisteliääät silmät ruumiissani*': *Suomalaisten naiskirjailijoiden saunakuvaus* alastomuus on kuitenkin keskeisessä roolissa ja samoin saunomisen sukupuolittuneet perinteet. Hän tarkastelee naisten kirjoittamia naisia koskevia saunakuvaus. Lähes kaikki kuvaukset kertovat alastomuuden kiusallisuudesta ja siihen liittyvästä häpeän tunteesta, oli sitten saunaseurana niin muut naiset kuin (tutut) miehet (Kivimäki 1995, 10). Kivimäki kirjoittaa naisten ruumiiseen liittyvästä häpeän perinteestä ja sen vaikutuksista (Kivimäki 1995, 5).

Antropologi Kaarina Kailo²⁰ tarttuu ekofeministisessä lähestymistavassaan samaan aiheeseen ja väittää, että sitä mukaan, kun kristinusko Suomessa vaikutti siirtymäriitteihin, epäpuhtautta ja tabuluonnetta projisoitiin yhä enemmän naiseen. (Kailo 2006, 250). Suomalaisen agraarikulttuurin kansanperinteen naisia koskevista käsityksistä kirjoittaa folkloristi Satu Apo *Naisen väki* -kirjassaan. Etenkin hedelmällisessä iässä olevia naisia on pidetty erityisinä ja kontrolloitu monin tavoin. Naisen alapäässä ja sitä kautta naisen ruumiissa nähtiin olevan luonnollista voimaa, väkeä, joka yhtä aikaa oli suojelevaa mutta saattoi olla myös vahingoittavaa. Naisen ruumis oli myös myyttinen siinä mielessä, että sen nähtiin mahdollistavan kauttakulkuliikenteen tämän- ja tuonpuoleisen välillä. (Apo 1995, 26–37.) Barcan käsittelee alastomuuteen liitettyjä rituaalisia ja maagisia käytäntöjä melko vähän, vaikka niihin viittaakin (esim. Barcan 2004, 110). Hän kuitenkin kirjoittaa naisen alastomaan ruumiiseen liitettyistä maagisista voimista (Barcan 2004, 191–192).

Näyttää siltä, että suomalaisessa kansanperinteessä alastomuus itsessään on nähty väkeä sisältäväksi tilaksi ja sen on nähty vahvistavan erilaisia maagisia vaikutuksia.

¹⁸ Kun sosiaalipsykologi Klaus Helkama kirjoittaa *Suomalaisten arvot: Mikä meille on oikeasti tärkeää?* -kirjassaan pohjoismaisen tasa-arvon pitkästä historiasta, hän sivuaa lyhyesti myös saunaa, alastomuutta ja tasa-arvoa. Helkama viittaa siinä Joel Lehtosen *Putkinotkoon* (1919–1920) ja 1957 ilmestyneeseen toimittaja Yrjö Niiniluodon kirjaan *Mitä on olla suomalainen?* Helkama, kuten Niiniluoto, yhdistää tasa-arvon ja alastomuuden hierarkiattomuuteen. (Helkama 2015, 116–119.)

¹⁹ Lapin yliopiston matkailututkimuksen ohjelmassa tehdyssä opinnäytteessä *Suomalainen alastomuuskulttuuri ulkomaalaisten kokemana* yksi alaluku käsittelee saunaa ja alastomuutta ulkomaalaisten kokemana. (Tallinen 2017.)

²⁰ Kailo käsittelee myös tuoreessa kirjassaan *Sauna, naiseus ja elämänkaari: perinnekulttuurin paluu* (2022) esipatriarkaalista lahjatalouteen perustuvaa kulttuuria, jonka ilmentymänä voidaan myös vanha saunakulttuuri rituaaleineen nähdä. Sauna on ollut Kailon mukaan erityisesti naisten reviiiriä. Kailo rinnastaa vanhan saunakulttuurin monien alkuperäiskansojen käsityksiin ja näkee vanhan saunakulttuurin koostuvan ekososiaalisesti kestävästä käytänteistä, joilla ylläpidetään vastavuoroista ja positiivista sekä keskinäiseen riippuvuuteen pohjaavaa luontosuhdetta. (Kailo 2022, 19, 105.)

Alastomuus oli arkaluontoista tästä syystä, ei alastomuuden eroottisten miellelyhtymien vuoksi. (Pulkkinen 2014, 136, 282). Alastomana ruumis oli paljas ja turvaton, avoinna esimerkiksi pahan silmän vaikutuksille. Tuonpuoleinen voima, väki, oli läsnä, ja siksi monet maagiset rituaalit on tehty alastomina.

Yksi elämänala, joka sallii julkisen alastomuuden länsimaissa, on taide. On olemassa myös taidehankkeita, joissa sauna ja alastomuus yhdistyvät. Taiteilija ja tutkija Pia Lindman saunotti yli 20 vuotta sitten ihmisiä Yhdysvalloissa rakentamassaan amerikkalaisia ja suomalaisia piirteitä yhdistäneessä ”hybridissä saunassa”. Lindman kirjoittaa taidehistorioitsija John Christin kanssa yhteisartikkelissa *Sauna as cultural practice: Two art projects and a video*, että suomalaisena hän on kasvanut yhdessä alasti saunomiseen, millä on vaikutuksia omaan identiteettiin, kehosuhteeseen, seksuaalisuuteen ja sukupuoliin. Yhdysvalloissa asuessaan hän kiinnitti huomiota amerikkalaisten vaikeuteen olla alasti muiden ihmisten kanssa. Monet kietoutuivat pyyhkeisiin saunassa, varoivat alastomuutta tai pitivät kylpytakkia päällä. Alastomuuden kokemisen lisäksi Lindman kirjoittaa saunasta demokraattisena julkisena foorumina, jossa ruumiillisuus on osana julkista keskustelua. (Lindman & Christ 2003, 198–200.) Palaan myöhemmin Lindmanin huomioon ruumiillisuuden ja julkisen keskustelun yhdistämisestä.

3 AINEISTO JA MENETELMÄ: SAUNAKYSELYT JA SISÄLLÖNANALYYSI

Tässä luvussa esittelen tutkielmani aineistot eli kaksi saunomista koskevaa kyselyä ja kuvaan yleisellä tasolla kyselyaineistot ja niiden alastomuutta koskevia sisältöjä. Tuon uudelleen esiin johdantoluvussa esittelemäni tutkimuskysymykset ja esittelen tutkimuksen tekemisen aikana syntyneet lisäkysymykset. Lopuksi kerron toteuttamastani sisällönanalyysistä ja sen etenemisestä sekä avaan työssäni keskeistä merkityksen käsitettä.

3.1 *Tule tekemään saunatulevaisuutta ja Seurasauna-kyselyt*

Tutkimukseni aineistona on kahden kyselyn, *Tule tekemään saunatulevaisuutta* (jatkossa myös Saunatulevaisuuskysely tai STK) ja *Seurasauna*-kyselyjen (jatkossa myös SK), vastaukset. Tutkimusaineiston hankintamenetelmänä kysely vertautuu haastatteluaineistoon. Molempien idea on hyvin yksinkertainen: halutaan tietää, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii tietyllä tavalla, joten kysytään sitä häneltä. Kyselyn ja haastattelun ero liittyy tiedonantajan toimintaan tiedonkeruuvaiheessa, ja kyselyssä yleensä tiedonkerääjä, tutkija, ei ole läsnä. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 72–73.) Kumpaakaan kyselyä ei ensisijaisesti toteutettu tätä tutkimusta varten, mutta kyselyjen toteuttamisessa on otettu huomioon mahdollinen tutkimuskäyttö. Molemmissa kyselyissä on tavoitteena ollut selvittää, millaisia ajatuksia ihmisillä on saunomisesta.

Haastattelujen ja kyselyjen erilaisia tyyppejä ovat strukturoitu lomakekysely tai -haastattelu, puolistrukturoitu teemahaastattelu ja strukturoimaton syvähaastattelu. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 72–75). Saunatulevaisuuskysely on monivalintavaihtoehtojen osalta strukturoitu lomakekysely ja sen avovastauskohdat kysymyksineen vastaavat muodoltaan puolistrukturoitua teemahaastattelua, jossa haetaan vastauksia aiheen ja tutkimuksen viitekehyyksessä. Viitekehyyksen Saunatulevaisuuskyselyssä muodostavat kestävän kehityksen neljä ulottuvuutta. *Seurasauna*-kysely taas koostuu taustatietokysymyksiä lukuun ottamatta avokysymyksistä ja muistuttaa tässä mielessä teema-haastattelua.

Saunatulevaisuuskysely syntyi keväällä 2021 KUOMA-opintoihin kuuluvalla *Kulttuuriympäristökasvatus*-kurssilla, jossa tehtävänä oli suunnitella kulttuuriympäristökasvatusmalli palvelumuotoiluajattelua hyödyntäen. Kurssin osallistujista myös toinen KUOMA-opiskelija, Simo Karvinen, oli kiinnostunut saunasta ja saunomisesta, joten päätimme tehdä tehtävän yhdessä. Suomalainen saunakulttuuri oli juuri valittu mukaan Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon, ja tiesimme Unesco-hakemukseen liittyvän uuden verkostotoimijan, Saunaringin, toiminnan olevan alkamassa (Aineeton kulttuuriperintö -verkkosivusto). Tapasimme ringin yhteyshenkilöitä ja keskustelimme mahdollisuudesta toteuttaa kurssin tehtävä Saunaringille ja sen tarpeisiin. Pian keskustelussa nousi esiin kestävän kehityksen teema, johon myös Unescon hakemuksessa viitataan (Hakemus Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon: Sauna culture in Finland). Yhdessä päädyimme siihen, että kestävästä kehityksestä ja saunomisesta käytävän keskustelun voisi aloittaa saunayhteisöille toteutettavalla verkkokyselyllä, joka yhtä aikaa kutsuisi mukaan saunayhteisöjen yhteistyöhön ja herättäisi pohtimaan kestävän kehityksen kysymyksiä saunomisen kontekstissa.

Tapaamisessa Unescon aineettoman kulttuuriperinnön sopimusta Museovirastossa koordinoiva erityisasiantuntija Leena Marsio kertoi elävän kulttuuriperinnön ja kestävän kehityksen ulottuvuuksien tarkasteluun kehitetystä kompassityökalusta.²¹ Päätimme hyödyntää kompassia ja sen kehitystyössä syntyneitä malleja kyselyn tekemisessä. (Aineeton kulttuuriperintö -verkkosivusto. Elävä perintö ja kestävän kehityksen kompassi.) Pidimme myös mielessä tulevaisuusperinnön käsitteen. Kompassissa kestävän kehityksen neljä ulottuvuutta on kukin jaettu kahteen aihealueeseen, joihin kuhunkin on muotoiltu kolme elävää perinnettä koskevaa kysymystä. Näiden pohjalta muotoilimme kyselyn osioiden otsikot seuraavasti:

Kestävän kehityksen kompassi	Saunatulevaisuus-kyselyn osiot
<i>Ympäristö: ekologisuus ja luontosuhde</i>	→ <i>Sauna, luonto ja ympäristö</i>
<i>Yhteiskunta: osallisuus ja vuorovaikutus</i>	→ <i>Yhdenvertainen kaikkien sauna</i>
<i>Talous: taloudellinen tasa-arvo ja kaupallisuus</i>	→ <i>Saunominen ja taloudellinen kestävyys</i>
<i>Kulttuuri: jatkumo ja omistajuus</i>	→ <i>Saunomisen kulttuuri</i>

Kirjoitimme lisäksi jokaiseen osioon yhden tai kahden lauseen johdannon ja valitsimme kustakin kompassin kestävän kehityksen ulottuvuudesta kolme kysymystä, jotka muokkasimme monivalintaväitteiksi. Kunkin kestävyuden ulottuvuuden kohdalle muotoilimme myös avovastausmahdollisuuden, johon johdateltiin muutamalla kysymyksellä ja viittaamalla edellä olleisiin monivalintaväitteisiin. Kulttuurisen kestävyuden osioon muotoilimme pelkästään avovastausmahdollisuuden, jossa

²¹ Kompassityökalu on tehty *Northern dimension partnership on culture: "Creating new practices of sustainability – Cross-sectorial creativity in the era of climate change"* -projektin osana.

muutoksen ja säilyttämisen teemojen kautta johdattelimme myös tulevaisuutta koskeviin kysymyksiin. Kysely toteutettiin suomeksi ja englanniksi ja sen runko on tämän työn liitteenä.

Saunomiseen vihkiytyneiden lisäksi vastauksia haluttiin saada myös laajemmin, jotta saataisiin monipuolisesti tietoa saunomiseen ja kestäväen kehityksen eri ulottuvuuksiin liittyvistä ajatuksista. Huomiota kiinnitettiin siihen, että kysely tavoittaisi myös erilaisia vähemmistöjä ja aliedustettuja tai marginalisoituja ryhmiä, kuten sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä, maahanmuuttajia ja vammaisia. Kyselyn levittämisestä vastasi pääosin Saunarinki, joka sai ensimmäisen työntekijänsä, koordinaattori Riina Kontkasan, kyselyn julkaisua edeltävällä viikolla. Muun muassa Seta ry ja Kulttuuria kaikille -palvelu välittivät kyselyä verkostoissaan. Vastauksia toivottiin lisäksi monipuolisesti eri-ikäisiltä ja eri puolilta Suomea. Selvitimme myös kyselyn saavutettavuutta näkörajoitteisille.

Kysely oli auki 8.-28.3.2021. Saunarinki päätti jatkaa kyselyn määräaika kahdella viikolla ja koettaa vielä tavoittaa Suomessa asuvia ulkomaalaisia tai ulkomaalaistaustaisia vastaajia, mutta alkuperäisen määräpäivän jälkeen saatiin vain muutamia lisävastauksia. Kyselyyn vastasi lisävastausaika mukaan lukien 302 yksilöä tai yhteisöä, joista naisia oli 53 %, miehiä 45 % ja muita 2 %. Suurin osa vastaajista oli keski-ikäisiä (41–64-vuotiaita 57 %) ja samoin suurin osa vastaajista saunoi yleensä Etelä- tai Länsi-Suomessa (87 %). Vaikka vastaajien diversiteetti olisi voinut olla suurempikin, vastauksia saatiin kuitenkin ympäri Suomen sekä eri ikäluokista että sukupuolista, mikä oli ollut tavoitteena. Avokysymyksiin vastasi noin puolet kyselyyn osallistuneista seuraavasti:

- Sauna luonto ja ympäristö: 151 vastaajaa
- Yhdenvertainen kaikkien sauna: 141 vastaajaa
- Taloudellinen kestävyys: 104 vastaajaa
- Kulttuurinen kestävyys: 161 vastaajaa
- Terveiset Saunaringille ja yleisiä saunan kehityskohteita: 94 vastaajaa.

Kulttuuriympäristökasvatus-kurssin tehtävässämme emme sisällöllisesti analysoineet avovastausaineistoa, mutta totesimme, että aineisto vaikuttaa kiinnostavalta ja päätimme, että aiomme hyödyntää aineistoa myös muilla opintokursseilla. Opintoihin kuuluneen *Eletty ja esitetty ympäristö* -kurssin työtä varten perehdyin etenkin kyselyn *Sauna, luonto ja ympäristö* -osion vastauksiin ja teemoittelin aineistoa. Olimme myös Simo Karvisen kanssa mukana Saunaringin ja Museoviraston kesäkuussa 2021 järjestämässä *Tule tekemään saunatulevaisuutta* -webinaarissa kertomassa kyselystä ja sen tuloksista, ja sitä varten perehdyin *Yhdenvertainen kaikkien sauna* -osion vastauksiin, joita hyödynsin myös johdantoluvussa mainitsemassani *Sukupuolitettu ja normitettu ruumis* -seminaarin esseen aineistona. Lukuisat alastomuutta käsittelevät vastaukset innoittivat tämän pro gradun kirjoittamiseen.

Tiivistettynä kyselyn eri osioissa nousivat esiin seuraavat asiat:

- Saunan ja luonnon ja ympäristön yhteys näkyi vahvasti niin monivalinta- että avovastauksissa, ja vastaajat pohtivat monipuolisesti saunan ja ympäristön suhdetta ja mahdollisuuksia kehittää saunomista yhä ympäristö-

- ystävällisemmäksi. Sauna myös nähtiin hyvänä paikkana keskustella ekologisesta kestävyydestä.
- Sosiaalisen kestävyuden osion monivalintavastausten perusteella vastaajat olivat huikean yksimielisiä siitä, että saunominen lisää yhteisöllisyyttä ja osallisuutta, on avointa ja mahdollista kaikille ja luo yhteyksiä ihmisten välille. Avovastaukset kuitenkin kertoivat myös yhdenvertaisuuden haasteista. Sukupuolen moninaisuus nousi vahvasti esiin, samoin alastomuuteen ja esteettömyyteen liittyvät aiheet.
 - Saunomisen kulttuurisen kestävyuden osion kohdalla vastaajat kuvailivat paljon saunomiseen liittyvää rentoutumista ja rauhaa sekä toisaalta saunan yhteisöllisyyttä. Perhettä ja sukua kuvattiin saunaperinteen siirtämisen osalta tärkeänä, mutta paljon kiinnitettiin huomiota myös yleisiin saunoihin saunakulttuurin ylläpitäjinä ja eteenpäin viejinä. Osan mielestä saunomisessa ei tulisi muuttaa mitään ja osa taas näkee muutoksen hyvänä, luonnollisena ja tarpeellisenakin.
 - Saunaa ja taloutta koskeva osio keräsi kaikkein vähiten avovastauksia ja osin se koettiin myös hankalaksi. Kaupallisuus nähtiin toisaalta aitoa perinnettä uhkaavana ja toisaalta saunakulttuuri nähtiin hyvänä matkailuvalttina, jonka kaikkia (taloudellisia) mahdollisuuksia ei suinkaan ole vielä hyödynnetty. Vastauksissa nostettiin esiin, että vähävaraisille tulisi olla edullisia saunomismahdollisuuksia, myös luonnonympäristöissä, ja yhteisöllisen saunomisen nähtiin olevan niin taloudellisesti kuin ekologisesti (ja sosiaalisesti) kestävä.
 - Yhteisöllisyyden tematiikan voi nähdä läpileikkaavana koko kyselyssä.

Saunatulevaisuuskyselyssä suurin osa alastomuutta käsittelevistä vastauksista on saunan sosiaalista kestävyyttä koskevassa *Kaikkien sauna* -osiossa, jonka vastauksista neljänneksessä alastomuus mainitaan eksplisiittisesti. Kyselyosion johdannossa viitattiin alastomuuden ja tasa-arvon yhteyteen suomalaisessa saunakulttuurissa samaan tapaan kuin Suomen Unescolle toimittamassa suomalaista saunakulttuuria koskevassa hakemuksessa eli suomalaisen saunan piirteeksi mainitaan titteleiden ja sosiaalisen statuksen jättäminen vaatteiden kanssa saunan ulkopuolelle.²² Alastomuuteen viitataan suoraan myös noin joka kymmenennessä kulttuurista kestävyyttä koskevan osion avovastauksissa, jossa kysyttiin vastaajien näkemyksiä muun muassa siitä, mikä heille on erityisen arvokasta saunaperinteessä. Muilta osin Saunatulevaisuuskyselyn vastauksissa esiintyvät alastomuusmaininnat ovat yksittäisiä.

Millaisia asioista vastaajat nostavat esiin alastomuudesta? Vertaisuus, tasa-arvo ja sosiaalisen statuksen poissaolo mainitaan lukuisia kertoja. Alastomuus mainitaan myös luontoyhteyden ja luonnollisen kehosuhteen mahdollistajana sekä pyhänä, perinteisenä ja suomalaisena. Kokemusta alastomuudesta kuvataan hienona ja luonnollisena sekä vapauttavana. Toisaalta alastomana oleminen on (tai sen arvellaan joillekin olevan)

²² "In the sauna people remove their social status with their clothing. There is a feeling of equality and respect among bathers." (Hakemus Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon: Sauna culture in Finland.)

vaikeaa, häiritsevää, pakotettua, kiusallista ja epämiellyttävää. Vastaajien mukaan alastomuus on (tai sen arvellaan olevan) vaikeaa tai kiusallista muun muassa muille kuin suomalaisille, sairauden tai vamman omaaville, ylipainoisille, sukupuolenkorjausprosessia läpikäyville, kehonsa suhteen eri tavoin epävarmoille, muille kuin cis-miehille – tai vieraiden tai muuta kuin omaa sukupuolta olevien ihmisten kanssa. Lukuisissa vastauksissa kuvataan alastomuutta normina tai pakkona, johon toivottaisiin höllennystä: saunassa tulisi olla mahdollisuus olla myös verhoutuneena.

Pro graduni toisena aineistona on tutkimuksen johdannossa lyhyesti kuvaamani *Seurasauna*-hankkeen kehittämiseksi toteuttamamme *Seurasauna-kysely*. Kysely oli saunan yhteiskehittämisen ensimmäinen askel. Kysymykset pohjautuivat *Seurasauan* tavoitteisiin:

Unelmiemme Seurasauna on kaikkien sauna, joka uudistaa suomalaista saunakulttuuria perinnetietoisesti ja tulevaan katsoen. Tähän kuuluu muun muassa saunomisen ekologisuuden kehittäminen. Seurasauan arvoja ovat myös yhteisöllisyys, yhdenvertaisuus ja paikan hengen huomiointi.

Kysely toteutettiin suomeksi ja englanniksi ja sen runko on tämän työn liitteenä.

Avasimme kyselyn sunnuntaina 8.8.2021. Samana päivänä Helsingin Sanomat julkaisi mielipidekirjoituksemme, jossa kutsuimme mukaan saunan suunnitteluun. (Ojala & Talasniemi 2021). Levitimme linkkiä kyselystä aluksi verkossa etenkin erilaisissa saunaryhmissä ja pyysimme Seurasaaaren lähialueiden kaupunginosa-yhdistyksiä levittämään tietoa kyselystä. Samoin olimme yhteydessä muutamiin sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen ja vammaisjärjestöihin. Teimme myös yksinkertaisia flaijereita, joita veimme joihinkin yleisiin saunoihin ja Seurasaaareen. Kun saimme lokakuun loppupuolella tiedon, että hankkeemme on päässyt jatkoneuvotteluihin kaupungin kanssa, levitimme kyselyä uudelleen Facebookin erilaisissa saunaryhmissä. Marraskuun 2021 loppuun mennessä vastauksia oli tullut 141 kappaletta. Pro gradussani käytän tuohon mennessä saapuneita vastauksia.

Taustatietokysymykset koskivat Seurasaaressa, Seurasaaaren uimalassa ja yleisissä saunoissa käymistä. Vastaajista yli kolmannes oli käynyt yleisessä saunassa yli 10 kertaa viimeisen vuoden aikana ja noin neljännes ei ollut käynyt lainkaan. Kysymykset käsittelivät yhdenvertaisuuden, yhteisöllisyyden ja saunomisen ekologisuuden edistämistä ja erikseen kysyimme uima-asun, erillisen sauna-asun tai pyyhkeen käytöstä saunassa. Saunatulevaisuuskyselyn kautta olimme saaneet pohjajymärrystä kiinnostavista tematiikoista, ja osa *Seurasauna*-kyselyn kysymyksistä muodostettiin syventämään ja konkretisoimaan esiin nousseita teemoja, haasteita ja toiveita. Kysyimme myös saunan toivottavista lisäpalveluista, näkemyksiä paikkaan sopivasta rakennuksesta, saunan ja Seurasaaaren alastonuimalan vierekkäisyydestä sekä ajatuksia siitä, kenen tai minkä tahon olisi hyvä olla mukana hankkeessa.

Kysyimme ehdotuksia keinoiksi, miten *Seurasauna* voisi olla yhdenvertaisuuden edelläkävijä. Kysymyksen johdannossa toteamme – Saunatulevaisuuskyselyn vastauksiin pohjautuen – että ”yleisten saunojen yhdenvertaisuudessa on paljon kehitettävää esimerkiksi sukupuolen moninaisuuden, naisten ja vähemmistöjen

kohtaaman häirinnän ja fyysisen esteettömyyden osalta.” Vastauksista kuudesosassa viitataan eksplisiittisesti alastomuuteen. Alastomuutta pidetään yksittäisissä vastauksissa sekä saunan yhdenvertaisuuden edistäjänä että esteenä. Monen mielestä tulisi voida saunaa kuten itse haluaa eli alasti tai verhottuna, ja muutamat vastaajat pitävät alastomuutta ehdottomasti ensisijaisena vaihtoehtona.

Suoraan alastomuuteen liittyy kysymys sauna-asun, uima-asun tai pyyhkeen käytöstä saunassa. Saunatulevaisuuskyselyyn perustuen toteamme kysymyksen johdannossa, että ” monelle alastomuus saunassa on luontevaa, mutta monelle kiusallista – samankin sukupuolen kanssa. Useat toivovat mahdollisuutta tulla yleiseen saunaan yhdessä eri sukupuolta olevien ystävien tai perheenjäsenten kanssa.” Kysymykseen vastanneista vaadetuista tai verhoutumista pitää hyvin vahvasti saunaan kuulumattomana, epäperinteisenä, epämiellyttävänä tai muutoin huonona ajatuksena miltei viidennes vastaajista. Noin kolmannes kirjoittaa, että kukin saa itse päättää, onko saunassa alasti vai asussa, ja noin kolmannes taas pitää sauna-asuun, pyyhkeeseen tai uimapukuun pukeutumista erittäin hyvänä ajatuksena. Moni verhoutumisen kannattajista pitää sitä ns. sekasaunomisen eli eri sukupuolten yhteisen saunomisen mahdollistajana.

Pohdimme Saunatulevaisuuskyselyn toteuttamisen erilaisia vaihtoehtoja **kyselyn tietosuojan** kannalta. Tietosuojaan liittyvät kysymykset koskevat henkilötietojen keräämistä ja henkilön tunnistamista sekä tämän myötä noudatettavaa tietosuojaa koskevaa lainsäädäntöä. Saunaringillä ei ollut mahdollisuutta tehdä Saunaringin tietosuojailmoitusta eikä Suomen Saunaseura, jonka yhteydessä Saunaringi toimi vuonna 2021, voinut liittää kyselyä omaan tietosuojailmoitukseensa. Koska kyselyn tiedot olivat kuitenkin lopulta päätyvässä Saunaringille, päädyimme siihen, että kyselyssä ei kerätty yhteys- ja henkilötietoja. Tällöin kyselyn myötä ei syntynyt henkilötietorekisteriä. Pelkkien taustamuuttujienkin kerääminen voi johtaa henkilön tunnistamiseen, mutta katsoimme, että kolmen taustamuuttujan, eli sukupuolen, iän ja saunomisen maantieteellisen sijainnin, perusteella ei ole mahdollista yksilöidä henkilöä. (Jyväskylän yliopiston verkkosivusto.) Myöskään *Seuras sauna*-kyselyssä emme keränneet henkilötietoja, joten henkilöresteriä ei syntynyt.

Molempien kyselyjen kohdalla vastaajia informoitiin vastausten mahdollisesta tutkimuskäytöstä. Vastaamalla kyselyyn vastaajat antoivat suostumuksensa vastausten käytöstä tutkimuksessa. Käyttötarkoitus määriteltiin melko laajasti²³, ja vastuu aineiston edelleen käytöstä on pääosin Saunaringillä. Vaikka asia oli määritelty kyselyssä, aineiston tallennukseen ja käyttöön liittyi hieman epäselvyyksiä. Saunaringissä esimerkiksi pohdittiin, kuinka laajasti he voivat antaa aineiston ulkopuolisten käyttöön. Kokosin Saunaringille dokumentin, johon on listattu kyselyä koskevat faktat mukaan lukien aineiston käyttöä ja tallennusta koskeva lause. Kävin myös läpi aineiston ja

²³ Saunatulevaisuuskyselyyn kirjattiin seuraavasti, mihin tarkoitukseen kyselyn tuloksia käytetään: “Kyselyn tuloksia käytetään Saunaringin toiminnan käynnistämiseksi ja saunatulevaisuuden pohdinnassa. – – Kyselyn ovat toteuttaneet osana kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriopintoja Jyväskylän yliopiston opiskelijat Simo Karvinen ja Anna Talasniemi. Kyselyn vastauksia hyödynnetään opintoihin liittyvissä tehtävissä.”

poistin säilytettävästä aineistosta joidenkin vastaajien vastauksiinsa kirjaamat yhteystiedot. Molempien kyselyjen kohdalla olisi aineistojen säilyttämistä koskevia kysymyksiä voinut pohtia etukäteen myös tarkemmin. *Seurasauna*-kyselyssä toimimme vastaavasti kuin Saunatulevaisuuskyselyssä.²⁴ Kyselyn vastaajille kerrottiin, että vastauksia hyödynnetään opintoihin liittyvissä tehtävissä, mikä mahdollistaa aineistojen käytön tutkielmassani.

3.2 Kyselyjen tietoteoreettiset ja muut haasteet

Kysely- ja haastatteluaineistojen haasteet tai puutteet liittyvät toisaalta vastaajien joukkoon ja toisaalta tietoteoreettisiin käsityksiin siitä, millaista tietoa haastattelujen ja kyselyjen avulla on mahdollista saada ja saavuttaa. Esimerkiksi Saunatulevaisuuskyselyyn vastanneiden voidaan olettaa olevan melko innokkaita saunojia ja perinteen harjoittajia, ja kuten aiemmin kirjoitin, vastaajiksi pyrittiin saamaan myös mm. maahanmuuttajataustaisia henkilöitä tässä ilmeisesti juurikaan onnistumatta. *Seurasauna*-kyselyn kohdalla vastaajajoukossa on luultavasti sekä saunasta että *Seurasaaresta* kiinnostuneita. Kummassakaan kyselyssä ei ollut tarkoitus tehdä otannaltaan kattavaa tai tilastotieteelliseen tarkasteluun sopivaa aineistoa. Vastausten melko suuri lukumäärä kuitenkin kasvattaa luotettavuutta.

Kyselyt ovat keino lähestyä toisen ihmisen kokemuksia ja tunteita ja niihin liittyviä merkityksiä, mutta vastavuoroisuuden mahdollisuus niistä uupuu. Monin paikoin vastauksia lukiessa olisi tehnyt mieli kysyä tarkennuksia, selvennyksiä ja lisäkysymyksiä vastauksiin. Toisaalta *Seurasauna*-kysely tarkensi joitakin Saunatulevaisuuskyselyssä esiinnousseita teemoja, joten vuorovaikutuksellisuuden voi ajatella pienessä määrin toteutuneen.

Aineiston äärellä on myös pysähdyttävä miettimään, mihin vastausten kautta ajattelemme olevan pääsyn. Kyselyvastaukset ovat keino lähestyä toisen ihmisen kokemusta, tunteita ja niihin liittyviä merkityksiä, vaikka lähestyminen tapahtuu vastaajan tuottaman tekstin kautta. On syytä huomioida, että kyselyissä ja haastatteluissa päästään usein pikemminkin kiinni erilaisiin narratiiveihin, joilla ihmiset haluavat kuvata maailmaansa. Huomiota olisi kiinnitettävä myös niihin käsillä oleviin kulttuurisiin resursseihin, joilla vastaajat rakentavat narratiivejaan. (Silverman 2000, 823–825.) Sauna-alastomuutta kuvaavissa vastauksissa kokemusta sanoitetaan usein kulttuuristen narratiivien kautta, mikä näkyy esimerkiksi samojen sanojen ja ilmausten toistuvuutena. Vastauksissa toistuvat esimerkiksi kertomukset tasa-arvoisuudesta, statuksettomuudesta ja monenlaisista kehoista. Samantapaiset kuvaukset ovat tuttuja aiemmista tutkimuksista ja aineistoista. Narratiivit ovat kyselyyn osallistujille kulttuurinen resurssi, josta on ammennettu.

²⁴ Kyselyssä ei kerätty henkilötietoja ja kirjoitimme käyttötarkoituksesta seuraavasti: "Kyselyn vastauksia käytetään *Seurasauna*-hankkeen edistämiseen, saunakulttuurin kehittämiseen ja kyselyn tekijöiden opintotehtävissä."

On myös syytä huomata, että haastattelut ja kyselyt eivät ole neutraali tiedonkeräämisen väline, vaan samalla aktiivisesti rakennetaan tietoa kysymysten ja vastausten ympärille (Fontana & Frey 2000, 647). Molemmista kyselyissä kysymyksiin liittyi myös kysymyksen tematiikkaan johdattavia lauseita, jotka samalla ovat suunnanneet osallistujien vastauksia. Kyselyjen ja yksittäisten kysymysten johdannot sekä itse kysymykset myös asettavat kehyksen ja suuntaavat vastauksia, myös toistavat em. kulttuurisia narratiiveja ja vahvistavat niitä.

Alastomuus ei ollut kyselyjen pääasiallisena aiheena eikä aineistoja kerätty tätä tutkimusta varten. Pelkästään alastomuuteen keskittynyt aineistonkeruu olisi saattanut tuottaa merkityksiltään rikkaampia ja syvempiä vastauksia. Toisaalta, kun alastomuus ei ollut kyselyjen pääaiheena, tavoitettiin mahdollisesti jotain siitä, mikä merkitys alastomuudella saunomisen kokonaisuudessa on. Kahden kyselyn aineisto on kokonaisuudessaan laaja ja sitä voisi hyödyntää myös jatkotutkimuksessa. Laajaa aineistoa voisi lähestyä lähilukien tai kyselyaineistot voisivat toimia esiymmärryksen muodostajana, jonka pohjalta olisi mahdollista jatkaa tiedonkeruuta esimerkiksi haastatteleamalla. Alaluvussa 4.3 kirjoitan erikseen huomiosta, että osassa vastauksista mahdollisesti tehtiin oletuksia pääosin muista kuin omista kokemuksista.

3.3 Tutkimuskysymykset

Olen lähestynyt aineistoja tutkimuskysymysten kautta, jotka esittelin johdantoluvussa. Tutkimuskysymykset ovat täydentyneet ja tarkentuneet tutkimuksen edetessä. Tarkastelen tutkielmassani aineistoja kysymällä:

- (1) Millaisia merkityksiä alastomuudella on nykysaunakulttuurissa Suomessa?
 - Millä tavalla Ruth Barcanin tutkimuksessaan erittelemät ja muussa tutkimuksessa esiinnostetut alastomuuden merkitykset näyttäytyvät tutkimuksen aineistoissa?
 - Millä tavoin aineistoissa esiintyvät alastomuuden merkitykset poikkeavat Barcanin erittelemistä ja muissa tutkimuksissa esiinnostetuista merkityksistä?
- (2) Millaisia muutostarpeita ja -toiveita liittyy alastomuuteen saunassa?
 - Miten muutostarpeita- ja toiveita perustellaan aineistossa?
 - Millaisista merkityksistä perustelut kertovat?
- (3) Millä tavoin sauna-alastomuuden merkityksiä ja alastomuuteen liittyviä muutostarpeita voi tarkastella kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen ja kulttuuriympäristön käsitteen näkökulmista?
 - Mitä sauna-alastomuus tarkoittaa aineettomana perintönä?
 - Miten sauna-alastomuutta voisi lähestyä tulevaisuusperintönä?
 - Miten kulttuuriperintöön kuuluva ristiriitaisuus näkyy sauna-alastomuuden yhteydessä?
 - Millaisia merkityksiä saunaan ja saunomiseen liittyy kulttuuriympäristönä?
 - Miten tehdä aktiivisesti saunomisen kulttuuriperintöä?

Laajemmin tutkimukseni liittyy ymmärrykseemme siitä, miten suomalainen saunominen kehittyi, miten ymmärrämme elävää kulttuuriperintöämme ja millaista saunatulevaisuutta teemme. Tutkimuksellani osallistun ymmärtämisen ja perinnön rakentamisen prosessiin.

3.4 Sisällönanalyysin soveltaminen tutkimuksessa ja analyysin eteneminen

Pro gradu -työni on laadullinen tutkimus alastomuuden merkityksistä saunassa. Aineistojen analyysin olen toteuttanut laadullisena sisällönanalyysinä. En ole juuri käsitellyt aineistoa määrällisesti, mutta olen kiinnittänyt huomiota, jos tiettyyn teemaan tai tietyn käsityksen ilmaisevia vastauksia on erityisen paljon tai vähän, ja tuon (ja olen edellä tuonut) myös muutamissa kohdin esiin vastausten jakaumia. Työni on toteutunut *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* -oppaassa kuvatussa neljässä vaiheessa (ks. Tuomi ja Sarajärvi 2009, 91–92):

- 1) Ensiksi päätin, mistä olen kiinnostunut aineistossa. Tarkastelun kohteeksi valitsin sauna-alastomuuden ja sen merkitykset eli olin kiinnostunut kyselyvastausten sauna-alastomuutta koskevista ja sitä sivuavista maininnoista.²⁵
- 2) Aloitin analyysin käymällä kyselyjen vastaukset läpi ja etsin vastaukset, joissa alastomuuteen viitataan eksplisiittisesti eli käytetään esimerkiksi sanoja *alastomuus*, *alasti*, *nakuna*, *nakkena*, *kelteisillään*, *munasillaan* ja *ilman uimapukua*. Laajensin tarkastelua myös vastauksiin, joissa alastomuus esiintyy implisiittisemmin ja jotka usein kytkeytyvät julkilausuttuihin merkityksiin ja konteksteihin. Analyysiyksiköt ovat työssäni joko yksittäisiä kyselyvastauksia tai niiden osia.
- 3) Tämän jälkeen ja osin yhtäaikaaisesti vaiheen 2 kanssa teemoittelin aineiston väljästi sen mukaan, millaisia merkityksiä alastomuudelle annetaan ja millaisissa yhteyksissä alastomuus mainitaan. Saman analyysiyksikön (usein lause) saatoin sijoittaa useamman teeman alle, kun kiinnitin sisällössä huomiota eri merkityksiin. Aineistoa analysoidessani vuorottelin aineiston ja tutkimuskirjallisuuden välillä ja tutkimuskirjallisuuden pohjalta tarkensin teemoittelua analyysin edetessä, joten teemoittelu oli yhdistelmä ns. teoriaohjaavaa ja aineistolähtöistä analyysiä (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 95–97).²⁶ Palasin välillä myös kyselyjen kaikkiin vastauksiin tarkistaakseni, oliko aineistoissa jotain, mikä olisi jäänyt minulta aiemmin huomaamatta. Pyrin myös tarkastelemaan aineistoa

²⁵ Kiinnostukseni alastomuuden aiheeseen nousi teemoiteltuani Saunatulevaisuuskyselyn sosiaalisen kestävyuden osion vastauksia *Tule tekemään saunatulevaisuutta* -webinaaria varten. Vaikka teemoittelu oli hyvin alustavaa, nousi alastomuus vastauksissa esiin runsaana. Jatkoin teemoittelua kirjoittaessani sukupuolentutkimuksen ruumisnormeja ja sukupuolta käsitelleen seminaarin esseetä. Tätä kautta minulle oli syntynyt ennakkoymmärrys Saunatulevaisuuskyselyn alastomuutta koskevista vastauksista jo ennen gradun tekoon ryhtymistä.

²⁶ Havaintomme ovat ensinnäkin aina ennakkokäsitystemme höystämiä, ja tämän vuoksikaan analyysi ei ole koskaan tyystin aineistolähtöistä (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 95–97). Toiseksi, koska jo ennen pro gradu -tutkielman tekemisen aloittamista olin kirjoittanut alastomuutta käsittelevän esseen, jossa oli vahvasti mukana niin Ruth Barcanin kuin ruumisnormien teoretisoinnit, oli teemoittelu jo alusta lähtien aiemman tutkimuksen ohjaamaa.

tietoisesti teorit taaksejättäen, palasin vaiheeseen kaksi ja luin kyselyjen vastauksia uudelleen läpi.

4) Lopuksi kirjoitin yhteenvedon.

Tutkielmani prosessia luonnehtii teoreettisen kehyksen ja aineiston vuoropuhelu, jossa ymmärrys on lisääntynyt hermeneuttisen kehän tapaan ja sisällönanalyysin vaiheet 2–4 ovat toistuneet. Aiempien teorioiden tieto on toisaalta ohjannut analyysiä, avannut uusia ajatuksia ja lisännyt ymmärrystä. Laadulliselle sisällönanalyysille tyypilliseen tapaan analyysiprosessissa ovat vaihdelleet aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 95–97.)

Tarkastelen työssäni sauna-alastomuuden merkityksiä. Ymmärrän työssäni merkitykset ja merkityksellistämisen laajasti ihmisen jotain kohdetta koskevana käsityksinä ja kokemuksina. Sanan erilaisia merkityksiä avaavat muun muassa englanninkieliset merkitystä tarkoittavat sanat *meaning*, *sense* ja *significance* sekä sana *meaningfulness*. Merkitys on suora viittaussuhde sanan ja objektin välillä samaan tapaan kuin sanakirjamerkityksen kohdalla. Asioiden merkitykset (*meaning*) eivät synny tyhjästä, vaan niillä on historia, ne toimivat erilaisissa kulttuurisissa symbolisissa tai käytännöllisissä tarkoituksissa; ovat kulttuurisesti välitettyjä. Asiat kietoutuvat toisiinsa ja tulevat ymmärretyiksi toistensa kautta, jolloin voimme puhua myös merkityksellisyydestä (*meaningful*). Kulttuuriperinnön kohdalla tämä voi liittyä esimerkiksi jatkuvuuden kokemuksiin. Merkitys sanan *sense* mielessä taas viittaa enemmän kokemuksellisuuteen, siihen, mitä tunnemme. *Significance*-sanan voi ajatella yhdistävän nämä edelliset merkitykset. (Ks. esim. von Bonsdorff 1998, 99–102.) Merkityksellä viitataan myös jonkin asian arvoon ja tärkeyteen (Kielitoimiston sanakirja). Tarkastelen työssäni sauna-alastomuuden merkityksiä ja luen merkityksiä niin metaforina, erilaisina perusteluina, käsitteiden keskinäisinä suhteina, kokemusten kuvauksina ja arvotuksina siitä, mikä on tärkeää.

Barcanin alastomuutta koskeva tutkimus on toiminut tarkastelukehikkona, jota olen täydentänyt niin saunaa koskevalla kuin muulla alastomuutta käsittelevällä tutkimuksella. Kuten Ruth Barcan kirjoittaa, alastomuuteen ja vaatetukseen kiinnittyy perustavanlaatuisella tavalla erilaiset yhteiskunnalliset kategoriat, kuten luokka, sukupuoli ja asema sekä samoin vallan, politiikan ja seksuaalisuuden kysymykset (Barcan 2004, esim. 1, 4). Käsittelemäni luvun 4 alaluvuissa näitä teemoja: aineistosta nousevat vahvasti esiin statuksettomuus, totuudellisuus ja tasa-arvo, ruumisnormit ja normeihin kytkeytyvät käsitykset sukupuolesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta, häirintä sekä saunan ja alastomuuden yhdistäminen luontoon, pyhään, perinteiseen ja suomalaiseen. Luvussa 5 lähestyn sauna-alastomuutta ja sen merkityksiä kriittisen kulttuuriperintö-tutkimuksen kontekstissa.

4 SAUNA-ALASTOMUUDEN MERKITYKSIÄ JA ALASTOMUUTEEN LIITTYVIÄ MUUTOSTARPEITA

Analysoin tässä pääluvussa *Tule tekemään saunatulevaisuutta* (STK) ja *Seurasauna* (SK) -kyselyjen aineistoja. Tarkastelen ja pohdin, millaisia merkityksiä sauna-alastomuuteen liitetään. Vastaukset käyvät vuoropuhelua Ruth Barcanin alastomuutta käsittelevän sekä muun teorialuvussa esittelemäni alastomuutta, sukupuolta ja saunaa koskevan tutkimuksen kanssa. Tuon esiin myös sauna-alastomuuteen liittyviä muutostarpeita, joista kyselyvastaukset kertovat ja jotka kytkeytyvät sauna-alastomuudelle annettuihin merkityksiin. Lopuksi kokoan analyysin tulokset yhteen ja nostan analyysini pohjalta esiin suomalaisen sauna-alastomuuden erityispiirteitä. Tarkastelen alastomuutta erityisesti yleisten saunojen kontekstissa, mutta etenkin *Tule tekemään saunatulevaisuutta* -kyselyn osalta yksityinen ja yleisissä saunoissa saunominen ei ole aina erotettavissa.

4.1 "Alastomuus riisuu meistä roolit" – alastomuus statuksettomuutena, totuudellisuutena ja tasa-arvon edellytyksenä

Saunomisen suurin ideologia liittyy mielestäni juuri tähän tasaveroisuuteen. Ihmiset eivät voi kantaa aseita tai arvomerkkejä, ei asemaa tai ulkoisia vallan tunnuksia. Alastomuus tuo vertaisuuden, vain se ratkaisee, mikä on korvien välissä. (STK.)

Tässä alaluvussa käsittelen näkemyksiä alastomuudesta olemisena ilman kulttuurisia ja sosiaalisia rooleja tai arvoasetelmia sekä alastomuutta totuuden ja autenttisuuden metaforana ja takaajana. Suomalaisessa sauna-alastomuudessa em. näkemys kytkeytyy lisäksi omalaatuisella tavalla ajatukseen tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta sekä saunasta ihmisten välisen yhteyden mahdollistavana paikkana.

Alastomuus on länsimaisessa kontekstissa etenkin vaatteiden puutetta. Vaatteet yhdistetään sosiaaliseen ja kulttuuriseen, ja sosiaalinen ja kulttuurinen voidaan riisua kuin vaatteet. (Barcan 2004, esim. 11-12.) Ajatus näkyy kyselyvastauksissa esimerkiksi seuraavasti: "Alastomuus riisuu meistä roolit, joita kannamme arjessa." (STK.)

Kyselyvastauksissa kirjoitetaan myös, että saunassa ei ole mukana mitään, joka "kertoisi

asemasta, omaisuudesta tai teoista” (STK) tai että saunassa ”ihmiset eivät voi kantaa arvomerkkejä, ei asemaa tai ulkoisia vallan tunnuksia.” (STK.)

Riisumisen metafora sisältää ajatuksen siitä, että autenttinen, aito itse, on puettu kulttuurisiin ja sosiaalisiin rooleihin: kun ihminen on ilman vaatteita, on hän oma autenttinen itsensä. (Barcan 2004, 104). Useissa kyselyvastauksissa tunnutaan oletettavan autenttinen, saunassa alastomana paljastuva itse, ihmisen essentia: ”Siellä ollaan sananmukaisesti paljaina itsenämme.” (STK.) Alastomuus on myös psykologista autenttisuutta, itseä (ja toista) koskevaa totuutta. Alastomuutta pidetään usein jonkinlaisena ihmisen sisäisyyden ulkoisena manifestaationa. Vaikka joskus ruumista pidetään ikään kuin sielun, sisäisyytemme vaatteena, monessa alastomuuden kuvauksessa alaston ruumis nähdäänkin itse sieluna, sisäisyytenämme. (Barcan 2004, 87; 104.) On kiinnostavaa, että useissa alastomuuden statuksettomuudesta kertovissa kyselyvastauksissa huomio ei kiinnity itse materiaaliseen ruumiiseen, vaan kuten luvun alussa olevassa sitaatissa ilmaistaan, paljastuva itse on ”korvien välissä”. Alaston ruumis on kuin abstrakti ja aineeton sielu tai henki.

Barcan kirjoittaa useaan otteeseen alastomuudesta ihmisyyden metaforana. Toisaalta ihmisyyys yhdistetään vaatteisiin ja verhoutumiseen, koska eläimet ovat ilman vaatteita (Barcan 2004, 64–65).²⁷ Vastausten perusteella saunan kontekstissa ihmisyyys ja alastomuus yhdistyvät. Näen tämän liittyvän em. ajatukseen alastomuuteen liitetystä autenttisuudesta ja rehellisyydestä, paljaasta ihmisyydestä. Yksi vastaaja esimerkiksi kirjoittaa, että saunassa on ”vain ihmisiä” (STK) ja toinen, että ”saunassa kohtaavat ihmiset eivätkä tittelit tai varakkuudet.” (STK.) Yksi vastaajista kuvailee koko tilaa alastomana: ”Sauna on alaston tila. Ei pelkäästään sanan ”alaston” varsinaisessa merkityksessä, vaan myös ihmisyyteen syvemmin liitettynä.” (STK.)

Sosiaaliset ja kulttuuriset roolit ovat abstrakti asia, mutta vaatteiden ja ”naamion” riisumisesta puhutaan myös konkreettisella tavalla. Yksi vastaajista kirjoittaa näin: ”Etuna kohtaamisia hakeville yleisessä saunassa on myös se, ettei tarvitse arvuutella, mitä kenenkin vaatteiden ja meikin alta sitten oikeasti paljastuu.” (STK.) Vastauksesta voi lukea käsityksen vaatteiden ja meikin yhdistämisestä valheellisuuteen. Todellisuus paljastuu, kun vaatteiden ja meikin verho poistetaan. Modernissa lännessä alastomuutta käytetään totuuden ja totuudellisuuden metaforana (esim. alaston totuus), kun taas huntut ja verhoaminen kertovat petoksesta ja salailusta. (Barcan 2004, 87.) Kuten teorialuvussa kirjoitin, tällainen ”petollisuus” on kulttuurisesti yhdistetty naiseuteen ja meikkejä ja koristautumista on pidetty turhamaisena ja petollisena. Edellisen vastauksen kirjoittaja on mies, mutta vastauksesta ei suoraan käy ilmi, osoittaako hän kommenttinsa naisia kohtaan.

Kyselyn vastauksissa näkyy myös ajatus siitä, että kun yksilöllisyyttä ilmentäviä vaatteita tai muita merkkejä ei ole, on helpompaa olla yhteydessä toisiin: ”Tosiaan se, kun kukaan ei pysty saunassa erottumaan esimerkiksi vaatteilla, luo hyvät lähtökohdat keskusteluille.” (STK.) Yksi vastaaja kirjoittaa, että saunassa ”ihmisiin saa syvemmän

²⁷ Barcan huomauttaa samassa kohdassa, kuinka eläimistä ei käytetä sanoja *naked* tai *nude*. Jos eläimen karvat tai höyhenet puuttuvat, saatetaan eläintä kutsua kaljuksi (*bald*), ei alastomaksi.

yhteyden.” (STK.) Totuuden ja autenttisuuden ajatukset ovat hyvin lähellä avoimuuden ja rehellisyyden merkityksiä, mihin myös edellä olevan sitaatin syvemmän yhteyden saamisesta toiseen ihmiseen voi nähdä liittyvän. On toteutettu jopa psykologinen tutkimus, jossa pyrittiin selvittämään, kertovatko ihmiset alasti ollessaan avoimemmin ja rehellisemmin itsestään kuin vaateetettuina. Tutkimustulosten mukaan avoimuuden ja alastomuuden välillä oli yhteys miesten, mutta ei naisten kohdalla. Barcan kuitenkin osoittaa ongelmia tutkimusasetelmassa eikä tuloksia voi pitää luotettavina. (Barcan 2004, 85–86.)

Yksi kristinuskosta nousevista länsimaisista alastomuuteen liitetyistä käsityksistä on, että vaatteita olemme ilman maailmallisia turhuuksia (Barcan 2004, 83). Tätä kuvaa keskiajan teologien käyttämä termi *nuditas temporalis*. Alaston ihminen karistaa päältänsä maallisen ja katoavaisen omaisuutensa sekä statuksen. Maailmallisuudesta irrottautuminen on myös yksinkertaisuutta. (Barcan 2004, 80, 83–84.) Vastauksissa ei viitata suoraan alastomuuteen yksinkertaisuuden merkityksessä, mutta itse saunaan ja saunomiseen liitetään positiivisessa mielessä yksinkertaisuuden merkityksiä, kuten tässä vastauksessa niukkuus: ”Näen perinteisen saunakulttuurin niukkana ja luonnonläheisenä, ei siis tuotekeskeisenä.” (STK.) Teknologian, erilaisten laitteiden ja kännyköiden poissaoloa pidetään tärkeänä ja niitä ja ”muuta turhuutta” (STK) ei saunaan haluta.

Suomalaiseen saunakulttuuriin kuuluu keskeisenä ajatus saunasta ja saunaan liittyvästä alastomuudesta tasa-arvon mahdollistajana. Lauteilla ”alastomuus tuo vertaisuuden” ja sauna on vastauksissa jopa ”maailman tasa-arvoisin paikka.” (STK.) Yksi vastaajista kuvaa alastomuutta yhdenvertaisuuden tuojana:

”Yksi yllättävän voimallinen ja tehokas yhdenvertaisuuden kehittäjä on yhteinen sauna-alastomuus. En ole ensinkään naturalisti, mutta saunoessa ’kaikki samalla viivalla’ luonnollisina tulee yhdenvertaisuudelle konkretiaa.” (SK.)

Alastomuuden tuomasta vertaisuudesta myös voimaannutaan: ”[Alastomuus] jollain kummallisella tavalla riisuu loputkin roolit ihmisiltä, ja tasavertaisina olo tuntuu niin voimaannuttavalta.” (SK.)

Kyselyn vastaajista varsin monet yhdistävät alastomana lauteilla olemisen vahvasti tasa-arvoon. Tittelien ja sosiaalisen aseman jättäminen löylyhuoneen ulkopuolelle on toistuva kuvaus saunaan ja alastomuuteen liitetyistä merkityksistä, ja sosiaalisen aseman riisuminen tekee saunasta vastaajien mielestä hierarkiattoman ja näin ollen tasa-arvoisen tilan. Alastomuuden vahva yhdistäminen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen ei ole eksplisiittisesti esillä Barcanin länsimaisia alastomuuden merkityksiä käsittelevässä tutkimuksessa, vaan merkitys vaikuttaa liittyvän erityisesti suomalaiseen saunakontekstiin.²⁸ Barcan toki viittaa lukuisia kertoja sosiaalisen ja

²⁸ Missä vaiheessa ja miten tasa-arvo on tullut liitetyksi näin vahvasti suomalaiseen saunakulttuuriin ja alastomuuteen? Klaus Helkama nostaa esiin Joel Lehtosen *Putkinotkon* (1919–1920) saunakuvauksen tasa-arvoisen ja hierarkiattoman (ja alastoman) saunakulttuurin esitellessään suomalaisuuteen yhdistettyä tasa-arvoa, mutta ei käsittele saunan ja tasa-arvon historiaa. (Helkama 2015, 116–117.)

kulttuurisen poissaoloon vaatteiden riisumisen myötä ja mainitsee muun muassa näkemyksen vaatteista eriarvoisuuden ja ihmisten valheellisen erottelun symbolina, mutta ei kuitenkaan alastomuutta tasa-arvon metaforana tai symbolina. (Esim. Barcan 2004, 52.)

Hierarkiattomuus ja tasa-arvo luovat suomalaisessa saunakulttuurissa otollisen keskusteluympäristön. Sauna tuodaan lukuisissa vastauksissa esiin sopivana keskustelun paikkana. Seuraavassa sitaatissa ei mainita alastomuutta, mutta kuvataan hienolla tavalla saunan vaikutuksia keskustelulle:

Sauna tekee meistä parempia toisillemme. Lauteilla ollaan hyväntahtoisempia kuin kohtaamisissa muuten. Sauna on siksi erinomainen formaatti kehittää keskustelukulttuuria. (STK.)

Keskustelu ja ihmisten välinen yhteys sekä erityisesti yhteisöllisyys nousee keskeisenä teemana läpi Saunatulevaisuuskyselyn. Muutamat vastaajat yhdistävät yhteisöllisyyden alastomuuteen (ks. luku 4.6). Sauna tasa-arvoisena ja ideaalina keskustelun paikkana muistuttaa filosofi ja yhteiskuntatieteilijä Jürgen Habermasin määrittelemää julkisessa tilassa (tai sfäärissä) tapahtuvaa keskustelua. Julkinen tila (julkinen sfääri) on Habermasilla tasa-arvoisen kohtaamisen paikka, jossa jokaisella on yhdenvertainen mahdollisuus osallistua keskusteluun. Valtasuhteet ja vastaavat sosiaaliset tai materiaaliset erot eivät vaikuta Habermasin julkisessa tilassa vaan argumenttien, diskurssin, voima.²⁹ (Kester 2013, 109–110.) Kuvaus tulee lähelle ajatusta statuksettomien abstraktien olentojen keskustelusta ja kohtaamisesta saunassa.

“Oikeassa saunakulttuurissa harmonia ja tasa-arvo ovat itsestään selviä ja äärimmäisen luonnollisella tavalla aidosti läsnä, juuri siksi niitä ei tarvitse pohtia” (STK), kirjoittaa yksi vastaaja. Tämä kuvaa mielestäni hyvin sitä, että suomalaisille sauna on monella tapaa itsestäänselvyys, jota ei ole nähty tarpeelliseksi analysoida. Kyselyjen vastauksen perusteella samalla on jätetty huomiotta monien saunojen, kokemukset ja tarpeet, mistä kirjoitan etenkin alaluvuissa 4.3. *Alastomuus ja ei-normatiiviset ruumiit* ja 4.4. *Alastomuus, häirintä ja häiritsevyys*.

4.2 Alastomuus ja luonto: ”Luonto tuntuu iholla”

Alastomuus kytkeytyy erilaisiin länsimaisen kulttuurin dikotomioihin, joista keskeisin on luonnon ja kulttuurin vastakkainasettelu. Kun vaatteet ja ruumiin verhoaminen yhdistetään sosiaalisen ja kulttuuriseen, alastomuus liitetään tavallisesti luontoon. (Barcan 2004, esim. 14.) Puromies (nyk. Seesmeri) toteaa pro gradussaan, että saunojen kokemusten kuvauksissa luonto tulee esiin alastomuutena (Puromies 1999, 224). Alastomuuden ja luonnon sekä luonnollisuuden yhteys toistuu myös kyselyjen vastauksissa. Luonto on saunaan myös yleisemmin liitetty ominaisuus. Esimerkiksi

²⁹ Tämän voi ajatella myös liittyvän Habermasin julkisen tilan käsitteen saamaan kritiikkiin, jossa on kiinnitetty huomiota siihen, että Habermas tuntuu yliarvostavan argumentaatiota tiedontuotannon muotona ja jättää huomiotta valtasuhteiden vaikutukset (esim. Kester 2013, 112–114; Bäcklund & Mäntysalo 2009, 23–24).

Edelsward pitää saunaa ja luontoa toisiinsa kietoutuneina suomalaisen kulttuurin symboleina (Edelsward 1991, 75). Tämä näkyy Saunatulevaisuuskyselyn vastauksissa, kun luontoa ja luonnollisuutta sanoitetaan monin tavoin: "[K]oen, että saunominen on yksi suomalaisen kulttuurin suurimpia luontoon liitettävistä ilmentymistä." (STK.)

Muutamissa vastauksissa luonto yhdistyy suoremmin alastomuuteen. Seuraavassa katkelmassa näkyy ajatus, kuinka alastomuuden ajatellaan auttavan meitä olemaan yhteydessä omaan ruumiiseemme ja sitä kautta myös luontoon ja ympäristöön:

Tietoisuus ympäristöstä ei välttämättä kasva tietoisella/järjellisellä tavalla, vaan aistillisesti siten että ihmisen suhde kehoonsa ja ympäristöön vahvistuu, kytkös paranee. Tulee jollain tavalla vähemmän irrallinen olo. Alastomuus on myös yksi olennainen tekijä tässä lisäämässä "luontoyhteyttä" ja kytköstä pois ihmismaailman erontekijöistä. (STK.)

Ihmismaailman erontekijöillä kirjoittaja mahdollisesti viittaa myös ihmisten asemaan ja ehkä myös ajatukseen olemisesta ilman "maailmallisia turhuuksia" (ks. edellä). Joka tapauksessa katkelma kertoo, miten alastomuus korostaa ihmisen ruumiillisuutta ja miten ruumiimme ja aistiemme kautta olemme yhteydessä ympäristöömme.

Myös seuraava vastaaja kuvaa luonnon kokemista iholla ja ruumiissa: "[Saunassa] ollaan luonnon ja peruselementtien, veden, tulen, ilman ja maan lähellä luontoa. Luontokokemus on konkreettinen, se tuntuu iholla, mielessä ja vuorovaikutuksessa." (SKT.) Tulkitsen, että vastaaja viittaa ruumiillisuuden, alastomuuden ja luonnon yhteyteen viitatessaan konkreettisuuteen ja ihoon. Alastomuus tuntuu miellyttävältä, kun ihon ja ruumiin kautta saunassa voi tuntea luonnon; uimapukua taas vastauksissa kuvataan saunassa epämiellyttävänä, ikävänä ja tiukkana (SK).

Alastomuus koetaan positiivisella tavalla luonnollisena ja luontevana usean vastaajan mielestä: Esimerkiksi useamman vastaajan mielestä alastomuus on "luontevaa" (STK, SK) ja toinen kirjoittaa, että "[a]lastomuus saunassa on minulle itselleni hienoa ja luonnollista." (STK.) Luontoon ja luonnollisuuteen liitetään myös mutkaton suhtautuminen alastomuuteen ja sitä kautta omaan ja muiden ruumiiseen. Saunominen ja alastomuus edistää monien vastaajien mielestä "monenlaisten kehojen luonnollisuutta", kun "totomme alastomuuteen ja erilaisiin kehoihin jo lapsesta saakka." (STK.) Vastaajilla on kokemus, että saunassa eri-ikäisten, -kokoisten ja muuten erilaisten kehojen näkeminen on vaikuttanut oman kehosuhteen "mutkattomuuteen." (STK.) "[K]atuvarsien ja älyruutujen mainosihmiset alkavat näyttää naurettavilta" (STK), ja tässä mielessä saunassa ruumis on *naked*, ei *nude*; erilaisten alastomien kehojen näkeminen toimii vastavoimana median ja mainoskuvaston kapealle ruumiskuvalle. Tätä kautta sauna "lisää suvaitsevaisuutta ja kehorauhaa." (STK.)

Usein argumentoidaan alastomuuden olevan luonnollinen tila ihmiselle, koska me kaikki synnymme alasti (Barcan 2004, 97). Vastaajat kirjoittavat siitä, kuinka saunassa on "paikalla on vain ihmisiä syntymäasuissaan" (STK) tai "olemme kuitenkin kaikki alasti tässä maailmassa." (STK.) Oman lisänsä tähän toki vielä tuo se, että aiemmin Suomessa saunassa synnytettiin.

On kiinnostavaa, miten vahvasti alastomuus yhdistetään luonnollisuuteen maailmassa, jossa ihmisen elämässä vaatetettuna oleminen on paljon luonnollisempaa

siinä mielessä, että jokaisella ihmisellä on vaatteet päällä miltei koko elämänsä ajan. Alastomuutta voikin kuvata Barcanin sanoin "luonnollisuuden paradoksaaliseksi muodoksi vaateetussa yhteiskunnassa." Ajatus, että alastomasta ruumiista on kulttuuri riisuttu pois ja puhdas luonto on esillä, on hyvin vahva. (Barcan 2004, 97.) Barcan puhuu paljon alastomuuden käsitteen ambivalenssista ja viittaa luonnon käsitteen "liukkauteen". Monia luontoon liittyviä käsityksiä on siirtynyt alastomuuden käsitteeseen. (Barcan 2004, 14.) Nämä näkyvät myös sauna-alastomuuden merkityksissä ja käsityksissä. Kun alastomuus on luonnollista ja kulttuuri on saunassa riisuttu, on samaan aikaan saunassa olemisen alastomuus hyvin "sivistynyttä" ja hyväntahtoista, hyvin "kulttuurista" luonnon läsnäoloa. Sauna-alastomuus näyttäytyy luontoon ja alastomuuteen usein myös liitetyn villeyden ja elämellisyyden vastakohtana.

Luonnon ja luonnollisuuden merkitysten kohdalla useat vastaajat kuvailevat ruumiillista kokemusta ja esimerkiksi tuntemuksia iholla. Luonnon merkitysten yhdistyessä alastomuuteen ruumis näyttäytyy materiaalisena ja tuntevana, kun taas edellä saunan hierarkiattomuuden kuvauksissa ruumis pikemminkin edustaa abstraktia sielua tai henkeä. Tämän voi mielestäni nähdä liittyvän luonnon käsitteen liukkauteen: luonnolla ja luonnollisella perustellaan keskenään vastakkaisinakin pidettyjä kantoja riippuen siitä, millainen arvo luonnolle annetaan suhteessa kulttuuriin: välillä luonto on kulttuurisen ja sosiaalisen yläpuolella ja toisinaan luonto on heikko, langennut, kulttuurin puutteesta kärsivä. Tämän Barcan näkee olevan yhtenä pohjasyynä alastomuuden ambivalenssille. (Barcan 2004, 14.)

4.3 Alastomuus ja ei-normatiiviset ruumiit

Edellisen alalukujen esimerkit kertovat, millä tavoin sauna-alastomuus yhdistetään tasa-arvoon ja monenlaisiin kehoihin tottumiseen: sauna voi monien mielestä toimia yhdenvertaisuuden ja kehorauhan edistäjänä. Ruth Barcan viittaa erilaisiin liikkeisiin, jotka pyrkivät tekemään monenlaiset, kuten vammaisten tai vanhusten, kehot hyväksyttäväksi (Barcan 2004, 96–97). Tähän voi lisätä myös lihavuuteen liitettyjen negatiivisten asenteiden muuttamiseen tähtäävän lihavuusaktiivisuuden (esim. Harjunen 2016, 14). Em. liikkeitä ja aktiivisuutta tarvitaan, sillä käsitykset ruumiista ja alastomasta ruumiista ovat monin tavoin normatiivisia, ja normista poikkeavat ovat syrjinnälle alttiimpia (esim. alastomuuteen liittyen, ks. Harjunen 2017, 172). Kuten Ruth Barcan kirjoittaa, kulutusyhteiskunta on laajentanut ruumiin vapauksia, mutta yleensä tämä ruumiillisen vapauden etuoikeus kuuluu vain tietynlaisille kehoille, ja etenkin alastoman (nais)ruumiin merkitykset ovat kaventuneet seksiin (Barcan 2004, 96). Vaikka sauna ja siihen liittyvä alastomuus nähdään monissa vastauksissa erilaisten kehojen hyväksymistä edistävänä paikkana, vastaukset kertovat, että alastomuus on helpompaa ja/tai sitä pidetään helpompana tietynlaisille kehoille.

Tarkastelen tässä luvussa kyselyvastauksia sen valossa, miten niissä näkyy suhtautuminen ei-normatiivisiin ruumiisiin. Kuten luvussa 2.3 kirjoitin, normatiivisena voidaan nykyisessä länsimaisessa uusliberaalissa yhteiskunnassa pitää valkoista ja heteroa cis-miestä, joka on terve, nuori, vammauton, keskiluokkainen, hoikka ja

atleettinen. Miten normit näyttävät aineistossa? Mikä näyttää hyväksyttävältä, mitä tai ketä ja miten suljetaan ulkopuolelle?

Yksi vastaajistakin toteaa suoraan, että alastomuus on helpompaa sukupuoleltaan etenkin miehille: "Alastomuus on yleisesti ottaen kulttuurisesti helpompaa cis-miehille kuin muille – –." (STK.) Yksi kyselyn monivalintakysymyksistä koski saunomisen avoimuutta ja mahdollisuutta kaikille. Kun kyselyn vastauksia tarkastelee sukupuolen mukaan, on huomattavissa ero naisten, miesten ja muiden välillä. Miesvastaajat ovat vahvimmin sitä mieltä, että saunominen on avointa ja mahdollista kaikille.³⁰

Naisten alastomuuteen historian kuluessa liitetyt merkitykset vaikuttavat naisten kokemuksiin alastomuudesta. Alastomaan naisruumiiseen liitetyt merkitykset ovat nousseet eroottisuudesta ja toisaalta alastomuus on liitetty seksiin ja häpeään. Nainen on ollut katseen (Laura Mulveyn *to-be-looked-at-ness* ja *miehinen katse*) ja miehisen väkivallan ja sorron kohde. (Nais)kehon normeihin liittyy tarkkailun ja -kontrollin ajatus. (Barcan 2004, 95; 129–130). Lisäksi miehisen katseen ei ajatella olevan vain miesten katsetta, vaan miehisen katseen kulttuuri on niin vahva, että se vaikuttaa myös siihen, miten naiset katsovat toisia naisia ja itseään. Sanna Kivimäki on tutkinut naisten saunakuvauksia naisten kirjoittamassa kirjallisuudessa. Hänen tutkimistaan kuvauksista jokainen kertoo alastomuuden kiusallisuudesta ja siihen liittyvästä häpeän tunteesta, oli sitten saunaseurana muut naiset kuin (tutut) miehet. (Kivimäki 1995, 10.)

Myös kyselyn vastauksissa on joitakin, joissa vastaaja kirjoittaa hyvin suoraan alastomuuden kiusallisuudesta. Seuraava naisvastaaja kertoo alastomuuden kokemuksestaan, joka kertoo omaan vartaloon kohdistuvasta kriittisyydestä naisseurassa: "Samansukupuolisten kaverien kaa voisi myös saunoa. Tietty häveliäisyys häviää, vaikka itsekritiikki omaa vartaloa kohtaan kasvaa." (STK.) Alastomuus voi tuntua hankalalta myös samansukupuolisten kanssa, mutta useimmiten vastauksissa viitataan sekasaunojen epämiellyttävyyteen. Epämiellyttävyyttä liittyy myös häirinnän ja seksuaalisen katseen ongelmiin, joihin palaan pian.

Binäärisen sukupuolijaon haastaminen on kyselyn vastauksissa vahvasti esillä. Suomalaiseen saunakulttuuriin kuuluu paljon miehet ja naiset erottelevia käytäntöjä. Vaikka kaikkien sukupuolten yhteissaunontaakin on olemassa, on saunominen yleisesti miesten ja naisten saunoihin tai saunavuoroihin jakautunutta. Binääristä sukupuolijakoa toistetaan, Judith Butlerin sanoin performoidaan, niin tavoissa kuin saunojen fyysisissä rakenteissa. Yksi vastaaja kuvaa tilannetta näin:

Yleisissä saunoissa kylpemistä rajoittaa paitsi hinta, myös se, että saunat on usein rajattu miehille ja naisille – milloin siis muut saunovat? Usein ei ole ovea, jonka he voisivat valita, jos sauna on jaettu tasan miesten ja naisten kesken. Silloinkin, kun yleisissä saunoissa on sekavuoroja, voivat pukuhuoneet olla rajattu miehille ja naisille. (STK.)

Usein binäärisesti sukupuolitetut käytännöt vaikeuttavat kyseisestä normista poikkeavien saunomista, mutta lukuisissa kyselyvastauksissa viitataan myös eri

³⁰ Vastausten keskiarvot (asteikko 1–5): Naiset 4,3, miehet 4,6, muut 3. Kuten aineistoluvussa kirjoitan, Saunatulevaisuuskyselyn vastauksissa näkyy myös vahvasti se, että saunat on suunniteltu vammattomille ja helposti liikkuville.

sukupuolta olevien ystävien tai perheiden yhteisen saunomisen hankaluuteen, kun saunatilat on jaettu kahteen.

Seuraavassa vastauksessa tulevat esiin monet ruumiiseen, alastomuuteen ja sukupuoleen liittyvät normit, ja tämä on myös ainoa kyselyn vastauksista, jossa viitataan suoraan ruumiin karvoitukseen ja karvoituksen sukupuolittuneisuuteen:

Lisäksi saunakulttuuri (kuten liikuntaharrastuksetkin) herkästi ulossulkee ei-binäärisiä ja binäärisiä transihmisiä mm. kahtia sukupuolitettujen tilojen ja käytäntöjen myötä. Esimerkiksi transnaisen voi olla sosiaalisesti mahdotonta mennä naisten pukuhuoneeseen, tai muunsukupuolisen (erityisesti näkyvästi mies-naistyyppillisten piirteiden kyseenalaistaminen oman ulkonäön ja ruumiin kautta) voi olla mahdotonta valita sukupuolitettujen pukuhuoneiden väliltä, minne olisi turvallisinta mennä. – – ([I]tse muunsukupuolisena saunojana valitsen mennä naisten pukuhuoneeseen, koska voin niin tehdä ilman, että saan kovinkaan kummoisia katseita – tosin huomattavan karvaisen vartalon myötä ajoittain niitäkin.) (STK.)

Saunakulttuuriin toivotaan muutosta, kuten seuraava vastaaja kirjoittaa: ”Saunakulttuuri tarvitsee osakseen ei-binääristen normalisointia osana saunaympäristöjä, ja sen pitäisi näkyä myös (julkisten) saunojen konkreettisissa teoissa.” (STK.) Vaikka löylytila olisi yhteinen, ei ole juuri olemassa yleisiä saunoja, joissa pukutiloja ei olisi määritelty miehille ja naisille. Ratkaisuina esitetään muun muassa erilaisia tilallisia ja ajallisia järjestelyjä. Kovin moni vastaaja ei kuitenkaan ole pohtinut, millä tavoin ratkaista pukeutumisen, riisuutumisen ja peseytymisen tilajaot. Yhteinen tila kaikille on harvoille sopiva. Yksinkertaisena ratkaisuna muutamissa vastauksissa esitettiin mahdollisuutta puku- ja suihkukoppeihin:

Erillisten miesten ja naisten pukuhuoneiden sijaan saunassa voisi olla yhteinen vaatteidenvaihtoalue, jossa on pieniä lukittavia koppeja pukeutumista varten kuten esim. Saksassa kylpylöissä usein on. Sama pätee suihkukoppeihin. (SK.)

Tilallisen mies-naisjaon lisäksi binäärinen jako toteutuu ajallisesti eli erilaisin vuoroin. Monipuolisempia vuoroja ehdottaa ratkaisuksi useampikin vastaaja: ”Viikossa on seitsemän päivää, voisi olla naisten päivä, miesten päivä, kaikkien yhteisiä päiviä, osa noista uimapuku tms. päällä, osa ilman.” (SK.)

Yksi vastaajista pitää helpoimpana ja vähiten päänvaivaa vaativana ratkaisuna perinteistä mies-naisjakoa (SK). Epäilemättä käsitys binäärisestä sukupuolijaosta, saunomisen binäärisestä kulttuurista ja heteroseksuaaliuudesta on niin vahva, että tällainen tuntuu helpolta ratkaisulta. Kyselyn vastausten valossa kyse ei ole ratkaisusta, vaan muutostarve on olemassa. Binäärinen jako jättää ainakin osan ei-normatiivisista kehoista yleisten saunojen kulttuurin ulkopuolelle tai ainakin jossain määrin epämiellyttävään tilanteeseen. Saunojen fyysinen ympäristö kertoo tietynlaisesta vallanjaosta ja sukupuolittamisesta, ja kyselyvastaukset kertovat tuon vallanjaon haastamisen tarpeesta.

Useimmiten nykysaunakulttuurissa, etenkin yleisissä saunoissa, alasti saunotaan vain samansukupuolisten kanssa. Taustalla vaikuttaa oletus heteroseksuaalisuudesta: yhteiskunnassa ruumista, sukupuolta ja halua luonnollistetaan olettamalla yhteiskuntaan heteroseksuaalisen järjestys (Butler 2006, 53, ks. viite 6). Tämä tulee esiin useammassakin kyselyvastauksessa: ”[S]uomessa saunotaan alasti ja myös on selvää,

että saunassa saa olla omaa sukupuoltaan, ja niiden kanssa, ettei saunominen vahingossakaan erotisoidu.” (SK.) Saman sukupuolen kanssa ei vastaajan mielestä ole vaaraa erotiikasta tai seksuaalisesta kiinnostuksesta. Alastomuuden erotisointi ja seksuaalisuuden liittäminen alastomuuteen ovat läsnä useimmissa häirintää koskevissa vastauksissa, joista kirjoitan pian.

Barcan kirjoittaa, että vaikka alastomuuteen liitettyjen merkitysten määrä ja valikoima on hyvin runsas, liitetään alastomuus hyvin usein seksuaalisuuteen sekä biologisen ja sosiaalisen sukupuolen ymmärrykseen, kokemukseen ja sääntelyyn (Barcan 2004, 283). Tästä on hyvä esimerkki edellä kuvattu sukupuolikäsitys, jossa sauna tarjoaa paikan vain (cis)miehille ja (cis)naisille ja näin saunakulttuurissa ylläpidetään ja vahvistetaan binääristä sukupuolikäsitystä ja heteroseksuaalista oletusta.

Sukupuolen ja seksuaalisuuden lisäksi ylipaino, sairaudet ja vammat ovat esillä useassa vastauksessa muiden kanssa saunomista ja alastomuutta vaikeuttavina tekijöinä. Yksi vastaaja kirjoittaa esimerkiksi seuraavasti: “[M]jonella on myös korkea kynnys tulla yhteiseen saunaan esimerkiksi sukupuolenkorjauksen, ylipainon, rinnan puuttumisen tms. vuoksi.” (STK) Ratkaisuna ehdotetaan uimapuvun tai pyyhkeen käyttöä: ”Mahdollisuus uimapuvun/pyyhkeen käyttöön saunassa esim. henkilöille, joille alastomuus esim. sairauden, vamman tms. on kiusallinen asia.” (STK.)

Myös rasismi ja suomalaisen saunakulttuurin valkoisuus mainitaan:

Saunakulttuuri on perinteisesti varsin valkoista. Turvallisemman tilan periaatteet ja/tai häirinnän vastaiset pelisäännöt saunoilla tarvitaan myös rasisiä häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. (STK.)

Ruumiillisia toisia tuotetaan ylläpitämällä em. järjestyksiä ja yleisiä jaettuun käsityksiä siitä, miltä ruumiiden tulisi näyttää. Yleiset käsitykset vaikuttavat myös itsetarkkailun kautta: uusliberaalissa tehokkuusyhteiskunnassa rajoitamme myös itse itseämme. Vastausten perusteella alastomuus sulkee eri tavoin kehonsa suhteen epävarmoja ja muita kuin suomalaisen saunakulttuuriin kasvaneita (ks. alaluku 4.5) yleisten saunojen ulkopuolelle. Toisaalta saunan yksi arvoista on juuri erilaisten alastomien ruumiiden näkeminen ja sitä kautta ruumiita koskevien normien laajeneminen.

Monet vastauksista, joissa viitataan alastomuuden hankaluuksiin ei-normatiivisen ruumiin kohdalla, tuntuisivat kertovan joistakuista toisista kuin vastaajista itsestään, koska useimmiten vastauksissa kirjoitetaan kolmannessa persoonassa. Minämuotoisia pohdintoja jollain tapaa normiin asettumattomien osalta jäin kaipaamaan enemmän. Ei-normatiiviseen kehoon liittyvät hankaluudet on tunnustettu, mutta jos hankaluuksista äänessä ovat pääosin muut kuin joihin puhe kohdistuu, voi vaarana olla, että vain vahvistetaan toiseuttamista ja tehdään päätelmiä ja päätöksiä toisten puolesta.

Kuten aiemmin kirjoitin, sauna pidetään myös monenlaisten kehojen paikkana. Missä määrin sauna voisi olla vähentämässä ei-normatiivisten kehojen mahdollista syrjintää? Potentiaalia saunassa tähän voisi olla; moni pitää tätä piirrettä yhtenä saunan parhaista puolista ja saunan tasa-arvoisuudenkin osoituksena. Lukuisat maininnat syrjinnän ja häirinnän vähentämiseen tähtäävistä ehdotuksista kertovat, että tällaiseen saunakulttuuriin on vielä matkaa. Kyselyvastaukset kertovat, että keskustelua, yhteisiä

ja yhteisiä ohjeita sekä turvallisemman tilan periaatteita kaivataan yleisten saunojen kulttuuriin.

4.4 Alastomuus, häirintä ja häiritsevyys

Kokemukset häirinnästä saunassa liittyvät vastausten perusteella useimmiten sukupuoleen tai seksuaalisuuteen. Vaikka molempien kyselyjen useissa vastauksissa todetaan, että häirintä ja tuijottaminen eivät kuulu saunaan, kertovat monet vastaajat epämiellyttävien katseiden ja häirinnän kokemuksistaan. Naisen alastomaan ruumiiseen länsimaissa yhdistetyn eroottisuuden, seksin ja häpeän vuoksi ei ole yllätys, että etenkin naisiin kohdistuva häirintä tulee esiin vastauksissa:

Itse en oikein osaisi kuvitella saunovani vieraiden cis-miesten kanssa, sen verran on tämä yhteiskunta opettanut pelkäämään häirintää nimenomaan heidän taholtaan. (SK.)

Seksuaaliseen häirintään viittaavissa vastauksissa useimmiten kirjoitetaan sekasaunoista. Seuraava vastaaja näkee miesten ja naisten erilliset saunat turvallisina, koska näin voi välttyä seksuaaliselta katseelta:

[O]n mahdollista sekoittaa pyyhesaunoilla miehet ja naiset (uimapukuja en suosi). Toisaalta sukupuoliin jaetut saunat mahdollistavat turvallisen vyöhykkeen. – – Pitää lisätä mahdollisuuksia yhteiseen saunomiseen, mutta myös mahdollisuuksia tuntea turvallisuutta niille, joita seksuaalinen katse kiusaa. (STK.)

Myös seuraava vastaus liittyy häirinnän – vähätteleväällä tavalla – sekasaunontaan:

Minusta on aivan turhaa änkeä sekasaunaan tuntemattomien ihmisten kanssa ja vinkua ja uhriutua epäsovittomista katseista. Ihmeellistä altistamista seksuaalisiin tilanteisiin, joista voi jälkikäteen uhriutua somessa. (SK.)

Vastaajat tuntuvat olettaen, että alastomana oleminen sekasaunassa on automaattisesti ennen kaikkea ”seksuaalinen tilanne”. Molemmat edelliset sitaatit olettavat Butlerin kuvaaman heteroseksuaalisen matriisin: seksuaalinen katse on vastauksissa heteroseksuaalinen eli se kohdistuu eri sukupuoleen. Toisaalta myös samaa sukupuolta olevan katse saatetaan kokea seksuaaliseksi, kun normista poikkeava seksuaalinen suuntautuminen on tiedossa: “[J]otkut sukulaisnaiset eivät suostu minun kanssa saunaan, koska olen lesbo.” (STK.) Selitys sukulaisnaisten taholta tapahtuvaan syrjintään vaikuttaa homofobialta. Tai voisiko kyseessä olla myös yleinen pelko seksuaalisuuden tulosta saunaan ja seksuaalisesta katseesta? Vastaukset eivät toisaalta kerro eksplisiittisesti homoseksuaalien kokemuksista heteronormatiivisessa ympäristössä. Tuoko seksuaalisuuden ja alastomuuden vahva yhdistäminen heteroseksuaalisen matriisin vallitessa homoseksuaaleille kysymyksiä seksuaalisuuden tuomisesta saunaan?

Toisaalta sauna on hyvä esimerkki Rob Coverin artikkelissaan määrittelemistä paikoista, jossa alastomuuden yhteyttä seksuaalisuuteen torjutaan aktiivisesti (Cover 2003, 56–57). Lisa Edelsward nimittää tätä saunan seksuaalisuuden tabuksi. (Edelsward 1991, 95–96). Ehkä tabuluonne on myös syy, miksi seksistä ja seksuaalisuudesta ei Saunatulevaisuuskyseleyn vastauksissa ole kuin muutama suora maininta seksuaalista

häirintää koskevien vastausten lisäksi. Kyselyvastauksissa kyllä toistetaan, että saunassa ei tuijoteta ja tuodaan esiin, että "[s]uomalainen sauna ei milloinkaan ole ollut mikään eroottinen laitos kuten jossain maissa." (SK.) Ainoassa suoraan seksiä koskevassa maininnassa ei toisaalta suhtauduta seksiin mitenkään negatiivisesti, vaan viesti on pikemminkin salliva ja positiivinen:

Moni tulee saunaan esimerkiksi rentoutumaan urheilusuorituksen jälkeen, juttelemaan ehkä syvällisiäkin, moni siellä harrastaa seksiäkin, mutta mitä ikinä nyt ja tulevaisuudessa saunassa tehdäänkin, haluaisin tekemisen olevan rentouttavaa ja rauhanomaista. (STK.)

Yleisissä ja yksityisissä saunoissa saunominen eroavat tässä suhteessa toisistaan.

Useimmiten alastomuuden häiritsevyydestä ja epämiellyttävyydestä kirjoitetaan alastoman näkökulmasta, mutta joitakin häiritsee muiden alastomuus. Esimerkiksi yksi vastaaja mainitsee toiveensa ei-häiritsevään ympäristöön, joka tarkoittaa hänelle "esim. ei pakkonähtyä alastomuutta." (STK.) Vastaukset eivät tarkemmin kerro, mikä toisten alastomuudessa koetaan häiritsevänä. Sompasaunasta kirjoittavan kokemus häirinnästä liittyy uimapukujen tuomaan muutokseen, kun aiemmin saunottiin yleisesti alasti. Vastaajan mukaan silloin "mukaan tulivat saunojat, jotka eivät kunnioittaneet yksityisyyttä", kun alastomuus oli pitänyt poissa juhlijat ja tirkistelijät. Sama vastaaja jatkaa toiseen kysymykseen vastatessaan, että "[n]ykyisin esim. Sompalla käynti tuntuu vaivaannuttavalta meille, joille alastomuus saunassa on pyhää ja perinteistä." (SK.) Edempänä käsittelen vastauksia, joissa toivotaan suomalaisen saunakulttuuriin enemmän vapauksia itsenä verhoamisen suhteen. Edellä olevat vastaukset kuitenkin kertovat myös hankaluuksista, joita voi syntyä tilanteissa, joissa osa saunojista on alasti ja osa vaatetettuna.

Häirintää tapahtuu myös tilanteissa, joissa kaikki ovat pukeissa, joten alastomuus ei missään mielessä ole saunassakaan häirinnän ja häiritsevien katseiden ainoa syy. Vastaukset kuitenkin kertovat siitä, että häirintää tapahtuu ja siihen toivotaan pontevampaa puuttumista ja asian ottamista esiin:

Julkisissa saunoissa näkee toistuvasti henkilöitä, joilla raja yksityisyydestä ja toisten kunnioittamisesta on hämärtynyt. Tämä on merkittävä ongelma koko suomalaiselle saunakulttuurille. Saunakulttuurissa tulisikin nostaa kissa pöydälle ja luoda mekanismi ahdistelun ilmoittamiseksi ja kitkemiseksi. (STK.)

Häirinnän estämisen keinoista kirjoitetaan kymmenissä vastauksissa, joissa ehdotetaan muun muassa nollatoleranssia (SK), porttikieltoa (SK ja STK), sakkoja (SK), saunarauhavastaavien vapaaehtoisuuskoulutusta (SK), turvallisemman tilan sääntöjä (SK ja STK) ja yhteisiä kohteliaisuussääntöjä (SK). Keskustelua peräänkuulutetaan: "Tärkeintä olisi luoda keskusteluilmapiiri, jossa nämä asiat voitaisiin ottaa huomioon yhteisten pelisääntöjen luomisessa." (SK.)

Häirintä liitetään etenkin eri sukupuolten yhteissaunomiseen. Kun otetaan huomioon, että lukuisissa kyselyvastauksissa toivotaan lisää eri sukupuolten yhteissaunomisen mahdollistavia yleisiä saunoja, tarvitaan jatkossa yhä enemmän aktiivista häirinnän estämistä ja siihen puuttumista.

4.5 ”Pitääkö saunassa olla alasti?” Alastomuuden ja asujen perusteluja

Suomessa on vallalla myytti, että kaikki saunovat yhdessä alasti ja nauttivat siitä. Jokaisella pitäisi olla mahdollisuus saunoa itselleen mukavimmalla tavalla, oli se sitten alasti naapurin Penan kanssa tai uimapuku päällä. Useimmilla ihmisillä on mahdollisuus saunoa valitsemassaan seurassa tai yksin taloyhtiön saunassa, mutta tällöin yhteisölliset kokemukset ja osallisuus jäävät vajaiksi. (SKT.)

Saunatulevaisuuskyselyssä yksi vastaaja esitti kysymyksen, pitääkö saunassa olla alasti, ja yllä olevan vastauksen kirjoittaja pitää yhdessä alasti saunomisesta nauttimista myyttinä. Vaikka useat vastaukset kertovat erittäin positiivisesta suhtautumisesta sauna-alastomuuteen, voi alastomuus saunassa olla sosiaalisesti ja kulttuurisesti pakotettua ja epämiellyttävää. Moni toivoo ”hieman vapautta siihen, että halutessaan voi jättää uikkarin päälle” (STK) tai että saunojilla ”tulee olla mahdollisuus mennä osittain pukeutuneena saunaan” (STK) ”eikä pakottaa kaikkia suomalaiseen alastomuusmuottiin.” (STK.) Vaikka vastaajista valtaosan mielestä saunassa saa olla kuten parhaaksi katsoo eli asussa tai ilman, kokemus alastomuuden pakosta näkyy vastauksissa. Tarkastelen tässä alaluvussa, millä tavoin alastomuuden vaatimusta perustellaan ja toisaalta, millaisia perusteita on verhoutumista kannattavilla vastaajilla. Perusteiden uskon kertovan jotain alastomuuden ja verhoutumisen merkityksistä.

Useassa vastauksessa vain todetaan, että ”asu ei kuulu saunaan”, mutta muutamat vastaajat myös perustelevat vastaustaan. Edellä jo esillä olleiden tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja hyvän keskustelun mahdollistamisen lisäksi tavallisimmat alastomuuden perusteet ovat perinteisyys ja suomalaisuus tai nämä yhdistävä suomalainen perinne: ”Ettekö juuri hehkuta elävää kulttuuriperintöä? Pitäytykää sitten siinä! Suomessa saunotaan ALASTI – –.” (SK.)

Alastonta saunakokemusta pidetään myös aidompana:

Nämä [asut] luovat vääränlaista saunailmapiiriä, joka tarkoittaa yleensä turismia, mikä tarkoittaa aidon saunakokemuksen puuttumista. Näin ollen myöskään yhteisöllisyys ei toteudu, ja ehkä häirintää tapahtuu lieveilmionä. Saunan tulisi ehdottomasti olla paikka missä saunotaan alasti. (SK.)

Alastomuuteen yleisesti liitetty autenttisuus tulee kiinnostavasti esiin koko saunaperinteen autenttisuuden takaajana ja alastomuus jopa häirinnän estäjänä, kuten edellisen alaluvun Sompasauna-esimerkissä. Alastomuus myös luo vastaajan mukaan yhteisöllisyyttä.

Alastomuudella tehdään myös eroa *meihin* alastomuuteen tottuneisiin suomalaisiin ja *muihin*:

On tietysti ymmärrettävää, ettei henkilön, joka ei suomalaisessa kulttuuriperinnössä ole kasvanut, ole helppoa omaksua alastomuutta ja siihen liittyvää symboliikkaa. Olen kuitenkin tämän suhteen nähnyt ”kasvutarinoita”, joissa alastomuuden tila on saavutettu. (STK.)

Kuten edellä, myös monessa muussa alastomuutta vahvastikin korostavassa vastauksessa kuitenkin ymmärretään, että ulkomaalaisille ja maahanmuuttajille alastomuus voi tuntua vaikealta ja tässä on mahdollista joustaa:

Esim. musliminaisten ei tarvitse tulla alasti yleiselle saunavuorolle, jos heidän kulttuuri sen ehdottomasti kieltää. Toisaalta on mahdollista pitää uimapukuja ja sopia käytännöistä, jotka sopivat myös heille. (STK.)

Verhoutuminen maahanmuuttajille ja ulkomaalaisille sallitaan, mutta alastomuutta pidetään useimmiten ensisijaisena ja toiveisissa on alastomuuteen oppiminen.

Lisa Edelswardin mukaan sauna on jopa suomalaisuuden symboli ja Pertti Alasuutarin mukaan kansallisiin juhlapäiviin liittyvän saunomisen kautta saunomista voi pitää jopa kansallisena rituaalina. Edelsward viittaa kirjassaan saunan merkitykseen suomalaisuuden rakentamisessa. (Edelsward 1991, esim. 187; Alasuutari 2006, 105–109.) Suomalaisuus toistuu kyselyvastauksissa myös nykysaunakulttuurin keskeisenä merkityksenä, maakuvankin luoja ja keskeisten arvojen³¹ esiintuojana:

Sauna sopii suomalaisen maakuvan edustajaksi ja edistäjäksi siksi, että se kertoo Suomesta tasa-arvoisena maana, ratkaisukeskeisenä ja luontoa sekä juuria kunnioittavana maana. (STK.)

Yksi suomalaisen perinteen piirteistä on ajatus saunasta pyhänä paikkana, ja monessa vastauksessa yhdistetäänkin alastomuus pyhään ja perinteiseen: ”Alastomuus karsii luonnostaan ne pois, joille sauna ei ole pyhä ja perinteinen – –.” (SK.) Viimeisessä alaluvussa ennen yhteenvetoa tarkastelenkin, millaisia merkityksiä liittyy nykykäsitykseen saunasta pyhänä paikkana. Enää saunaa ei hahmoteta pihapiirin tuonpuoleisimpana paikkana, mutta saunaan ja saunomiseen liittyy yhä pyhäksi katsottavia piirteitä, kun ymmärretään pyhyys erilaisina rajanvetoina ja rituaaliseen siirtymään tähtävinä toimina.

Osa vastaajista pitää alastomuutta saunakulttuurin aitouden takaajana, mutta toisissa vastauksissa haastetaan varsin vahvastikin suomalaisen saunan normina pidettyä alastomuutta ja esitetään, että aitoa saunakulttuuria on ilman alastomuuspakkoakin. Uima-asun, pyyhkeen tai sauna-asun käyttäminen nähdään mahdollistavan saunomisen paremmin esimerkiksi eri kulttuureista tuleville:

Myös saunakulttuurin tulisi olla avoin vaikutteille, sillä omaa ei menetetä, vaikka tutustuttaisiin uusiin tapoihin. Yleisissä saunoissa tulisi huomioida erilaiset kulttuuriset tavat eikä pakottaa kaikkia suomalaiseen alastomuusmuottiin, mikäli saunan hyvää tekeviä vaikutuksia halutaan markkinoida. Häpeä ei rentouta. Ilon kautta! (STK.)

Muutamat vastaajat näkevät uikkareiden tai muun asun tekevän saunasta yleisemminkin inklusiivisemmän, yhdenvertaisemmän ja useammille sopivan, mutta suurimmassa osassa vastauksista omaa kantaa ei juuri perustella. Esillä on kuitenkin perheiden ja ystävien kanssa saunomisen mahdollisuus ja alastomuuden kiusallisuus vieraiden kanssa.

³¹ Tasa-arvo on yksi keskeistä suomalaisten suomalaisuuteen liittämistä arvoista luontoarvojen lisäksi (ks. Helkama 2015, esim. 112). Molemmat yhdistetään myös saunaan ja saunomiseen – ja kuten aineisto kertoo, myös sauna-alastomuuteen.

Joitain mainintoja saavat myös ei-normatiivisena pidettävät ruumiit, tässä tapauksessa vammaiset:

[Wearing a swimming suit, towel, or other garment] [m]akes sense, especially for people with disabilities who may have medical devices they wish to hide. (SK.)

Vastaajat kertoivat olleensa saunoissa, joissa pidetään uimapukua, ja saunominen oli sujunut niinkin. Parempana vaihtoehtoja kuitenkin pidettiin pyyhettä tai muuta asua uimapuvun sijaan. Ihan uudenlaisen asun tai kaavun kehittamisestä myös unelmoitiin:

Tykkäisin jos joku kehittäisi ohuesta puuvillasta (?) kaavun/kaapuja ja puolen vartaloa (rinnat ja alapään) tai vaan alapään peittävän kietaisumekon/hameen. (SK.)

Saunakaapu voisi tehdä omaa kehoa arkailevien tai ruumiiltaan normista poikkeavien saunomisesta helpompaa. Jotkut poikkeamat ruumisnormista näkyvät alastomassa ruumiissa ainakin joissain tapauksissa vaetetettua enemmän, mutta uima-asu eikä kaapukaan toisaalta peitä esimerkiksi ihonväriä tai luultavasti ei ruumiin kokoakaan. Voisiko saunavaate jopa joissain tapauksissa korostaa kehojen erilaisuutta? Helpotusta asu voisi kuitenkin monelle tuoda, kuten lukuisissa kyselyvastauksissa arvellaan.

Pitäkö saunassa olla alasti? Kysymys saa kyselyssä monenlaisia vastauksia ja perusteluja. Alastomuutta ja asussa saunomista perustellaan osin samoilla syillä, kuten tasa-arvolla ja yhteisöllisyydellä. Osan mielestä saunan perinteisyys ja pyhyys perustuu juuri alastomuudelle; toiset taas korostavat kullekin miellyttävän saunatavan löytämistä ja avoimuutta vaikutteille. Pertti Alasuutarin artikkelissaan mainitsema Max Weberin ajatus perinteen legitimoivasta voimasta näkyy vahvasti saunakulttuurissa (Alasuutari 2006, 104). Kun saunassa on tavallisesti ”pitänyt” olla alasti, ei ole ollut tarpeen pohtia, ollako asussa vai ilman. Perinne on huolehtinut asiasta puolestamme, legitimoimut alastomuuskäytännön. Toisaalta etenkin uimahallien saunoissa tähän myös yleisesti ohjeistetaan, ja kyselyvastauksissa epäillään uimapuvun käyttökiellon perusteita:

Käsittääkseni uimapuvun käyttökielto uimahallien saunoissa perustui veden klooriin, jota ei enää puhdistuksessa käytetä, joten kiellolle ei ole enää samanlaisia terveydellisiä perusteluita. (STK.)

Muutammat vastaajat ovat ehkä kiinnittäneet huomiota yhteisen käytännön merkitykseen kirjoittaessaan yhteisistä kaikkein noudattamista säännöistä. Mikä vain sopii, kunhan ”säännöt olisivat samat kaikille. Ei tarvitsisi miettiä laitanko nyt uikkarin vai ei.” (SK.) Toisaalta erilaisia käytäntöjä ja saunakulttuureja on olemassa eri saunoissa ja konteksteissa. Seuraava vastaaja viittaa vastauksessaan erityisesti maahanmuuttajiin ja ulkomaalaisiin, mutta samojen kysymysten edessä voi olla kuka tahansa:

Saunomiseen liittyy paljon hiljaista tietoa ja erilaisia tapoja. Saunotaanko perheen kesken, kavereiden kesken, uimahallissa, julkisessa saunassa. Milloin ja missä seurassa saunotaan alasti, milloin uikkareilla yms. (STK.)

Eniten kannatusta vastausten perusteella tuntuu saavan ajatus, että saunassa saisi olla haluamallaan tavalla vaatteissa tai ilman. Muutama vastaaja – kuten samoja sääntöjä kaikille edellä esittänyt ja luvussa 4.4 esillä oleva vastauksessaan Sompasaunan

muutoksista kirjoittanut – tuntuu lähestyvän kysymyksiä siitä, mitä tapahtuu, kun osa on pukeissa ja osa alasti. Alastomuus ja asussa oleminen voivat saada uudenlaisia merkityksiä. Jos esimerkiksi on vahva kokemus alastomana omana itsenä olemisesta, voi pohtia, miltä toisen puettu ruumis tuntuu.

4.6 Alastomuuden pyhyys ja liminaalisuus

Suomalaisessa kansanperinteessä saunaa on pidetty pyhänä paikkana. Se on ollut parantamisen ja erilaisten siirtymäriittien paikka. Alaston ruumis on kansanperinteen käsitysten mukaan ollut erityinen, koska se on sisältänyt erityistä maagista voimaa, väkeä; toisaalta alaston ruumis on ollut samasta syystä haavoittuvainen. (Pulkkinen 2014, 135–136, 282.) Suomalaisen saunan kontekstissa alastomuuden voi yhä nähdä kantavan perinteestä nousevia pyhyiden ja rituaalisuuden piirteitä, vaikka kyselyvastauksen perusteella ei ole mahdollista erottaa, mistä erilaiset käsitykset ovat peräisin.³² Tarkastelen tässä alaluvussa, millä tavoin alastomuus liittyy nykysaunan rituaalisuuteen ja pyhyteen kyselyvastauksissa. Katson teemaa etenkin antropologiasta peräisin olevan liminaalisuuden käsitteen kautta ja lopuksi pohdin Foucault'n heterotopian käsitettä suhteessa saunaan ja alastomuuteen.

Etenkin sauna, mutta siihen liitettynä myös alastomuus mainitaan pyhinä myös muutaman kerran saunakyselyjen vastauksissa. Samoin saunan rituaaliset piirteet tulevat vastauksissa esiin, ja saunomista myös kuvataan esimerkiksi sanoilla ”arjen rituaali” ja ”viikonlopun rituaali.” (STK.) Antropologi Lisa Edelsward on tarkastellut saunomista siirtymäriittinä ja kirjoittaa siinä yhteydessä saunassa tapahtuvasta henkisestä puhdistumisesta (Edelsward 1991, 105–106). Keskeinen saunaa koskeva rituaalisen muutoksen piirre on saunan puhdistava ja uudistava vaikutus, joka yhdistetään monessa vastauksissa rentoutumiseen:

Saunominen on myös kokemuksena kiinnostava, koska siinä ovat voimakkaina kehollinen ja sielullinen elementti. Uskon, että kyse on muustakin kuin vain kehon puhdistumisesta, saunassa puhdistuu parhaimmillaan myös sisältä. Se pakottaa rentoutumaan. (STK.)

Vastauksissa toistuvat usein saunan rooli arjen ja pyhän tai vapaa-ajan erottajana. Seuraavassa sitaatissa yhdistetään myös spatiaalinen siirtymä kaupungista maalle, jonka voi ajatella viittaavan myös saunan luonnonläheisyyteen: ”Sauna on siirtymäriitti arjesta vapaalle tai kaupungista maalle.” (STK.) Seuraava vastaus taas liittyy alastomuuden, pyhyiden, luonnon ja puhdistautumisen:

³² Missä määrin nykysaunakulttuurissa vaikuttavat suomalaisen kansanperinteen uskomukset saunan ja alastomuuden pyhydestä ja missä määrin alastomuutta torjuvasti lähestyvät käsitykset nousevat vaikkapa uusliberaalin yhteiskunnan ja massamedian vaateista, joita on edellä kuvattu? Alastomuus on suomalaisessa agraariyhteiskunnassa ollut väekäs tila ja yhtä aikaa sekä voimallinen että vaarallinen. Alastomuuteen liitettävän epämukavuuden voi nähdä juontavan myös alastomuuteen liitetystä vaarasta ja haavoittuvuuden ajatuksesta, joka suomalaisessa perinteessä on liitetty pahan silmään. Alaston ruumis on ollut alttiina ilman suoja. Myös Barcan nostaa esiin haavoittuvuuden yhtenä alastomuuteen liitetystä negatiivisista merkityksistä ja metaforista, mutta kuvaa tilaa hyvin konkreettisesti aseetta tai ilman puolustusvälineitä olemisena (Barcan 2004, 134–135).

Tärkeintä on, että saunakulttuurissa säilyy luonteva alastomuus ja samalla ihmisiä yhdistävä arvokas kokemus, joka on parhaimmillaan pyhä ja luontoa kunnioittava, henkisesti ja fyysisesti puhdistava kokemus. (STK.)

Alastomuus määritellään oleelliseksi saunan pyhyiden tekijäksi muutamissa vastauksissa, mutta päämäärä, puhdistuminen ja rentoutuminen nähdään useissa vastauksissa tärkeimmäksi. Kaikki eivät näe alastomuutta rentoutumisen ja puhdistautumisen edellytyksenä: "[S]auna on rentoutumisen pyhättö, jossa jokainen pukeutukoon niin että voi rentoutua." (SK.)

Edelsward kirjoittaa Arnold van Gennepin ja Victor Turnerin liminaalitilan käsitteestä, jossa alastomuus on yksi liminaalisen olennon tyypillisistä ominaisuuksista (Edelsward 1991, 146). Turner kirjoittaa *Rituaali*-teoksessaan seuraavasti:

[L]iminaalisilla olennoilla ei ole statusta, omaisuutta, tunnusmerkkejä, arvoasemaa tai roolia ilmaisevaa vaatetusta, asemaa sukulaisuusjärjestelmässä – ei siis mitään, minkä avulla heidät voitaisiin erottaa muista kokelaista tai uuteen asemaan vihittävistä noviiseista (Turner 2007 [1969], 107–108).

Turnerin liminaalisen olennon piirteet ovat hämmästyttävällä tavalla kuin suoraan sauna-alastomuudesta kertovista kyselyvastauksista. Liminaalisten olentojen keskinäistä suhdetta Turner kuvaa täydeksi tasa-arvoksi: liminaalisen ryhmän toveruus ylittää hierarkiat. Liminaalitilassa olevat, siirtymäriittä läpikäyvät ovat paradoksaalisessa ja monitulkintaisessa tilassa, jossa tavanomaiset kategoriat ovat sekaisin (Turner 1967, 97–100.) Turner kuvaa liminaaliolentojen yhteisöä latinan sanalla *communitas* (Turner 2007 [1969], 108–109). Liminaalitilaan Turnerin liittämä *communitasin* ajatus on myös kiinnostava suomalaisen saunan ja alastomuuden kohdalla. Saunan yhteisöllisyys nousee esiin läpileikkaavana teemana koko Saunatuulevaisuuskyselyssä, ja muutamissa vastauksissa, kuten tämän alaluvun toisessa sitaatissa, yhteisöllisyys liitetään myös alastomuuteen.

Nykysaunominen liittyy harvoin ikäkausisiirtymiin tai ihmisen sosiaalisen aseman muutokseen, kuten Turnerin Sambian Ndembu-kansan kuvauksissa. Siirtymäriitit ovat kuitenkin niin Turnerin kuin van Gennepin mukaan kattavampi käsite eli niillä voidaan viitata myös muutoksiin yksilön tai yhteisön fyysisissä, mentaalisisä tai emotionaalisisä olosuhteissa (Turner 1967, 94). Edelläkuvatut henkisen puhdistumisen ja rentoutumisen, arjen ja pyhän tai vapaa-ajan sekä kaupungin ja luonnon muutokset ovat tällaisia.

Pyhyyteen liittyvään rajanvetoon kuuluvat rituaalisten rajalla tai kynnyksellä olemisten ja siirtymisten lisäksi tabut, joilla rajataan ja rajoitetaan tiettyjä asioita tai toimintaa. Edelsward nostaa tabut ja erilaiset käyttäytymissäännöt myös esiin liminaalista tilaa luonnehtivina (Edelsward 1991, 90). Kimmo Käsälä (2013) on gradussaan erotellut neljä käyttäytymisnormia, neljä tabua, joista yksi on vaatteiden kieltäminen. Vaatteettomuutta kuvataan muutamissa kyselyvastauksissa pyhänä ja aitona ja vaatteet jopa kielletään, kuten edellisessä alaluvussa kirjoitin. Osassa vastauksissa voi nähdä ehdottomuutta, kuten huutomerkkejä ja vahvistussanoja. Toisaalta lukuisissa vastauksissa suhtaudutaan neutraalisti tai hyvin suopeastikin

vaatteisiin saunassa, joten vaatetabu ei ole kaikissa konteksteissa yhteisesti jaettu. Alastomuuteen liittyy myös jo alaluvussa 4.4. esillä ollut seksuaalisuuden tabu.³³

Palaan tämän pääluvun ensimmäisessä alaluvussa kuvattuihin sauna-alastomuuden merkityksiin ja piirteisiin, jotka muistuttavat vahvasti liminaalisten olentojen kuvausta. Alastoman saunojan statuksettomuuden, hierarkiattomuuden, tasa-arvon sekä paradoksaalisuuden ja monimerkityksellisyyden ominaisuuksia voi lähestyä myös Foucault'n monitulkintaisen heterotopian käsitteen kautta. Liminaalisuus eli kynnyksellä, välitilassa tai siirtymässä oleminen on monin tavoin heterotooppista.

Heterotopiat ovat myyttisen ja todellisen yhdistelmiä, mutta todellisia paikkoja. Foucault kuvaa heterotopian lajeja, joista moni muistuttaa myös saunaa: Foucault'n kriisiheterotopian ajatus muistuttaa sellaisenaan ikäkausisiirtymäriittejä sekä saunaan ja alastomuuteen yhdistettyjä rituaalisia siirtymiä. Saunat voi rinnastaa myös "omalla aikavyöhykkeellä" oleviin väliaikaisen tilan luoviin lomapaikkoihin, ja puhdistautumista vaativien heterotopioiden kohdalla Foucault mainitsee itsekin saunat. Museoihin heterotopioina liitetyt aikakasaumat muistuttavat saunan ylisukupolvisuutta ja Seesmeren kuvaamaa monessa ajassa olemista.³⁴ (Foucault 1984, 3–4; 7.) Yksi tulkinta on nähdä saunan ja alastomuuden tasa-arvo jonkinlaisena yhteiskunnallisena tarkkaan määrättyä utopiana eli heterotopiana, jonka tasa-arvon ja hierarkiattomuuden tavoitteita toistetaan saunaa koskevassa diskurssissa.

Siirtymäriiteissä henkisen muutoksen läpikäyvän ihmisen kuvataan olevan statuksettomassa tilassa, joka tilana on jollain lailla häilyvä ja epävarma. Alastomuus on yksi keskeisistä liminaalisuuden piirteistä. Rituaaliteoria toisaalta korostaa pikemminkin kuulumattomuutta mihinkään, kun saunassa heterotooppisena tilana Seesmeren tutkimuksen mukaan kuulutaan yhtä aikaa moneen aikaan ja paikkaan. Heterotooppisuuden monitulkintaisuus ja liminaaliseen tilaan kuuluva epäjärjestys auttavat joka tapauksessa ymmärtämään myös alastomuudelle annettujen merkitysten moninaisuutta ja ristiriitaisuutta.

4.7 Yhteenvedoa ja pohdintaa sauna-alastomuuden merkityksistä

Millaisia merkityksiä alastomuudella on suomalaisessa nykysaunomisessa ja millaisia muutostarpeita sauna-alastomuuteen liittyy? *Tule tekemään saunatulevaisuutta* ja *Seurasauna*-kyselyjen vastaukset sisälsivät runsaasti eksplisiittisiä ja implisiittisiä mainintoja alastomuudesta saunassa. Alastomuuteen ja saunaan liitetään paljon samoja merkityksiä, ja osin onkin mahdotonta eritellä, onko kyse saunomisen vai alastomuuden

³³ Myös Kängsälän tunnistamat kaksi muuta tabua, alkoholi ja riitaan johtava keskustelu, esiintyvät jollain tavalla myös tämän tutkimuksen aineistoissa.

³⁴ Laura Seesmeri käsittelee tutkimuksessaan saunaa Foucault'n heterotopian näkökulmasta sitä kautta, että heterotopioilla on kyky asettaa rinnakkain monia paikkoja ja aikoja, se on kuin paikkojen ja aikojen risteymä. Seesmeri kuvaa saunaa heterotooppisena tilana myös erilaisten dikotomioiden purkamisen kautta. (Seesmeri 2018, 241.) Vaikka Seesmeri ei käsittele alastomuutta tutkimuksessaan, hän käsittelee saunan heterotooppisuutta ruumiillisen kokemuksen ja muun muassa mielen ja ruumiin sekä luonnon ja kulttuurin dikotomian purkautumisen kautta.

merkityksistä – useimmiten molemmista. Alastomuuden tematiikka tuo mukanaan kysymyksiä sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja vallasta, ja nämä teemat tulevat esiin myös sauna-alastomuudessa. Kokoan tässä alaluvussa huomioita suomalaisesta sauna-alastomuudesta ja sen merkityksistä. Kiinnitän huomiota suomalaisen sauna-alastomuuden erityislaatuihin, ambivalensseihin ja ristiriitaisuuksiin.

Suomalaisten suhdetta alastomuuteen pidetään usein erityislaatuisena juuri saunakulttuurimme vuoksi. Kyselyjen vastausten perusteella alastomuuteen saunan yhteydessä liitetyt metaforat ja merkitykset toistavat kuitenkin pitkälti yleisesti länsimaissa vallalla olevia ja olleita ajatuksia, joita Ruth Barcan on tutkimuksessaan analysoinut, vaikka eroja ja sauna-alastomuuden erityispiirteitäkin on. Barcanin huomio alastomuuden ambivalenssista, sen merkitysten keskinäisistä ristiriitaisuuksista, pitää paikkansa myös suomalaisessa sauna-alastomuudessa.

Barcanin esiinnostamista alastomuuden positiivisiksi arvetetuista merkityksistä vahvimpana vastauksissa näkyvät autenttisuuteen, avoimuuteen, luontoon ja luonnollisuuteen sekä totuudellisuuteen liittyvät merkitykset, joihin suomalaisessa saunakulttuurissa omalaatuisella tavalla yhdistyy ajatus tasa-arvosta. Vastaukset toistavat, kuinka sosiaaliset ja kulttuuriset roolit jäävät vaatteiden kanssa saunan ulkopuolelle ja lauteilla istutaan statuksettomina, aitoina ja tasa-arvoisina, mikä edistää hyvää vuorovaikutusta ja keskustelua. Tittelit naulaan -diskurssiin yhdistyvä tasa-arvon ajatus kietoutuu moniin muihin saunakulttuurin piirteisiin ja merkityksiin, joista aineisto kertoo. Ihmisten yhteiskunnallisen epätasa-arvon taakseen jättävä sauna on ideaali ja tavoite, jonkinlainen utopia tai heterotopia, joka tuskin koskaan on ihan sellaisenaan todellisuutta: käsitykset ja päätelmät, joita teemme toisista ihmisistä niin alasti kuin vaatetettuina sekä erilaiset hierarkiaerot eivät katoa saunassa, vaikka tasa-arvodiskurssi voi mahdollisesti eroja kaventaa.

Samaan aikaan kun alastomuus nähdään tasa-arvon tuojana ja vahvistajana, aineiston vastaukset kertovat, millä tavoin sauna ei ole kaikille avoin ja tasa-arvoinen. Käsitteet normatiivisesta ruumiista ja sukupuolesta vaikuttavat jopa konkreettisiin mahdollisuuksiin saunoa. Vastauksista käy selväksi, että alastomuuden nähdään olevan hankalampaa muille kuin miehille ja eri tavoin ruumiillisista normeista poikkeaville. Alastomuuden historia ja merkitykset ovat sukupuolittuneita, mikä näkyy myös suomalaisessa saunakulttuurissa esimerkiksi naisiin kohdistuvana häirintänä. Naisruumiin erotisoinnin sekä yleisen alastomuuden ja seksuaalisuuden yhdistämisen voi nähdä yhtenä syynä häirinnälle. Aineistossa on vahvasti esillä saunakulttuurin rakentuminen binääriselle sukupuolikäsitykselle ja heteroseksuaaliselle oletukselle. Sukupuoleltaan muut kuin naiset ja miehet suljetaan usein pois saunan tilallisista tai ajallisista järjestyksistä. Vastauksissa haastetaan binääristä sukupuolikäsitystä, toivotaan ratkaisuja saunoissa tapahtuvaan häirintään ja mahdollisuutta olla saunassa verhottuna.

Vaikka muuten alastomuus on poikkeava tila vaatetetussa yhteiskunnassa, saunassa se on sallittua ja oletettua. Alastomuutta ei silti pidetä helppona; vastauksista välittyy kiusallisuuden ja häpeänkin kokemuksia, mutta usein niistä ei puhuta kovin suoraan, vaan ne tulevat esille alastomuuden peittämisen toiveena. Alastomuus koetaan jopa epämiellyttävänä pakkona, joka voi estää saunomisen yleisissä saunoissa

kokonaan. Yleisimpänä alastomuuden perusteluna niin eksplisiittisesti kuin implisiittisesti tuntuu olevan perinne, jolla sauna-alastomuus legitimoidaan. Alastomuus ja alastomuuden perinteisyys merkitsee aitoa, autenttista ja pyhääkin. Oletus alastomuudesta koskee kuitenkin vain binääriseen sukupuolijakoon perustuvia saunoja; yleisissä saunoissa eri sukupuolten yhteisaunomisen osalta käytäntö on Suomessa pikemminkin se, että verhoudutaan esimerkiksi uima-asuun.

Saunassa ollaan myös lähellä luontoa, ja alastomuus on yksi tämän luonnollisuuden ilmentymistä ja mahdollistajista. Luonto ja alastomuus liittyvät länsimaisissa käsityksissä tiiviisti yhteen. Lähtökohtaisesti alaston ihminen on erityisen ruumiillinen, ja saunakuvauksissa alastomuuteen liitetään positiivinen yhteys omaan kehoon, yhteys luontoon ja moniaistinen kokonaisvaltainen kokemus. Luontoon ja luonnollisuuteen liitetään myös monenlaisiin ruumiisiin tottuminen.

Kun tittelit jäävät naulaan, tuntuu joidenkin kuvausten mukaan kuitenkin myös tunteva ruumis jäävän löylyhuoneen ulkopuolelle ja lauteilla mukana onkin vain "korvien väli". Alastomana olemme erityisen tietoisia ruumiistamme, mutta statuksettomuuden ajatus kuin työntää ruumista pois kokemuksesta. Ruumis saa merkityksiä, joita on liitetty aineettomaan ja abstraktiin ja alaston ruumis on sielumme ja sisäisyytemme sekä näkymätön että näkyvä metafora tai edustaja. Alaston ruumis saunassa näyttää siis yhtäältä toistavan länsimaista henki-ruumis-dualismia: saunassa onkin läsnä vain henki, mieli tai sielu. Osa vastauksista kertoo alastomista ja statuksettomista ihmisistä, jotka ovat saunassa tasa-arvoisina keskustelijoina. Kyselyvastausten tasa-arvoinen tila muistuttaa Jürgen Habermasin määrittelemää julkista tilaa tai sfääriä; sauna on osalle kyselyvastaajista samanlainen idealisoitu keskustelun paikka kuin Habermasin julkinen tila.

Sauna-alastomuuteen liittyen mielestäni kiinnostavimmat filosofiset ja yhteiskunnalliset kysymykset nousevat niistä ristiriitaisista merkityksistä ja käsityksistä, joita alastomaan ruumiiseen liitetään. Toisaalta saunassa ollaan abstrakteja lähes ruumiittomia sieluja ja toisaalta kokemus on erittäin ruumiillinen. Yleisen saunan lauteilla istuu tasa-arvoinen sauna-*communitas*, josta esimerkiksi ei-binääriset ihmiset on suljettu ulkopuolelle. Vaikka osa vastauksista kuvaa lähes ruumiittoman oloisia hierarkiattomia keskustelevia olentoja, kertoo osa vastauksista hyvin ruumiillisista saunakokemuksista. Nämä yhdistyvät taiteilija Pia Lindmanin ajatuksessa saunasta demokraattisena julkisena foorumina, jossa ruumiillisuus on osana julkista keskustelua (Lindman & Christ 2003, 199). Mitä tämä voisi tarkoittaa? Sauna-alastomuus on liminaalista ja heterotooppista, ja monitulkintaisuus, liminaaliseen tilaan kuuluva epäjärjestys ja tavanomaisuudesta poikkeaminen sekä vastakkaisten piirteiden yhtäaikainen läsnäolo tulee esiin myös alastoman ruumiin merkitysten moninaisuutena. Tämän voi nähdä Barcania seuraten liittyvän myös luonnon käsitteen liukkauteen.

Pohdin sauna-alastomuuden ristiriitaisuutta sekä siitä kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen kontekstissa aukeavia mahdollisuuksia seuraavassa pääluvussa.

5 MONIMERKITYKSIINEN SAUNA-ALASTOMUUS JA KRIITTINEN KULTTUURIPERINTÖTUTKIMUS

Tässä luvussa palaan työni teoreettisena taustana olevaan kriittiseen kulttuuriperintötutkimukseen. Pohdin lyhyesti muutamien esimerkkien avulla, millä tavoin saunakulttuurin ja sauna-alastomuuden merkityksiä sekä muutostarpeita voi tarkastella kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen kontekstissa: Millaisia auktorisoidun kulttuuriperintödiskurssin piirteitä saunaperintöön ja sauna-alastomuuteen liittyy? Mitä sauna-alastomuus tarkoittaa aineettomana perintönä? Miten katsoa sauna-alastomuutta kulttuuriympäristön käsitteen näkökulmasta? Mikä voi olla sauna-alastomuuden rooli kulttuuriperinnön aktiivisessa merkityksenantoprosessissa ja kulttuuriperinnön tekemisessä? Nostan esiin edellisen luvun tuomia näkymiä kulttuuriperinnön ristiriitaisuuteen ja pohdin, miten saunaan liitetyn vahvan yhteisöllisyyden ja keskustelullisuuden ajatuksen voisi liittää kulttuuriperinnön tekemiseen Siivosen tulevaisuusperinnön käsitteen ja Višnja Kisićin inklusiivisen kulttuuriperintödiskurssin hengessä.

Millaisia ns. **auktorisoidun kulttuuriperintödiskurssin** piirteitä suomalaisessa saunakulttuurissa on? Kansallisvaltioiden pönkittäminen kulttuuriperinnön avulla on yksi kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen kritiikin kohde. Samoin auktorisoidun kulttuuriperintödiskurssin piirrettä jättää huomiotta aliedustetut ryhmät ja vähemmistöt on kritisoitu. Myös sauna asettautuu niin aineiston kuin aiemman tutkimuksen valossa monin tavoin kansallisen identiteetin vahvistamisen kontekstiin – kyselyvastauksissa sauna yhdistettiin jopa maabrändiin – ja osin sen kautta myös luodaan eroa meihin ja muihin. Suhtautuminen alastomuuteen nostaa esiin erotteluja, ja ”muiden kuin suomalaisten” suhtautuminen alastomuuteen toistuu vastauksissa kulttuurisena kertomuksena. Vastaukset kertovat myös, että ruumiiltaan normatiivisesta poikkeavat ja vähemmistöjä tai aliedustettuja ryhmiä edustavat näyttäisivät jäävän ainakin yleisten saunojen kulttuurista paitsi tai sivuun, mikä myös osin kytkeytyy alastomuusperinteeseen.

Folkloristi Heidi Haapoja-Mäkelä on huomauttanut, että vaikka aineettoman perinnön Unesco-sopimukseen liittyvän elävän perinnön wikityössä³⁵ on nostettu esiin toive aliedustettujen ryhmien mukanaolosta, näyttäytyvät wikiluettelon perinteet keskiluokkaisina ja perinteisesti suomalaisiksi ja kansallisiksi määriteltyinä (Haapoja-Mäkelä 2020, 55, 61).³⁶ Kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen seuran manifestissa peräänkuulutettu kulttuuriperinnön tietoinen demokratisointi ja marginalisoitujen yhteisöjen ja ihmisten aktiivinen kutsuminen mukaan on yhä ajankohtaista ja relevanttia. Suomen Unesco-hakemuksen liitteenä olevan ns. yhteisöjen suostumuksen voi nähdä viestivän tätä tarvetta: valtaosa yhteisöjen kirjeiden allekirjoittajista on nimien perusteella miespuolisia ja mukana olevien saunayhteisöjen joukossa ei näyttäisi olevan millään tapaan aliedustettuihin ryhmiin kuuluvia³⁷ (Hakemus Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon: Sauna culture in Finland. Consent of communities). Toisaalta Saunaringille toteutettu kysely ja sen tulosten ympärille toteutettu *Tule tekemään saunatulevaisuutta* -webinaari ovat nostaneet Saunaringin ja sen piirissä toimivien saunayhteisöjen tietoisuuteen tarpeen kehittää saunakulttuurin yhdenvertaisuutta. Kysymykset alastomuudesta kuuluvat tämän keskustelun keskiöön.

Mitä saunominen on **aineettomana perintönä**? Vaikka Unescon aineettoman perinnön sopimuksen on nähty olevan yksi askel kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen haastaman auktorisoidun kulttuuriperintödiskurssin purkamisessa, on sopimusta pidetty ongelmallisena. Aineettoman ja aineellisen erottaminen on keinotekoista (Smith 2015 [2014], 141). Tämä tulee hyvin esille saunakulttuurin kohdalla, ja myös sauna-alastomuutta ja sen merkityksiä määrittävät materiaaliset puitteet. Keinotekoisuus todetaan jo itse Unescon sopimuksessakin, kun siinä kirjoitetaan aineettoman ja aineellisen vuorovaikutuksesta ja kuinka aineetonta kulttuuriperintöä luodaan jatkuvasti uudelleen suhteessa ympäristöön ja vuorovaikutuksessa luonnon kanssa (Yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta 2013). Olen samaa mieltä Laurajane Smithin kanssa, että kulttuuriperintö on siinä mielessä täysin aineetonta, että ilman (aineetonta) merkityksenantoa ei kulttuuriperintöä ole olemassa. Materiaalinen kuitenkin vaikuttaa tuohon merkityksenantoon ja merkityksenanto materiaaliseen.

Kun analysoidaan saunomista ja sauna-alastomuutta Emilia Rönkön **kulttuuriympäristön** toisiinsa kietoutuneiden ulottuvuuksien tai rakenne-elementtien kautta, on mahdollista todeta, että saunojen fyysinen ympäristö kertoo tietynlaisesta vallanjaosta ja sukupuolittamisesta ja kyselyvastaukset kertovat tuon vallanjaon haastamisen tarpeesta. Arkkitehtuuri asettaa puitteet ja ehdot saunomiselle, kun arkkitehtoniset ja materiaaliset järjestelyt kytkevät saunan, alastomuuden ja sukupuolen yhteen (Alasuutari 2006, 101–103). Saunaperinteen tilallis-materiaaliset, fyysisen

³⁵ Osa Unescon sopimusta on aineettoman perinnön luettelointi. Avoimessa elävän perinnön wikiluettelossa voivat erilaiset yhteisöt esitellä kulttuuriperintöään ja wikiluettelossa olevia kohteita on mahdollista ehdottaa kansalliseen elävän perinnön luetteloon. (Elävä perintö -wikisivusto.)

³⁶ Moninaisuutta pyritään tuomaan mukaan hiljattain julkistetun elävän perinnön lähettiläshaun avulla. Syksyllä 2022 käynnistyneeseen hankkeeseen valitaan avoimen haun kautta seitsemän henkilöä kulttuurisesti erilaisista taustoista elävän perinnön lähettiläiksi. (Museoviraston verkkosivusto, 2022).

³⁷ Tätä tulisi tarkastella lähemmin. Olen tehnyt oletuksen miltei ainoastaan allekirjoittajien ja saunayhteisöjen nimien perusteella.

ympäristön järjestelyt tukevat binääristä sukupuolikäsitystä ja kertovat tarpeesta pitää kaksi sukupuolta erillään. Tällaisten vakiintuneiden käytäntöjen, joita fyysinen ympäristö tukee, kyseenalaistaminen voi olla vaikeaa. Sauna instituutiona, perinteenä ja fyysisenä ympäristönä vaikuttaa vuorovaikutuksen muotoihin eivätkä yleiset saunat yleensä mahdollista vaikkapa perheiden tai eri sukupuolia olevien ystävien yhteistä saunomista, kuten kyselyvastaukset kertovat.

Muutokset käsityksissämme, asioihin, tiloihin ja toimintaan sitomissamme merkityksissä, aiheuttavat muutostarpeita toimintaan ja sitä kautta fyysiseen ympäristöön. Tämä kaikki vaikuttaa myös saunaan ja saunomiseen moniaistisena, esteettisenä kokemuksena. Tyypillisesti fyysiset tilat kuitenkin muuttuvat käyttäjien tarpeita ja merkityksiä hitaammin (Rönkkö 2012, 172). Kulttuuriperinnön kohdalla, kun menneisyysnäkökulma on perinteisesti korostunut, kertoo fyysinen ympäristö usein enemmän menneisyyden tarpeista ja merkityksistä kuin nykyhetkestä (ja tulevaisuudesta). Toisaalta fyysinen ympäristö toimii muistumana aiemmista käsityksistä tai toimii käsitysten ja merkitysten säilyttäjänä.

Entä millä tavoin sauna-alastomuutta voisi lähestyä, kun ajatellaan kulttuuriperintöä aktiivisena tekemisenä ja merkityksenannon prosessina? Kulttuuriperinnön mieltäminen aktiiviseksi prosessiksi pitää sisällään ajatuksen perinnöstä tekemisenä, jota voidaan ja jota on tietoisesti muokattava maailman muuttuessa. Tähän liittyy ajatus merkityksistä neuvottelusta ja luonnon- ja kulttuurinkirjon huolenpidosta. Katriina Siivosen **tulevaisuusperinnön** käsite tavoittelee mielestäni juuri tätä. Ekologisen kestävyys tavoite asettaa toiminnalle ensisijaiset kehykset ja kulttuuri ja kulttuuriperintö toimivat (myös) keinoina ekologisen kestävyys, niin ihmisen kuin muun luonnon hyvinvoinnin takaamisen. Siivosen määrittelemässä tulevaisuusperinnössä sosiaalisesta ja kulttuurisesta kestävydestä kertovat etenkin vaatimus kulttuuriperintötyön laajasta osallisuudesta ja yhteistoiminnallisuudesta sekä Siivosen kulttuurisen kestävyys määritelmä: kulttuurista kestävyttä on Siivosen mukaan mahdollisuus vaikuttaa omaksi kokemansa kulttuurin muutoksen määrittämiseen. (Siivonen 2020, 16.)

Kulttuuriperintö on perinteisesti valjastettu yhteisyyden luomiseen ja yhteisten tavoitteiden määrittämiseen, josta sauna on hyvä esimerkki. Myös Siivonen viittaa tulevaisuusperinnön luomisessa yhteistoiminnallisuuteen, laajan osallisuuteen ja yhdessä määrittelyyn, vaikka huomauttaakin, että määrittelyvallan tulisi olla yksilöllä, kun puhutaan aineettomasta kulttuuriperinnöstä ja kulttuurisesti kestävästä kulttuuriperinnöstä (Siivonen 2020, 15–16). Erilaisten vähemmistöjen tai aliedustettujen ryhmien näkökulmat voivat jäädä tavoittamatta, samoin muuten valtavirrasta poikkeavat käsitykset, jos tähtäimessä ovat kaikkien yhteiset tavoitteet. Višnja Kisićin esittelemään inklusiiviseen kulttuuriperintödiskurssiin kuuluu ajatus kulttuuriperinnöstä lähtökohtaisesti ristiriitaisena eikä tavoitteena ole välttämättä pyrkiä yhteisiin, kaikkien jakamiin käsityksiin tai tavoitteisiin (Kisić 2016, 49, 54–57). Ajatuksen voi rinnastaa maankäytönsuunnittelun prosesseissa tunnistettuihin erilaisiin osallisuuden paradigmoihin. Niistä agonistisessa teoriassa mukana olevien osapuolten toimintaa voidaan pitää yhteisenä keskustellen etenevänä ymmärryshakuisena

prosessina, jossa tuetaan erilaisten todellisuuksien kohtaamista, mutta ei välttämättä pyritä konsensukseen vaan hyväksytään ristiriidat. (Bäcklund & Mäntyselä 2009, 24–26.)

Mitä tämä voisi tarkoittaa saunakulttuurin ja sauna-alastomuuden kohdalla? Kisić kirjoittaa kulttuuriperinnön ristiriitaisuudesta keskustelun tilojen avaajana (Kisić 2016, esim. 57). Tässä tutkielmassa kahden kyselyn vastaukset kertovat sekä filosofisista että käytännön ristiriitaisuuksista ja muutostarpeista, joita saunaan ja sauna-alastomuuteen liittyy. Saunakulttuurin ja siihen kuuluvan alastomuuden kohdalla erilaiset edellisessä pääluvussa esillä olleet ristiriidat voisivat toimia keskustelun tilan avaajina. Ristiriita tasa-arvoiseksi mielletyn ja tosiasiasa jopa syrjivänä tilana koetun saunan välillä on keskeinen. Samoin filosofisempi ajatus ruumiista sielun ja sisäisyyden edustajana ja toisaalta alastoman ruumiin moniaistisen kokemuksen ristiriita voisi avata pohtimaan suhdettamme ruumiiseen, ympäristöön ja toisiimme saunaakin laajemmin. Monet ristiriidoista kytkeytyvät myös tarpeisiin muuttaa saunakulttuuria. Muutosta kuitenkin hidastavat perinteen auktoriteetti ja fyysisten rakenteiden merkityksiä verkkaisempi muutos. Ristiriidat liittyvät sauna-alastomuuteen monin eri tavoin. Osa sauna-alastomuuden merkityksistä myös käsittelee eksplisiittisesti sauna-alastomuutta kulttuuriperintönä, kun vastauksissa aktiivisesti määritellään saunaa ja alastomuutta kulttuuriperintönä.

Toteutettujen kyselyjen ja sauna-alastomuuteen keskittymisen kautta on myös avautunut erilaisia käsityksiä ja näkemyksiä sauna-alastomuudesta, jotka kertovat eri tavoin marginalisoitujen tai ruumiillisista normeista poikkeavien kokemuksia. Toisaalta havainto, että marginalisoituihin ryhmiin kuuluvista puhutaan pääosin kolmannessa persoonassa³⁸, vahvistaa tarvetta kehittää kulttuuriperinnön yhdenvertaisuutta ja kiinnittää erityistä huomiota perinteisesti aliedustettujen ryhmien mukanaoloon. Osin vastaukset kertovat joko omakohtaisesti tai toisen oletuksina saunakulttuurin yhdenvertaisuuden haasteista. Vahva kulttuurinen kertomus tasa-arvoisesta saunasta ja oletus saunassa alasti olemisesta – tai etenkin siitä nauttimisesta – ei ole yhteisesti jaettu. Saunan kohdalla moni asia on suomalaisessa kulttuurissa otettu itsestäänselvyytensä. Kyselyvastaukset kertovat muutostarpeista, joita aktiivisessa kulttuuriperintötyössä voidaan ottaa huomioon ja kehittää saunakulttuuria ja siihen keskeisesti liitettyä alastomuuskulttuuria vastaamaan tarpeita.³⁹

Kisić nostaa esiin erilaiset kulttuuriperinnön tekemisen ja hallinnan osallistavat menetelmät, kuten keskustelut ja taiteelliset interventiot. Ne voivat rohkaista moninäkökulmaisuuksien ja kriittisiin kulttuuriperinnön lähestymistapoihin. Myös

³⁸ Pohdin alaluvussa 4.4 etenkin ei-normatiivisten tai jollain lailla vähemmistöjen tai aliedustettujen ryhmien näkyvyyttä vastausaineistossa. Alastomuudesta kirjoitetaan useimmiten kolmannessa persoonassa. Uskon, että havainnot suomalaisen saunan yhdenvertaisuuden puutteista ovat oikeansuuntaisia, mutta kuten kirjoitin, on olemassa vaara, että vahvistetaan me ja muut -asetelmaa ja toiseuttamista, jos puhutaan ”toisten puolesta”.

³⁹ Suomalaisen saunakulttuurin saralla esimerkiksi elävän perinnön Saunaringillä on mahdollisuus toimia esimerkkinä ja keskustelun käynnistäjänä. Toisaalta vapaaehtoisvoimin toimivat ringit ovat resursseiltaan melko vähäisiä. Saunatulevaisuuskysely kokonaisuudessaan, mutta myös kyselyn alastomuuteen liittyvät tässä tutkimuksessa analysoidut teemat, voivat toimia hyvinä lähtökohtina keskustelulle ja neuvottelulle.

kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen seura peräänkuuluttaa manifestissaan uudenlaisten ja kekseliäiden tiedonkeruun tapojen käyttöä kulttuuriperintöä koskevien muutoksen mahdollistamiseksi, ja Katriina Siivonen on tulevaisuusperinnön käsitteen määrittelyssään todennut, että tulevaisuusperintötyössä tarvitaan kulttuuriperintötyön ja tulevaisuustyöskentelyn metodien yhdistämistä. (Kisić 2016, 295–296; Association of critical heritage studies -seuran verkkosivusto; Siivonen 2020, 19–20; alaviite 64). Keskustelu ja neuvottelu ovat keskeisessä roolissa kestävän tulevaisuuden ja kestävän kulttuuriperinnön tekemisessä. Ehdotan pro graduni viimeisessä luvussa jatkotutkimusta, jossa yhdistyvät em. ajatukset ja sauna keskustelun paikkana: vaikka kyselyvastausten mukaan sauna ei ole suinkaan niin tasa-arvoinen ja yhdenvertainen kuin osassa vastauksista esitetään, uskon, että saunalla on erityisiä mahdollisuuksia toimia kestävän tulevaisuuden pohdinnan ja luomisen paikkana, mihin voi saada työkaluja esimerkiksi tulevaisuudentutkimuksen ja taiteen metodeista.

6 PÄÄTÄNTÄ

Lopuksi pohdin työni kokonaisuutta, vedän yhteen kiinnostavimpia huomioita ja esitän jatkotutkimuksen ajatuksia. Olen tarkastellut suomalaisen sauna-alastomuuden merkityksiä ja alastomuuteen kytkeytyviä muutostarpeita. Edellisessä luvussa käsittelin sitä, mitä saunominen ja sauna-alastomuus voisivat tarkoittaa aktiivisena kulttuuri-perinnön tekemisenä, jossa tietoisesti ajatellaan perinnön vaikutuksia tulevaisuuteen. Taustalla on ollut koko ajan ajatus kestävämmän saunakulttuurin ja kulttuuriperintö-työn kehittämisestä; ajatus kulttuuriperinnöstä aktiivisena ja tulevaisuuteen vaikuttavana tekemisenä sekä ristiriitoja sisältävänä merkityksellistämisen prosessina sisältää myös kannustuksen toimia kestäväen suomalaisen saunaperinteen edistämiseksi.

Kyselyvastausten analyysin kautta hahmottui ymmärrys suomalaisen nykyisen (ja hieman historiallisenkin) sauna-alastomuuden merkityksistä. Sauna-alastomuuteen liitetyt merkitykset toistavat monin tavoin länsimaiselle ajattelulle yhteisiä alastomuuden merkityksiä, joista keskeinen on alastomuuden liittäminen luontoon ja vaatetuksen kulttuuriin ja sosiaaliseen: tittelit eli kulttuurin ja sosiaalisen aseman ilmaukset riisutaan pukuhuoneen naulaan ja lauteilla ollaan autenttisia ja luonnollisia. Suomalaisen saunakulttuurin erityispiirre on ajatus alastomuudesta tasa-arvon mahdollistajana. Alastomuuden kuvataan tuottavan tasa-arvoa ja hierarkiattomuutta, jonka nähdään edistävän yhteisöllisyyttä ja hyvää keskustelukulttuuria. Alastomuuden nähdään myös takaavan saunomisen perinteisyyden.

Vaikka vastauksissa kerrotaan positiivisesta suhtautumisesta alastomuuteen ja sauna-alastomuutta pidetään muun muassa tärkeänä luonnollisen ruumiinkuvan muodostumisen kannalta sekä tasa-arvon edistäjänä, koetaan alastomuus saunassa myös sosiaalisena pakkona. Alastomuus voi tuntua hankalalta myös saman- sukupuolisten kanssa, mutta useimmiten vastauksissa viitataan yhteissaunojen epämiellyttävyyteen ja etenkin naisten kohtaamaan häirintään. Vastaukset kertovat, että alastomuus on helpompaa norminmukaisille ruumiille. Alastomuuteen liittyvät pohdinnat liittyvät myös eri kulttuureista tulevien mahdollisuuksiaan saunaa. Suomalaiseen saunakulttuuriin kuuluu vahvasti miehet ja naiset erottelevia käytäntöjä, ja binäärisen sukupuolikäsityksen haastaminen on kyselyn vastauksissa vahvasti esillä. Jaon binäärisesti määriteltyihin pukutiloihin ja saunoihin nähtiin olevan myös este

perheiden ja ystäväryhmien saunomiselle. Kaikkien sukupuolten yhteinen sauna onkin monen toiveena, ja saunakulttuurissa tapahtuvan negatiivisen toiminnan, kuten häirinnän, kitkemiseksi ehdotetaan konkreettisia toimia.

Saunassa alastomana ollaan erityisen ruumiillisia ja alastoman ruumiin kautta kuvataan myös yhteyttä luontoon. Vastauksissa kuvaillaan saunan moniaistisuutta ja kokemuksia iholla ja ruumiissa. Toisissa kuvauksissa taas sauna-alastomuuteen liitetyt tasa-arvon ja statuksettomuuden merkitykset työntävät tuntevaa ruumista etäämmälle ja saunassa oleva alaston ruumis on pikemminkin ihmisen abstrakti kuva. Tällaisten keskenään ristiriitaisten kuvausten ja merkitysten voi nähdä liittyvän sekä saunan liminaalisuuteen että luonnon käsitteen monimerkityksisyyteen ja ”liukkauteen”. Foucault’*n* heterotopioiden kuvaukset ja liminaaliseen tilaan kuuluva epäjärjestys ovat yksi suunta lähestyä alastomuuden monia merkityksiä ja merkitysten ambivalenttiutta.

Missä määrin kyselyvastausten voi ajatella kertovan jotain yleistä suomalaisesta saunakulttuurista? Vai onko sellaiselle tarvettakaan? Suomalainen saunakulttuuri ei toki tyhjenny kahden kyselyn vastauksiin ja niiden analyysiin, mutta vastaukset nostavat esiin olemassaolevia haasteita ja käsityksiä. Voi myös kysyä, missä määrin on hyödyllistä puhua suomalaisesta saunakulttuurista? Olisiko saunakulttuurin elävyyden ja muutoksen mahdollistamiseksi parempi puhua monikossa saunakulttuureista – ja saunatulevaisuuksista? Tässä tutkielmassa alastomuutta on tarkasteltu erityisesti yleisten saunojen näkökulmasta. Yksi kiinnostava sauna-alastomuuden tarkastelukulma olisi perheiden saunakulttuurit. Voisi olla myös kiinnostavaa seurata ja analysoida alastomuuteen liittyviä muutoksia.⁴⁰

Kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen keskeisten ajatusten kautta hahmottuu tarve kestävämmän kulttuuriperintötyön kehittämiseen, mikä pitää sisällään tulevaisuuden huomioimisen. Syvensin Katriina Siivosen tulevaisuusperinnön käsitettä Višnja Kisićin huomiolla kulttuuriperinnön ristiriitaisuudesta ja pohdin, että sauna-alastomuuden ristiriitaisuudet voisivat toimia keskustelun tilan avaajina Kisićin ehdottamalla tavalla. Ajatus kulttuuriperintöön elimellisesti kuuluvista ristiriitaisuuksista ja ristiriitojen kyky avata keskustelun tiloja herätti ajatuksia jatkotutkimuksesta. Työni voikin nähdä myös jatkotutkimuksen teoreettisena pohjana, johon kaksi kyselyä vastauksineen ovat tuoneet jo hieman empiriaa – teorian osuus työstä on verrattain suuri.

Jatkotutkimusideani *Saunadialogit* on inspiroitunut kulttuuriperintötyön tarpeista uudenslaisiin metodeihin ja laajempaan osallisuuteen. Edellä mainituista syistä hyödynnän jatkotyöni aineistonkeruussa ja tiedontuotannossa taideperustaisen tutkimuksen metodeja ja ammennan ns. dialogisesta taiteesta. Työssä tarkastellaan kriittisesti saunakulttuuria ja sen muutosta sekä kehitetään tulevaisuusperintöä ja kulttuurista kestävyyttä. Tässä vaiheessa hahmotan jatkotutkimuksen kaksiosaisena: Ensintuotetaan tietoa saunomisen nykytilasta ja muutostarpeista kysymällä, millaisia

⁴⁰ Esimerkiksi toimittaja Anna-Stina Nykänen on huolissaan uimapuvun käytön lisääntymisestä Yrjönkadun alastonuimahallissa ja arvelee syyksi amerikkalaistumista ja ulkonäköpaineita (Nykänen 2022). Alastomuus on myös aktivismin kohteena, josta on esimerkkinä Cult Cunth -taideaktivistiryhmän saunominen rinnat paljaana (Jäntti 2021).

merkityksiä saunomiseen liitetään ja millaisia muutostarpeita saunakulttuurissa nähdään eli laajennetaan tässä tutkielmassa tehtyä työtä. Pääasiallisena aineistona käytetään *Tule tekemään saunatulevaisuutta* -kyselyn vastauksia. Toisessa osassa kehitetään saunomista tulevaisuusperintönä ja kysytään, millä tavoin sauna voi ohjata kestävämpään tulevaisuuteen. Tietoa tuotetaan yhteisöllisesti saunassa tapahtuvissa fasilitoiduissa keskusteluissa, saunadialogeissa.

Taidehistorioitsija Grant H. Kester kuvaa kirjassaan *Conversation pieces* nykytaiteen dialogisia, keskustelullisia ja kollaboratiivisia muotoja, jotka usein liittyvät aktivismin, ympäristöntutkimuksen ja kaupunkisuunnittelun aloille. Kester muodostaa dialogisen estetiikan käsitteen, jolla hän pyrkii yhdistämään esteettisen, poliittisen ja eettisen. (Kester 2004, xvii–xviii, 10–16). Kester tekee huomion, kuinka ns. dialogisessa tai keskustelutaiteessa keskustelut on usein irrotettu tavanomaisista yhteyksistään uudenslaisiin, outoihinkin paikkoihin, ja tätä kautta keskustelijoilla on mahdollisuus irtautua uudessa kontekstissa ennakkoon asetetuista rooleista ja velvollisuuksista sekä reagoida ja olla vuorovaikutuksessa vapaammin, jossain määrin arkielämästä ja sen sitoumuksista ja rakenteista irrallaan. Tällöin voi syntyä uudenslaisia merkityksiä. (Kester 2013, 6.) Saunan ja dialogisen estetiikan yhteys on tunnistettu jo aiemmin: taidehistorioitsija John Christ kirjoittaa taiteilija Pia Lindmanin Yhdysvalloissa toteuttamasta saunahankkeesta ja kertoo tunnistanneensa saunateosten yhteyden mm. taiteilija Rirkrit Tiravanijan⁴¹ töihin, joissa yleisö tuodaan sosiaaliin tilanteisiin ja joissa yleisön vuorovaikutus on osa teoksen sisältöä (Lindman & Christ 2003, 207–208).

Ajatukset sopivat hyvin yhteen *Saunadialogit*-tutkimuksen arvojen ja tavoitteiden kanssa. En ole taiteilija, mutta minulla on pitkä kokemus työskentelystä nykytaiteen parissa ja kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriopinnoissa oppiaineeni on taidekasvatus. Käytän luovasti osaamistani sekä perinnesaunottajana että erilaisten keskustelujen fasilitoijana. Perinnesaunottajan praktiikkaan kuuluvat muun muassa vihdontahoidot ja saunarituaalit, jotka vahvistavat saunan moniaistisuutta ja yhteisöllisyyden kokemusta. Tätä kautta tuleva tutkimukseni kytkeytyy myös esteettistä kokemusta koskeviin tutkimuksiin ja näkemyksiin, joita saunan kohdalla on aiemmin käsitellyt Laura Seesmeri väitöstyössään. Kehitän ja kokeilen saunarituaaleja ja keskustelua yhdistäviä dialogitilaisuuksia. Kesterin huomio, että uudenslaisissa tai oudoissakin paikoissa, joissa ihmiset on irrotettu tavanomaisista yhteyksistään, voi syntyä uudenslaisia merkityksiä, on keskeinen innoittaja metodin kehittämiseen ja kokeilemiseen.

Saunassa koetaan läheisyyttä ja yhteyttä niin muihin ihmisiin kuin luontoon ja saunaa pidetään myös tasa-arvoisena keskustelun paikkana. Uskon, että saunalla on näiden ominaisuuksiensa vuoksi erityisiä mahdollisuuksia toimia kestäväen tulevaisuuden pohdinnan ja luomisen tilana. Koska suomalainen saunakulttuuri on ensimmäinen suomalainen kohde Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luettelossa, on saunakulttuuri erityisen kiinnostava aihe kulttuuriperintötyön ja kulttuuriperintöön liittyvien käsitysten ja metodologioiden tarkasteluun.

⁴¹ Myös Grant Kester viittaa *Conversation pieces* -kirjassaan (2004) useaan otteeseen Tiravanijan töihin (ks. esim. 104–105).

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

KYSELYT

Tule tekemään saunatulevaisuutta -verkkokysely 2021. Vastaukset kirjoittajan ja Saunaringin hallussa.

Seurasauna-verkkokysely 2021. Vastaukset kirjoittajan ja Katja Ojalan hallussa.

MUUT LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Aineeton kulttuuriperintö -verkkosivusto. Elävä perintö ja kestävän kehityksen kompassi <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/artikkeli/saunarinki-perustettu> (viitattu 12. 12. 2022)

Aineeton kulttuuriperintö -verkkosivusto. Saunaperinne Suomesta valittiin Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/artikkeli/saunaperinne-unescon-aineettoman-kulttuuriperinn%C3%B6n-luettelo> (viitattu 12.12.2022)

Alasuutari, Pertti 2006. Ruumiillisuus, rituaalit ja valta. Teoksessa *Tutkimusten maailma: suomalaista kulttuurintutkimusta kartoittamassa*, Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, toim. Juha Herkman, Pirjo Hiidenmaa, Sanna Kivimäki ja Olli Löytty. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 97–111.

Apo, Satu 1995. *Naisen väki: tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta*. Helsinki: Hanki ja jää.

Association of critical heritage studies -seuran verkkosivusto. History. <https://www.criticalheritagestudies.org/history>. (viitattu 12.12.2022)

Aultman, B. 2014. Cisgender. *TSQ: Transgender Studies Quarterly* 1(1–2): 61–62.

Barcan, Ruth 2004 *Nudity: A cultural anatomy*. Oxford : New York: Berg.

Bonsdorff, Pauline von 1998 *The Human Habitat: Aesthetic and Axiological Perspectives*. Lahti: International Institute of Applied Aesthetics.

Bordo, Susan 2003. *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body*. 10th anniversary ed. Berkeley, CA: University of California Press.

Butler, Beverley 2006. Heritage and the Present Past. Teoksessa *Handbook of Material Culture*, London: SAGE Publications Ltd, 463–79.

Butler, Judith 2006. *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*. Helsinki: Gaudeamus.

Bäcklund, Pia ja Raine Mäntysalo 2009. Yhdyskuntasuunnittelun teorioiden kehitys ja asukkaiden osallistumisen tarkoitus. *Terra* 121 (2009): 1: 19–31.

Cover, Rob 2003. The naked subject: Nudity, context and sexualization in contemporary culture. *Body & society* 9(3): 53–72.

Dessein, Joost et al. 2015. *Culture in, for and as sustainable development: Conclusions from the COST Action IS1007 investigating cultural sustainability*. toim. Joost Dessein, Katriina Soini, Graham Fairclough ja Lummina Horlings. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Edelsward, L. M. 1991. *Sauna as symbol: society and culture in Finland*. New York: Peter Lang.

Elävä perintö -wikisivusto. Esittely.

<https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Esittely> (viitattu 7.9.2022)

Fontana Andrea ja James H. Frey 2000. The Interview: From Structured Questions to Negotiated Text. Teoksessa *Handbook of Qualitative Research*, toim. Norman K. Denzin ja Yvonna S. Lincoln. Thousand Oaks (Calif.), London, New Delhi: Sage Publications, 645–72.

Foucault, Michel 1984. Of other spaces: Utopias and heterotopias. (Sama teksti, otsikolla "Des Espace Autres" oli Foucault'n maaliskuussa 1967 pitämän luennon pohja.) *Architecture /Mouvement/ Continuité*.

Grosz, Elizabeth A. 1994. *Volatile Bodies: Toward a Corporeal Feminism*. Bloomington (Ind.): Indiana University Press.

Haapoja-Mäkelä, Heidi 2020. Elävät perintömmme: kansallinen me aineettoman kulttuuriperinnön luetteloinnissa. *Suomen museo* 127: 49–66.

Hakemus Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon: Sauna culture in Finland. <https://ich.unesco.org/en/RL/sauna-culture-in-finland-01596> (viitattu 12.12 2022)

Hakemus Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon: Sauna culture in Finland. Consent of communities. <https://ich.unesco.org/en/RL/sauna-culture-in-finland-01596> (viitattu 12.12 2022)

Harjunen, Hannele 2016. *Neoliberal bodies and the gendered fat body*. London: Routledge.

Harjunen, Hannele 2017. Terveys, talous ja tehokkaat ruumiit. Teoksessa *Tehostamistalous*, toim. Teppo Eskelinen, Hannele Harjunen, Helena Hirvonen ja Eeva Jokinen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 163–80.

Harrison, Rodney 2020. Heritage as future-making practices. Teoksessa *Heritage futures: Comparative approaches to natural and cultural heritage practices*. UCL Press, 20–50.

Harrison, Rodney, Caitlin DeSilvey, Cornelius Holtorf, Sharon Macdonald, Nadia Bartolini, Esther Breithoff, Harald Fredheim, Antony Lyons, SarahMay, Jennie Morgan, Sefryn Penrose, Anders Högberg ja Gustav Wollentz 2020a. *Heritage futures: Comparative approaches to natural and cultural heritage practices*. UCL Press.

Harrison, Rodney, Caitlin DeSilvey, Cornelius Holtorf ja Sharon Macdonald 2020b. 'For ever, for everyone ...' Teoksessa *Heritage futures: Comparative approaches to natural and cultural heritage practices*. UCL Press, 3–19.

Helkama, Klaus 2015. *Suomalaisten arvot: mikä meille on oikeasti tärkeää?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Holtorf, Cornelius ja Anders Högberg 2021. Introduction: Cultural heritage as a futuristic field. Teoksessa *Cultural Heritage and the Future*, toim. Holtorf, Cornelius ja Anders Högberg. London, New York, NY: Routledge/Taylor & Francis Group.

Jyväskylän yliopiston verkkosivusto. Tietosuoja Jyväskylän yliopistossa.

<https://www.jyu.fi/fi/yliopisto/tietosuoja/tietosuoja-jyvaskylan-yliopistossa> (viitattu 12.12.2022)

Jäntti, Mari 2021. Rinnat paljaana saunovat tissiaktivistit poistettiin yleisestä saunasta – 'Nänni ei ole genitaali.' Yle Uutiset 15.6.2021. <https://yle.fi/a/3-11981539> (viitattu 12.12.2022)

Kailo, Kaarina 2006. Saunan mielenmaisema. Elämänkaarirituaalit ja suomalainen luontosuhde. Teoksessa *Ekopsykologia ja perinnetieto*, toim. Irma Heiskanen ja Kaarina Kailo. Helsinki: Green Spot, 246–83.

Kailo, Kaarina 2022. *Sauna, naiseus ja elämänkaari: perinnekulttuurin paluu*. Helsinki: Basam Books.

Kanerva, Anna ja Ritva Mitchell 2015. Johdanto. Teoksessa *Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti*, Cuporen verkkojulkaisuja 28, toim. Anna Kanerva ja Ritva Mitchell. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäatiö, 15–31.

Karhunen, Eeva 2014. *Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö*. Annales Universitatis Turkuensis C 379 Turun yliopisto. Väitöskirja. Turun yliopisto.

Kester, Grant H. 2004. *Conversation pieces: community and communication in modern art*. Berkeley, Calif.: University of California Press.

Kielitoimiston sanakirja. Verkkojulkaisu. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2021. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. www.kielitoimistonsanakirja.fi/merkitys (viitattu 2.11.2022)

Kisić, Višnja 2016. *Governing Heritage Dissonance. Promises and Realities of Selected Cultural Policies*. Amsterdam: European Cultural Foundation.

Kivimäki, Sanna 1995. 'Pisteliäät silmät ruumiissani': suomalaisten naiskirjailijoiden saunakuvauksia. *Naistutkimus* 8(4): 2–13.

Känsälä, Kimmo 2013. Pyhä sauna: suomalainen sauna rajatilana. Pro gradu. Helsingin yliopisto.

Laaksonen, Pekka 2005. Sauna – aatetta ja kulttuuria. Teoksessa *Suomalaisten symbolit*, toim. Tero Halonen ja Laura Aro. Jyväskylä: Atena, 136–39.

Laaksonen, Tapio 1994. Yhteissaunominen Suomessa. Pro gradu. Turun yliopisto.

Leimu, Pekka 2002. The Finnish Sauna and Its Finnishness. Teoksessa *Water, Leisure and Culture: European Historical Perspectives*, toim. Susan C. Anderson ja Bruce H. Tabb. Oxford: Berg, 71–83.

Leimu, Pekka 2004. Kansainvälinen suomalainen sauna. Teoksessa *Suomen kulttuurihistoria. 4: Koti, kylä, kaupunki*, toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää ja Minna Sarantola-Weiss. Helsinki: Tammi, 373–79.

Lindman Pia ja John Christ 2003. Sauna as Cultural Practice: Two Art Projects and a Video. *Rethinking Marxism* 15(2): 197–211.

Mulvey, Laura 1975. Visual pleasure and narrative cinema. *Screen* 16(3): 6–18.

Museoviraston verkkosivusto. Elävän perinnön lähettiläät nostavat esille kulttuuriperinnön moninaisuutta – Lähettiläshaku Museoviraston vetämään hankkeeseen avattu. <https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/elavan-perinnon-lahettilashaku> (viitattu 25. 8 2022)

Nykänen, Anna-Stina 2022. Alastomuus on suomalainen suojelukohde. *Hyvä Terveys* -lehden verkkosivusto 14.5.2022. <https://www.hyvaterveys.fi/artikkeli/anna-stina-nykanen-alastomuus-suomalainen-suojelukohde> (viitattu 12.12.2022)

Ojala, Katja ja Anna Talasniemi 2021. Sauna toisi Seurasaaren uimalan tutuksi nykyistä useammalle. *Helsingin Sanomat* 8.8.2021, Mielipide.

Palander, Ayana 2015. Yleisen saunan merkitys nyky-yhteiskunnassa: 2010-luvun Helsingin uusien yleisten saunojen toimintakonseptien perusteella. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto.

Parra, Costanza, Inger Birkeland, Rob Burton ja Katriina Siivonen 2018. Introduction to culture, sustainability and the environmental realm. Teoksessa *Cultural sustainability and the nature-culture interface: livelihoods, policies, and methodologies*, Routledge studies in culture and sustainable development, toim. Inger Birkeland, Rob Burton, Costanza Parra ja Katriina Siivonen. London: Routledge, 1–15.

Perniola, Mario 1989. Between Clothing and Nudity. Teoksessa *Fragments for a History of the Human Body. Part 2, Zone*, toim. Michel Feher, Ramona Naddaff ja Nadia Tazi. New York, N.Y: Zone, 237–66.

Pulkkinen, Risto 2014. *Suomalainen kansanusko: samaaneista saunatonnttuihin*. Helsinki: Gaudeamus.

Pulkkinen, Tuija ja Leena-Maija Rossi 2006. Suomentajilta. Teoksessa *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*, Helsinki: Gaudeamus, 7–13.

Puromies, Laura 1999. Ihmisiä saunomisen tilassa: elämyksiä saunassa ja saunan merkityksiä: kulttuurianalyysi yhden perinteenkeruukilpailun tuloksista. Pro gradu. Helsingin yliopisto

Rakennusperinnön suojelun käsitteitä: Kulttuuriympäristö. <http://uri.suomi.fi/terminology/rakkultymp/c3> (viitattu 31. 10. 2022)

Riikonen, Reetta 2019. Retorinen diskurssianalyysi suomalaisen identiteetin rakentumisesta saunan kontekstissa. Pro gradu. Tampereen yliopisto.

Rönkkö, Emilia 2012. *Kulttuuriympäristöselvitykset: tieto, taito ja ymmärrys maaseudun maankäytön suunnittelussa*. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto.

Seesmeri, Laura 2018. *Sauno itsellesi menneisyys: kehollisuus osana muisteltua ja esitettyä kokemusta*. Väitöskirja. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

- Siivonen, Katriina 2020. Metsäsuhde kulttuurisesti kestäväänä tulevaisuusperintönä. *Vuosilusto 13 Metsät ja kulttuurinen kestävyys 2020* (13): 10–23.
- Silverman, David. 2000 Analyzing Talk and Text. Teoksessa *Handbook of Qualitative Research*, toim. Norman K. Denzin ja Yvonna S. Lincoln. Thousand Oaks (Calif.), London, New Delhi: Sage Publications, 821–34.
- Smith, Laurajane 2006. *Uses of Heritage*. Abingdon, New York: Routledge.
- Smith, Laurajane 2015 [2014]. Intangible Heritage: A Challenge to the Authorised Heritage Discourse (Artikkeli alun perin julkaistu lehden aiemmassa numerossa (nro. 39, 2014) katalaaniksi otsikolla Patrimoni immaterial: un repte per al discurs de patrimoni autoritzat?). *Revista d'Etnologia de Catalunya* (40): 133–42.
- Smith, Laurajane ja Gary Campbell 2016. The Elephant in the Room: Heritage, Affect, and Emotion. Teoksessa *A Companion to Heritage Studies*, Blackwell companions to anthropology, toim. William Logan, Máiréad Nic Craith ja Ullrich Kockel. Chichester, West Sussex, UK, Malden, MA: Wiley-Blackwell, 443–60.
- Taajaranta, Timo. 2008. Vaatteita paras – kuvastimessa suomalainen naturismi. Pro gradu. Helsingin yliopisto.
- Tallinen, Henni. 2017. Suomalainen alastomuuskulttuuri ulkomaalaisten kokemana. Pro gradu. Lapin yliopisto.
- Tsonis, Jack 2016. Sauna studies as an academic field: A new agenda for international research. *Literature & Aesthetics* Vol 26 (2016): 41–82.
- Tule tekemään saunatulevaisuutta -webinaari 9.6.2021. Elävän perinnön YouTube-kanava. Museovirasto. <https://youtu.be/5hxtDbxUL-A>.
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6. uud. laitos. Helsinki: Tammi.
- Turner, Victor 2007 [1969]. *Rituaali: rakenne ja communitas*. Helsinki: Summa Suomen antropologinen seura.
- Turner, Victor 1967. *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Repr. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Utriainen, Terhi 2006. *Alaston ja puettu: ruumiin ja uskonnon ääret*. Tampere: Vastapaino.
- Ventelä, Satumaari 2019. Finnish sauna diplomacy as an example of the material culture of diplomacy. Pro gradu. Tampereen yliopisto.
- Vähäylikkä, Marika 2019. Sosiaalinen pääoma yleisessä saunassa: Tampereen Rajaportin saunassa saunovien kokemuksia ja käsityksiä. Pro gradu. Tampereen yliopisto.
- Yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta, 2013. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2013/20130047/20130047_2 (viitattu 11. 10 2022).

LIITTEET: KYSELYT

LIITE 1: TULE TEKEMÄÄN SAUNATULEVAISUUTTA

Suomenkielinen kysymysrunko:

SIVU 1

TULE TEKEMÄÄN SAUNATULEVAISUUTTA!

Suomalainen saunominen on arvokasta kulttuuriperintöä, joka on joulukuusta 2020 lähtien mukana myös Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luettelossa. Onko sauna avoin kaikille? Millaisia ympäristövaikutuksia saunomisella on? Millaista saunaperinnettä välitämme? Millainen on saunomisen tulevaisuus?

Kysely kutsuu mukaan vuonna 2019 perustetun Saunaringin toimintaan ja pohtimaan saunomisen tulevaisuutta kestäväen kehityksen näkökulmasta. Vastaaminen kyselyyn kestää 5–15 minuuttia. Vastausaika on 8.–28.3.2021.

Kyselyn tuloksia käytetään Saunaringin toiminnan käynnistämässä ja saunatulevaisuuden pohdinnassa. Lisätietoa Saunaringistä kyselyn lopussa. Kyselyn ovat toteuttaneet osana kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriopintoja Jyväskylän yliopiston opiskelijat Simo Karvinen ja Anna Talasniemi. Kyselyn vastauksia hyödynnetään opintoihin liittyvissä tehtävissä.

Kyselyssä ei kerätä henkilötietoja. Alun taustatietokysymysten avulla arvioidaan kyselyyn vastanneiden moninaisuutta iän, sukupuolen ja saunasijainnin osalta.

Pohdin saunomisen tulevaisuutta tässä kyselyssä (saunayhteisöllä tarkoitetaan tässä saunaseuraa tai -yhdistystä, saunarytystä tai yhdessä saunovien ihmisten joukkoa)

- saunayhteisön edustajana
- yksilönä

Olen (ikä)

- 30 tai alle
- 31–40
- 41–50
- 51–64
- 65 tai yli

Olen (sukupuoli)

- nainen
- mies
- muu

Sauna, jossa useimmin saunon/saunomme, sijaitsee

- Etelä-Suomessa
- Länsi-Suomessa
- Itä-Suomessa
- Pohjois-Suomessa
- Jossain muualla

SIVU 2

SAUNA, LUONTO JA YMPÄRISTÖ

Perinteiseen saunakokemukseen kuuluu oleellisesti luonnon läheisyys. Saunaan liittyvään luontosuhteeseen yhdistyy tänä päivänä vastuu maapallon tilasta.

- Mielestäni/mielestämme saunomista voi muuttaa ympäristöystävällisemmäksi.
- ei lainkaan 1 – paljon 5
- Mielestäni/mielestämme saunomisen avulla voi lisätä tietoisuutta ympäristöstä.
- ei lainkaan 1 – paljon 5
- Mielestäni/mielestämme saunominen edistää luonnon kunnioitusta.
- ei lainkaan 1 – paljon 5
- Pohdi vapaasti em. väitteitä ja seuraavia kysymyksiä. Kerro esimerkiksi, miten olet huomioinut / olette huomioineet ympäristöasiat saunomisen yhteydessä. Millaisia saunomisen ekotekoja voisi olla? Miten saunomisen avulla voisi lisätä tietoisuutta ympäristöstä?

SIVU 3

YHDENVERTAINEN KAIKKIEN SAUNA

Suomalaiseen saunomiseen liittyy vahvasti tasa-arvo: tittelit jätetään vaatteiden kanssa naulaan. Sauna on myös erilaisten ihmisten yhdessäolon paikka.

- Mielestäni/mielestämme saunominen on avointa ja mahdollista kaikille.
- ei lainkaan 1 – täysin 5
- Mielestäni/mielestämme saunominen lisää yhteisöllisyyttä ja osallisuutta.
- ei lainkaan 1 – paljon 5
- Mielestäni/mielestämme saunominen luo yhteyksiä ihmisten välille.
- ei lainkaan 1 – paljon 5
- Pohdi vapaasti em. väitteitä ja seuraavia kysymyksiä. Mitä tasa-arvoinen ja yhdenvertainen saunominen tarkoittaa nyt ja tulevaisuudessa? Millä tavoin erilaiset vähemmistöt on otettu huomioon saunomisessa?

SIVU 4

SAUNOMINEN JA TALOUDELLINEN KESTÄVYYS

- Talous on yksi väline kestävän kehityksen edistämiseksi.
- Mielestäni/mielestämme saunominen on mahdollista kaikille varallisuudesta riippumatta.
- ei lainkaan 1 – täysin 5
- Mielestäni/mielestämme saunominen voi synnyttää taloudellisia mahdollisuuksia.
- ei lainkaan 1 – paljon 5
- Mielestäni/mielestämme saunomista voi hyödyntää kaupallisesti vaarantamatta sen elinvoimaisuutta.
- ei lainkaan 1 – täysin 5
- Pohdi vapaasti em. väitteitä ja seuraavia kysymyksiä. Kerro esimerkiksi, kuinka resursseja voitaisiin jakaa perinnettä harjoittaessa. Mikä on rahan ja talouden rooli saunomisessa? Miten saunominen ja kiertotalous voitaisiin yhdistää? Millaisia kestävän talouden mahdollisuuksia saunakulttuuri voi synnyttää?

SIVU 5

SAUNOMISEN KULTTUURI

Saunominen on oleellinen osa suomalaista kulttuuria, joka välittyy sukupolvilta toisille. Kulttuuri on alati muuttuvaa, joten myös saunominen ja siihen liittyvä kulttuuri on muuttunut ja muuttuu vast'edeskin.

- Pohdi vapaasti saunomisen kulttuuriin liittyviä teemoja ja kysymyksiä. Kirjoita esimerkiksi, mikä sinulle/teille on suomalaisessa saunakulttuurissa tärkeintä ja arvokkainta. Millaisia saunatapoja sinulla/teillä on? Miten välitämme saunomisen kulttuuria? Minkä toivot/te säilyvän, minkä muuttuvan? Miten luodaan saunomisen tulevaisuusperintöä?

SIVU 6

TULE TEKEMÄÄN SAUNATULEVAISUUTTA: TOIVEITA JA TERVEISIÄ SAUNARINGILLE

Kuulemme mielellämme, millaisia toiveita ja tarpeita sinulla tai saunayhteisöllänne on, joihin Saunaringi voisi vastata. Miten saunomista mielestäsi tulisi kehittää? Minkälainen on sinun tulevaisuuden saunasi? Sana on vapaa!

Saunaringin toimintaan ovat tervetulleita mukaan kaikki suomalaiset saunayhteisöt ja muut saunomisesta kiinnostuneet. Kyselyn tuloksia käytetään Saunaringin toiminnan käynnistämiseksi ja saunatulevaisuuden pohdinnassa. Saunaringin Facebook-ryhmässä kuulet ringin kuulumiset. Vuonna 2021 Saunaringin toiminnasta vastaa Suomen Saunaseura ry. Jos olet kiinnostunut Saunaringin toiminnasta, mutta et käytä Facebookia, voit olla yhteydessä sähköpostitse Saunaringin koordinaattoriin: riina.kontkanen@sauna.fi.

Herättikö tämä kysely uusia ajatuksia koskien saunakulttuuria, sen tulevaisuutta ja kestävää kehitystä? ei lainkaan 1 – paljon 5

SIVU 7 (kiitossivu)

Kiitos vastauksesta!

Tule mukaan Saunaringin Facebook-ryhmään.

Kyselyn pohjana on käytetty Elävä perintö ja kestävä kehityksen kompassi -työkalua.

Englanninkielinen kysymysrunko

WELCOME TO BUILD THE FUTURE OF SAUNA CULTURE!

Finnish sauna culture is valuable heritage which is also included in the UNESCO list of intangible cultural heritage since December 2020. Is the sauna open to everyone? What kind of environmental impact does sauna have? What kind of sauna tradition do we pass on? What is the future of sauna?

This survey invites you to join the activities of the Sauna Circle (Saunarinki), founded in 2019, and it challenges you to consider the future of sauna culture from a sustainable development perspective. Answering the survey takes from 5 to 15 minutes. The survey is open from March 8 to March 28, 2021. Please note: the survey deadline has been extended until April 11.

The results of the survey will be used to launch the Sauna Circle's operations and to discuss the future of sauna culture. You'll find more information about the Sauna Circle at the end of the survey. The survey has been carried out by Simo Karvinen and Anna Talasniemi, students of the University of Jyväskylä, as part of their master's studies in cultural environment research. The survey results will be used in study assignments.

No personal data is collected in the survey. The following background information will be used to evaluate the survey responding to the diversity of age, gender and location.

I reflect the future of sauna culture in this survey (sauna community refers to a sauna club or an association, a sauna company or simply a group of people having a sauna together)

- I am (age)
- I am (gender)
- The sauna, where I/we mostly have sauna, is located in

SAUNA, NATURE AND ENVIRONMENT

Proximity to nature is an essential part of the traditional sauna experience. Nowadays, the relationship with nature associated with sauna is combined with responsibility for the planet.

- I/we think that sauna culture can be made more environmentally friendly.
- I/we think that sauna culture can promote environmental awareness.
- I/we think that sauna culture promotes respect for nature.
- Feel free to consider the above arguments and the following questions. For example, tell how you have already taken into account environmental issues in connection with sauna. What kind of eco-deeds could there be? How could sauna be used to promote environmental awareness?

EQUAL SAUNA FOR ALL

The Finnish sauna is strongly associated with equality: It is said that in addition to clothing, social positions and titles are also left in a dressing room. The sauna is also a place for different people to spend time together.

- I / we think that sauna culture is open and available to all.
- I / we think that sauna culture builds sense of community and promotes participation.
- I / we think that sauna culture enables interaction between people.
- Feel free to consider the above arguments and the following questions. What does equality in sauna culture mean now and in the future? In what ways are different minorities taken into account in the sauna culture?

SAUNA AND ECONOMICAL SUSTAINABILITY

The economy is one of the tools for promoting sustainable development.

- I / we think that sauna culture can be practised regardless of one's wealth.
- I / we think that sauna can create economic opportunities.
- I / we think that sauna culture can be commercialized without jeopardizing its vitality.
- Feel free to consider the above arguments and the following questions. For example, describe how economical resources could be shared. What is the role of money and economy in the sauna culture? How could sauna and circular economy be combined? What kind of opportunities could sauna create regarding sustainable economy?

SAUNA AND CULTURAL SUSTAINABILITY

Sauna is an essential part of Finnish culture, which is passed down from generation to generation. As culture is ever-changing, so is the sauna and its traditions and customs.

- Feel free to reflect on themes and questions related to the Finnish sauna culture. For example, describe what is most important and valuable to you in the Finnish sauna. What kind of sauna customs and traditions do you have? How do we pass on the sauna tradition? What do you hope to be preserved, what to be changed? How to build sauna heritage futures?

WELCOME TO BUILD THE FUTURE OF SAUNA: WISHES AND GREETINGS FOR THE SAUNA CIRCLE

We are happy to hear what kind of ideas you or your sauna community have regarding the Sauna Circle's activities. In your opinion, how should sauna culture be developed? What does your future sauna look like?

All Finnish sauna communities and individuals interested in sauna are welcome to join the Sauna Circle. The results of this survey will be used to launch and develop the Sauna Circle's operations and to discuss the future of sauna culture. Please join Saunarinki (Sauna Circle) Facebook group to connect with others and to hear the latest news. In 2021, the Finnish Sauna Society is responsible for the Sauna Circle's operations. If you are interested in Sauna Circle's activities, but you do not use Facebook, you can contact Sauna Circle coordinator Riina Kontkanen by email at riina.kontkanen@sauna.fi.

Did this survey spark new ideas about sauna culture, its future and sustainable development?

Thank you for taking part!

Please join Saunarinki (Sauna Circle) Facebook group!

This survey is based on the tool Wheel chart of sustainability and intangible cultural heritage.

LIITE 2: SEURASAUNA-KYSELY

Suomenkielinen kyselyrunko

SEURASAUNA - YLEINEN SAUNA SEURASAAREEN

SIVU 1

Tule suunnittelemaan kanssamme!

Saunan ja Seurasaaren ystävinä toivomme yhä useamman löytävän saunan ja Seurasaaren tenhon ja pääsevän osalliseksi yhteisestä kulttuuriperinnöstä. Nyt siihen on mahdollisuus, kun Helsingin kaupunki avasi kesäkuussa 2021 saunapaikkakilpailun, jossa etsittiin toimijaa saunan perustamiseksi Seurasaaren uimalan yhteyteen. Osallistuimme syyskuun lopussa päättyneeseen hakuun ja lokakuun lopussa saimme tiedon, että hanke on valittu kaupungin kanssa käytäviin jatkoneuvotteluihin. Haluamme kehittää ideaa alusta alkaen yhdessä kaupunkilaisten, Seurasaaren toimijoiden ja muiden saunan käyttäjien kanssa. Osallistu kyselyyn ja tule kehittämään Seurasaunaa kanssamme!

Unelmiemme Seurasauna on kaikkien sauna, joka uudistaa suomalaista saunakulttuuria perinnetietoisesti ja tulevaan katsoen. Tähän kuuluu muun muassa saunomisen ekologisuuden kehittäminen. Seurasaunan arvoja ovat myös yhteisöllisyys, yhdenvertaisuus ja paikan hengen huomioiminen.

Keitä me olemme?

Anna Talasniemi (FM, uskontotiede) on opintovapaalla ja tekee gradua saunomisen tulevaisuusperinnöstä kulttuuriympäristön tutkimuksen maisteriohjelmassa. Hän toteutti osana opintojaan Tule tekemään saunatulevaisuutta -kyselyn Saunaringille keväällä 2021 yhdessä Simo Karvisen kanssa. Tutustu kyselyn vastauksia esittelevään webinaariin. Anna valmistuu pian myös perinnesaunottajaksi. Katja Ojala (FM, etnologia) työskentelee muotoilun ja viestinnän parissa ja saunoo aina kun mahdollista.

Olemme ystäväystyneet 20 vuotta sitten – missäpä muualla kuin Seurasaareissa – ja siitä lähtien olleet ystäviä ja saunoneet myös paljon yhdessä. Jos sinulla on kysyttävää, meidät tavoittaa osoitteesta seurasauuna@gmail.com.

Lue kirjoituksemme Seurasaunasta täällä (Helsingin Sanomat, 8.8.2021).

KYSELY ALKAA SEURAAVALLA SIVULLA

Kyselyssä ei kerätä henkilötietoja. Kyselyn vastauksia käytetään Seurasauna-hankkeen edistämiseen, saunakulttuurin kehittämiseen ja kyselyn tekijöiden opintotehtävissä. Pidämme kyselyn toistaiseksi auki. (25.9.2021 mennessä saapuneet vastaukset huomioimme saunapaikkahakemuksessamme.)

Voit tallentaa vastauksesi ja palata kyselyyn myöhemmin. Tallennuspainike on sivun alaosassa. Voit vastata myös ruotsiksi.

SIVU 2

Miten usein olet käynyt Seurasaarella, uimalassa ja yleisessä saunassa viimeisen vuoden aikana?

Viimeisen vuoden aikana olen käynyt Seurasaarella

- 0 kertaa
- 1-3 kertaa
- 4-10 kertaa
- yli 10 kertaa

Viimeisen vuoden aikana olen käynyt Seurasaaren uimalassa

- 0 kertaa
- 1-3 kertaa
- 4-10 kertaa
- 10- kertaa

Viimeisen vuoden aikana olen käynyt yleisessä saunassa

- 0 kertaa
- 1-3 kertaa
- 4-10 kertaa
- yli 10 kertaa

Millaisin käytännön keinoin Seurasauna voisi olla yhdenvertaisuuden edelläkävijä?

- Yleisten saunojen yhdenvertaisuudessa on paljon kehitettävää esimerkiksi sukupuolen moninaisuuden, naisten ja vähemmistöjen kohtaaman häirinnän ja fyysisen esteettömyyden osalta.

Millä tavoin keskustelullisuus ja yhteisöllisyys voisivat mielestäsi konkretisoitua Seurasaunassa?

- Sauna on rauhoittumisen paikka, mutta myös hyvä paikka avoimelle ja rauhanomaiselle keskustelulle.

Miltä sinusta tuntuisi, jos saunassa olisi (mahdollisia nakuvuoroja lukuun ottamatta) päällä pyyhe, uikkari tai sopiva sauna-asu?

- Monelle alastomuus saunassa on luontevaa, mutta monelle kiusallista – samankin sukupuolen kanssa. Useat toivovat mahdollisuutta tulla yleiseen saunaan yhdessä eri sukupuolta olevien ystävien tai perheenjäsenten kanssa.

Mistä sinä olisit kiinnostunut Seurasauunassa löylyjen lisäksi? Halutessasi voit tarkentaa valintaasi ja ehdottaa lopussa muuta toimintaa.

- Entisaikoina sauna oli monitoimipaikka, jossa peseytymisen lisäksi mm. synnytettiin ja parannettiin sairaat. Nykyajankin sauna voi olla pelkkiä hyviä löylyjä enemmän.
 - Saunajuomat
 - Ravintola-/kahvilapalvelut
 - Vihdontaohito
 - Kuppaus
 - Hieronta
 - Jalkakylpy
 - Saunatuotteiden ostaminen
 - Luennot
 - Konsertit/keikat
 - Saunaperinteeseen liittyvät kurssit
 - Yritys- ja yksityistilaisuudet
 - Muu, mikä?

Miten eri tavoin Seurasauuna voi kehittää saunan ja saunomisen ekologisuutta ja edistää Itämeren suojelua?

- Suomalaiseen saunan luontoyhteys tarkoittaa myös saunan ekologisuuden huomioimista. Kiukaita kehitetään vähäpäästöisemmiksi ja lämpö voidaan hyödyntää monipuolisesti. Sauna Seurasauunassa on myös Itämeren äärellä, joka kärsii rehevöitymisestä.

Millainen rakennus mielestäsi sopisi parhaiten kulttuurihistorialliseen ympäristöön?

- Niin Seurasauuri kuin vuonna 1906 perustettu uimala on uniikki ympäristö. Seurasauuren kansanpuisto on vuodesta 1889 ollut helsinkiläisten ja matkailijoiden virkistäytymisen paikka, ja vuonna 1909 perustettu ulkomuseo kertoo entisaikojen elämänmenosta ja rakennusperinnöstä. Uimalan nykyasu on pitkälti 50-luvulta.

Millaisia ratkaisuja alastonuimalan ja saunan vierekkäisyyteen voisi olla olemassa?

- Seurasauuren uimala on alusta saakka ollut alastonuimala, jossa miesten ja naisten puoli on ollut aidalla erotettuna. Uimalan nykyiset naiskäyttäjät ovat perustellusti huolissaan saunan mahdollisesti mukanaan tuomasta häirinnästä, jota he muualla kertovat kohtaavansa.

Keiden ja minkä tahojen mielestäsi olisi hyvä olla mukana kehittämässä hanketta ja suunnittelemassa saunaa?

Muita terveisiä tai toiveita Seurasauna-hankkeeseen liittyen.

KIITOSIVU

Suurkiitos osallistumisestasi!

Haluatko olla mukana kehittämässä saunaa tai kuulla hankkeen etenemisestä? Jätä sähköpostiosoitteesi täällä. Kyselyn vastauksia ei yhdistetä sähköposteihin.

Englanninkielinen runko:

Seurasauna – public sauna to Seurasaari

PAGE 1

Welcome to develop Seurasauna with us!

As friends of sauna and Seurasaari, we hope that more people will find the charm of sauna and Seurasaari and have access to our common cultural heritage. Now there is an opportunity for that, as the City of Helsinki opened a sauna site competition in June 2021, where an actor was being sought to establish a sauna in connection with the Seurasaari baths (Seurasaaren uimala). We took part in the competition, and at the end of October, we received happy news that the project will continue negotiations with Helsinki city. We want to develop the idea from the beginning together with the citizens, Seurasaari actors and other sauna users. Take the survey and come to develop Seurasauna with us!

The Seurasauna of our dreams is a sauna for all, which renews Finnish sauna culture both being aware of traditions and being future-oriented. This includes, among other things, developing eco-friendliness of the sauna. The values of Seurasauna are also communality, equality, and respect for the genius loci.

Who are we?

Anna Talasniemi (MA, Comparative Religion) is on study leave and is doing a master's thesis on sauna and heritage futures in the Cultural Environment Studies Master's Programme in Jyväskylä University. As part of her studies, she carried out the Welcome to build a sauna future survey for Saunarinki in the spring of 2021 together with Simo Karvinen. Learn more of the survey results on a webinar (in Finnish). Anna has also studied traditional sauna treatments (perinnesaunotus). Katja Ojala (MA, Ethnology) works in design and communication and takes a sauna whenever possible.

We have met 20 years ago – of course, in Seurasaari – and since then we have been friends and also had a lot of saunas together. If you have any questions, please contact us at seurasauna@gmail.com. Read our article about Seurasauna here.

Read our writing about Seurasauna here (Helsingin Sanomat, August 8, 2021).

THE SURVEY STARTS ON THE NEXT PAGE

No personal information is collected in the survey. The survey answers are used to advance the Seurasauna project, to develop the sauna culture, and the answers are also used in the study assignments of the authors of the survey. The survey is open until further notice. (If you answered by September 25, 2021, we had a possibility to take your answer into account in our application for Helsinki city.)

You can save your answers and return to the survey later. The save button is at the bottom of the page. You can also answer in Swedish.

PAGE 2

How often have you visited Seurasaari, the Seurasaari baths and public sauna over the past year?

- Over the past year, I have visited Seurasaari
- For the past year, I have been visiting the Seurasaari baths (Seurasaaren uimala)
- For the past year, I have been to public sauna

There is much room for improvement what comes to equality in the public saunas, for example with regard to gender diversity, harassment of women and minorities and physical accessibility.

- By what practical means, could Seurasauna be a pioneer of equality?

The sauna is a place to calm down, but also a good place for open and peaceful conversation.

- In which concrete ways dialogue and and communality could be fostered in Seurasauna?

For many, nudity in the sauna is natural, but for many it is uncomfortable – even with people of the same gender. Many are hoping to come to the public sauna with friends or family members of different gender.

- How would you feel, if there was a towel, swim suit or suitable sauna outfit in the sauna (except for possible nude shifts)?

In the past, the sauna was a multi-purpose place where, in addition to washing, e.g. birth was given and the sick were cured. Even a contemporary sauna can be more than just good heat or steam ("löylyt").

- What would you be interested in in addition to "löylyt" in Seurasauna? If you wish, you can refine your choice and suggest other activities at the end.
 - o Sauna drinks
 - o Restaurant / café services
 - o Whisking treatment
 - o Cupping treatment
 - o Massage
 - o Foot bath
 - o Purchase of sauna products
 - o Lectures
 - o Concerts / gigs
 - o Courses related to sauna tradition
 - o Business and private events
 - o Else, what?

Proximity to nature is a part of the Finnish sauna experience. Today, this also means taking into account the environmental impacts of the sauna. The sauna stoves are being developed to be lower-emission and the heat can be utilised in many ways. The sauna in Seurasaari is also by the Baltic Sea, which suffers from eutrophication.

- How can Seurasauna develop the ecofriendliness of sauna and promote the protection of the Baltic Sea?

Both Seurasaari and the Seurasaari baths (founded in 1906) are a unique environment. Seurasaari Folkpark has been a place of recreation for Helsinki residents and travellers since 1889, and the open-air museum, founded in 1909, tells about the way of life and the building heritage of the past. The modern look of the baths is largely from the 50s.

- What kind of building do you think would be best suited for a cultural-historical environment?

From the beginning, the Seurasaari baths has been a nude bath, where the men's and women's sides have been separated by a fence. Current female users of the baths are rightly concerned about the harassment that the sauna may bring, that they say they will face elsewhere.

- What solutions could exist for the adjacency of the nude baths and the sauna?

Who (people, groups, organisations) do you think should be involved in developing the project and planning the sauna?

Other greetings or wishes related to the Seurasauna project.

Would you like to participate?

If our proposal will proceed, we would like to gather a wide range of people and organisations to develop the sauna with us. Once you have submitted the survey, a thank you page will open with a link where you can enter your email address. Survey responses are not combined with the email addresses. If you have any questions, please contact us at seurasauna@gmail.com.

P.S. What about the money?!?

We do not yet have funding for our project and are also currently devising different ways of financing the construction of the sauna and how it could work without financial loss. Are you, or someone you know, interested in being financially involved or giving advice? You are welcome to contact us at seurasauna@gmail.com.

PAGE: THANK YOU

Thank you very much for your participation!

Do you want to be involved in developing the sauna or hear about the progress of the project? Leave your email address here. Survey responses are not combined with the email addresses.